№. 19. ВТОРНИКЪ, 6 МАРТА. 1862. WTOREK, 6 MARCA. №. 19.

ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ

KURYER WILEŃSKI

ГАЗЕТА
ОФФИЦІАЛЬНАЯ, ПОЛИТИЧЕСКАЯ И ЛИТЕРАТУРНАЯ.

GAZETA
URZĘDOWA, POLITYCZNA I LITERACKA.

ВЫХОДИТЪ ПО ВТОРНИКАМЪ И ПЯТНИЦАМЪ.

Цѣна на мѣстѣ: За годъ 10 р. За полъ года 5 р. За четверть года 3 р. За 1 мѣсяцъ 1 р.
Съ пересылкою: За годъ 12 р. За полъ года 6 р. За четверть года 3 р. 50 к.
За объявленія: За строку изъ 40 буквъ платится 17 коп. сер.

WYCHODZI WE WTORKI I PIĄTKI.

Cena na miejscu: Roczna rs. 10, Półroczna rs. 5, Kwartałowa rs. 3, Miesięczna rs. 1.
Z przesyłką: Roczna rs. 12, półroczna rs. 6, kwartałowa rs. 3 kop. 50.
Za wiersz ze 40 liter ogłoszenia płaci się k. sr. 17.

СОДЕРЖАНІЕ:

Часть оффиціальная: Объ акцизныхъ управленіяхъ.— Назначенія.— О бывшихъ крѣпостныхъ людяхъ.
Часть неоффиціальная: Иностр. изв.: Общее обозр.— Италія.— Франція.— Англія.— Австрія.— Пруссія.— Телеграфныя депеши.
Литерат. отдѣлъ: Объ учрежденіи кабинета для чтенія при Вилен. гимназіи.— Сирота, повѣсть Верещинскаго.— Обозрѣнія: Литературное и земледѣльческое.—Выдержки изъ газетъ и журналовъ.— Письма: изъ Царства Польскаго, изъ Украйны, изъ Вилейскаго уѣзда, и изъ Кіевской губ. —Отвѣтъ г. Добожинскому.— Текущія извѣстія. — Некрологъ. — Отвѣты редакціи.— Виленскій дневникъ.—Объявленія.

TREŚĆ.

Dział urzędowy: O zarządach akcyzy.— Mianowania.— O byłych poddanych.
Dział nieurzędowy: Wiadomości zagraniczne: Pogląd ogólny.— Włochy.— Francja.— Anglja.— Austrja.— Prussy.— Depesze telegraficzne.
Dział literacki: O urządzeniu czytelni przy gimnazjum Wileńskiém.— Sierota—opowiadanie Wereszczyńskiego. — Przeglądy: literacki, rolniczy i pism czasowych.—Listy: z Królestwa Polskiego, z Ukrainy, z pow. Wilejskiego, i z gub. Kijowskiéj.— Odpowiedź p. Dobużyńskiemu.— Wiadomości bieżące.— Nekrolog.— Odpowiedzi Redakcji.— Dziennik Wileński.— Ogłoszenia.

Часть оффиціальная.

Ст.-Петербургъ, 2 марта.

Штаты акцизныхъ управленій. Высочайше утвержденнымъ 4 іюля 1861 г. росписаніемъ должностей и издержекъ по акцизному управленію, предоставлено министру финансовъ, по его усмотрѣнію, учреждать губернскія и окружныя акцизныя управленія и назначать въ нихъ большее или меньшее число должностныхъ лицъ, соображаясь съ числомъ винокуренныхъ заводовъ, заведеній для продажи питей и вообще съ обширностію предназначаемыхъ управленіямъ занятій. Вслѣдствіе сего утверждены г. управляющимъ министерствомъ финансовъ, 31 минувшаго января, изложенные ниже штаты акцизныхъ управленій. При составленіи сихъ штатовъ министерству финансовъ предстояло: 1) опредѣлить, въ какихъ губерніяхъ должны быть учреждены особыя губернскія управленія и какія губерніи могутъ быть, безъ вреда для дѣла, соединены вмѣстѣ и 2) управленія эти, обнимающія одну или нѣсколько губерній, раздѣлить на округа и участки, распредѣливъ какъ между ними, такъ и губернскими управленіями должностныхъ лицъ, положенныхъ по штату.

I. *О губернскихъ акцизныхъ управленіяхъ.*

По соображеніи имѣющихся въ министерствѣ финансовъ данныхъ и по сношеніи съ подлежащими мѣстами и лицами, оказалось необходимымъ почти въ каждой губерніи европейской Россіи учредить особое акцизное управленіе, съ исключеніями, допускаемыми географическимъ положеніемъ нѣкоторыхъ губерній, которыя, по неимѣнію въ нихъ вовсе винокуренія или по незначительности его, присоединены въ цѣломъ составѣ, или по частямъ къ смежнымъ губерніямъ. Для Сибири же, согласно съ мнѣніемъ генералъ-губернаторовъ, учреждено только два управленія: одно для западной, а другое для восточной. Такимъ образомъ по имперіи образовано 48 отдѣльныхъ губернскихъ акцизныхъ управленій, изъ коихъ въ 45 назначены управляющіе и ихъ помощники, а въ 3 (астраханскомъ, олонецкомъ и архангельскомъ), по неимѣнію заводовъ и ограниченности занятій, управленіе возложено на предсѣдателей мѣстныхъ казенныхъ палатъ, съ прикомандированіемъ къ нимъ по два ревизора. При распредѣленіи ревизоровъ въ другихъ губерніяхъ принято было за правило назначать въ прибалтійскихъ и такъ называемыхъ привилегированныхъ губерніяхъ по два, а въ великороссійскихъ по одному ревизору на каждое губернское акцизное управленіе. Изъ этого допущено исключеніе для губерній съ болѣе значительнымъ количествомъ заводовъ, въ коихъ число ревизоровъ увеличено, въ прибалтійскихъ и привилегированныхъ до 3, а въ великороссійскихъ до 2. Кромѣ того въ столичныхъ городахъ, во вниманіе къ значительному ихъ количеству складовъ и питейныхъ заведеній, а также въ Сибири, по огромному ея пространству, число ревизоровъ положено отъ 3 до 4.

II. *Объ окружныхъ акцизныхъ управленіяхъ.*

При образованіи округовъ, для мѣстнаго надзора за заводами и продажею питей, губерніи раздѣлены на нѣсколько категорій, а именно: 1) прибалтійскія, 2) западныя и малороссійскія, 3) великороссійскія и сибирскія. Губерніи первой категоріи, гдѣ винокуреніе значительно развито, по высшей степени ихъ развитія и частому размѣщенію заводовъ, не требовали столь многочисленнаго состава надзирающихъ, какъ остальныя губерніи. Прибалтійскія губерніи раздѣлены такимъ образомъ, что на каждый округъ приходится около 90, а на участокъ отъ 15 до 19 заводовъ. Въ губерніяхъ второй категоріи, въ которыхъ винная операція сосредоточена въ рукахъ евреевъ, нуженъ болѣе бдительный надзоръ. Посему въ нихъ принято среднимъ числомъ на каждый округъ около 35, а на каждый участокъ отъ 7 до 14 заводовъ. Въ великороссійскихъ губерніяхъ и Сибири, гдѣ въ большей части уѣздовъ и областей вовсе нѣтъ заводовъ, при раздѣленіи ихъ на округа, принято въ основаніе: 1) соединять въ одинъ округъ по 3 уѣзда, допуская изъятіе въ томъ случаѣ, когда уѣзды слишкомъ обширны или имѣютъ по нѣскольку заводовъ, тогда соединять по два уѣзда, а въ Сибири по двѣ области въ одинъ округъ и 2) изъ каждаго уѣзда, а въ Сибири изъ каждой области образовать непремѣнно участокъ, подлежащій завѣдыванію помощника надзирателя, ибо безъ этого оптовые склады остались бы безъ надзора и выдача патентовъ на питейныя заведенія весьма затруднилась бы. На сихъ же основаніяхъ, для ближайшаго и постояннаго надзора за заводами, признано достаточнымъ въ прибалтійскихъ губерніяхъ назначить одного надсмотрщика на 8 заводовъ, въ западныхъ —половинное число противъ нынѣ дѣйствующихъ заводовъ, а въ великороссійскихъ губерніяхъ, гдѣ винокуренные заводы находятся въ дальнемъ разстояніи одинъ отъ другаго, положено число надсмотрщиковъ тоже, что и число заводовъ. Въ Сибири же, для облегченія надзора за складами, назначено какъ въ западную, такъ и восточную по 40 человѣкъ на каждую.

Въ настоящее время опредѣлено только число округовъ, но не обозначено между ними границъ, ибо окончательное рѣшеніе сего послѣдняго стѣснило бы управляющихъ акцизными сборами, которые, ознакомившись съ мѣстностію, могутъ сдѣлать это разграниченіе болѣе правильно. Но какъ во всякой губерніи будутъ округи одни легче, а другіе тяжелѣе, то представилось возможнымъ назначить нынѣ въ каждой губерніи опредѣленное число округовъ перваго и втораго разрядовъ, предоставивъ самимъ управляющимъ опредѣлить: какіе уѣзды должно будетъ отнести къ одному изъ сихъ разрядовъ. При этомъ имѣя въ виду, что губерніи, въ которыхъ болѣе заводовъ, представляютъ, относительно надзора за ними, болѣе трудности, принято округовъ перваго разряда въ прибалтійскихъ и западныхъ губерніяхъ двѣ трети всего числа округовъ, въ великороссійскихъ половина. а въ Сибири, по отдаленности края и обширности округовъ, всѣ они причислены къ первому разряду. Относительно опредѣленія состава канцелярій, издержекъ на наемъ писцовъ и сторожей, покупку канцелярскихъ матеріаловъ для окружныхъ и губернскихъ управленій и

Dział urzędowy.

St. Petersburg, 2 marca.

Etaty zarządów akcyzy: Najwyżéj utwierdzonym 4 lipca r. rozpisaniem urzędów i wydatków zarządu akcyzy, pozostawiono ministrowi skarbu, wedle jego uwagi, urządzać gubernjalne i okręgowe zarządy akcyzy i w nich naznaczać większą lub mniejszą liczbę urzędników, stosując się w téj mierze do ilości gorzelni, składów do sprzedaży trunków, i w ogóle do zakresu zamierzanych czynności. W skutek tedy tego zostały utwierdzone, przez p. zarządzającego ministerjum skarbu, 31-go upłynionego stycznia etaty zarządów akcyzy poszczególnione niżéj. Przy układaniu tych etatów, ministerjum skarbu miało: 1) oznaczyć w jakich gubernjach powinny być urządzone osobne zarządy gubernjalne i jakie gubernje mogą być, bez uszczerbku dla sprawy, połączone razem i 2) zarządy takowe, obejmujące jedną lub kilka gubernij, podzielić na okręgi i uczą stki, rozmieściwszy tak między niemi, jak również i zarządami gubernjalnemi, urzędników oznaczonych przez etat.

I. O gubernjalnych zarządach akcyzy.

Po roztrząśnieniu danych, jakie ministerjum miało u siebie i po skommunikowaniu się z właściwemi miejscami i osobami, okazała się konieczność urządzenia osobnego zarządu akcyzy w każdéj prawie gubernji Rossji europejskiéj, z wyjątkami, jakie się dają zrobić w skutek geograficznego położenia niektórych gubernij, które,że albo wcale nie mają gorzelni, lub mają ich mało, przyłączone są całe, lub częściowo do gubernij sąsiednich z niemi. W Syberji zaś, zgodnie ze zdaniem jenerał-gubernatorów, urządzono dwa tylko zarządy: jeden dla zachodniéj, drugi dla wschodniéj. Takim sposobem urządzono w cesarstwie 48 oddzielnych gubernjalnych zarządów akcyzy, z których w 45 naznaczeni są zarządzający i ich pomocnicy, a w 3 (astrachańskim, ołoneckim i archangielskim), dla braku gorzelni i ograniczonych czynności, obowiązek zarządzania włożony został na prezesów miejscowych izb skarbowych, dodając im po dwóch rewizorów. Przy stanowieniu rewizorów do innych gubernij, przyjęto było za prawidło, naznaczać do nadbaltyckich i tak zwanych uprzywilejowanych gubernij po dwóch, a do wielkorossyjskich po jednym rewizorze do każdego gubernjalnego zarządu. Z tego prawidła zrobiony jest wyjątek dla gubernij mających znaczną ilość gorzelni, i zwiększono liczbę rewizorów, w nadbaltyckich i uprzywilejowanych do 3, a w wielkorossyjskich do 2. Oprócz tego w miastach stołecznych, z uwagi na znaczną w nich ilość składów i szynków, a w Syberji z uwagi na ogromną jéj przestrzeń, liczbę rewizorów oznaczono od 3 do 4.

II. O zarządach okręgowych akcyzy.

Przy utworzeniu okęgów, dla miejscowego nadzoru nad gorzelniami i wyprzedażą trunków, podzielono gubernje na kiłka kategorij, a mianowicie: 1) nadbaltyckie, 2) zachodnie i małorossyjskie, 3) wielkorossyjskie i syberyjskie. Pierwszéj kategorji gubernje, w których gorzelnictwo znacznie jest rozwinięte, z powodu wyższego stopnia rozwoju i zagęszczenia gorzelni, nie wymagały tak licznego składu dozorujących, jak reszta gubernij. Gubernje nadbaltyckie tak są podzielone, że na każdy okręg przypada koło 90-ciu, a na uczą stek od 15 do 19 gorzelni. W gubernjach kategorji drugiéj, w których operacja wódczana ześrodkowana jest w ręku żydów, konieczny jest dozor pilniejszy. Dla tego więc w nich przyjęta jest liczba gorzelni, na każdy okręg w przecięciu około 35, a na każdy uczą stek od 7 do 14. W gubernjach wielkorossyjskich i w Syberji, gdzie, w większéj części powiatów i obwodów gorzelni niema wcale,—przy podziale ich na okręgi, przyjęto za zasadę: 1) łączyć po trzy powiaty w jeden okręg, przypuszczając wyjątek w tym wypadku, kiedy powiaty są bardzo rozległe lub mają po kilka gorzelni, wtedy łączyć po dwa powiaty, a w Syberji po dwa obwody w jeden okręg i 2) z każdego powiatu, a w Syberji z każdego obwodu zrobić koniecznie uczą stek, który ma podlegać zawiadywaniu pomocnika nadzorcy, gdyż bez tego, składy ogólne pozostałyby bez nadzoru i utrudniłoby się wydawanie patentów na szynki. Na tychże zasadach, w celu najbliższego i stałego nadzoru nad gorzelniami, uznano za dostateczne naznaczyć w gubernjach nadbaltyckich jednego dozórcę na 8 gorzelni, w zachodnich zaś— połowę téj liczby, jaka jest teraz czynnych gorzelni, a w gubernjach wielkorossyjskich, gdzie gorzelnie są jedna od drugiéj bardzo daleko położone, liczbę dozorców postanowiono taką, jaka jest liczba gorzelni. W Syberji zaś, by ulżyć w dozorowaniu nad składami, naznaczono tak na zachodnią, jak i na wschodnią po 40 osób na każdą.

W obecnym czasie oznaczono tylko liczbę okręgów, lecz nie oznaczono granic między niemi, gdyż ostateczne rozwiązanie tego krępowałoby zarządzających poborem akcyzy, którzy, obeznawszy się z miejscowością, będą w stanie uczynić to rozgraniczenie właściwiéj. Ponieważ zaś w każdéj gubernji będą okręgi łatwiejsze i trudniejsze, więc znalazła się możność oznaczyć teraz w każdéj gubernji liczbę okręgów pierwszego i drugiego stopnia, pozostawiając samym zarządzającym zadecydować: które z powiatów trzeba będzie zaliczyć do jednego z tych stopni. Mając przytém na uwadze, że gubernje, w których jest więcéj gorzelni, nastręczają więcéj, co do nadzoru nad niemi, trudności, przyjęto okręgów pierwszego stopnia w gubernjach nadbaltyckich i zachodnich dwie trzecie liczby wszystkich okręgów, w wielkorossyjskich połowę, a w Syberji, z powodu rozległości kraju i obszaru okręgów, wszystkie okręgi zaliczone są do pierwszego stopia. Co do oznaczenia składu kancellarji, wydatków na najęcie kancelarzystów i stróżów, kupna kancellaryjnych materjałów dla zarządów okręgowych i gubernjach i najęcie kwatery dla tych ostatnich, ministerjum skarbu przewodniczyło się w części uwagami wy-

---

ОБЪ УЧРЕЖДЕНІИ КАБИНЕТА ДЛЯ ЧТЕНІЯ ПРИ ВИЛЕНСКОЙ ГИМНАЗІИ.

Находящіяся въ Вильнѣ учебныя заведенія: дворянскій институтъ, гимназія, прогимназія и раввинское училище, отдѣляя ежегодно изъ суммы на учебныя пособія извѣстную часть на выписку газетъ и журналовъ, не могли однако по недостатку средствъ, пріобрѣтать многія, весьма полезныя для преподавателей періодическія изданія, такъ какъ большая часть названной суммы была употребляема на пополненіе библіотекъ важнѣйшими сочиненіями и другими необходимыми учебными пособіями. При томъ, каждое изъ 4-хъ поименованныхъ учебныхъ заведеній выписывало почти одни и тѣже изданія. Къ этому присоединялось еще одно неудобство: преподаватели не могли пользоваться журналами своевременно.

Желая устранить эти неудобства и имѣя въ виду доставить преподавателямъ означенныхъ учебныхъ заведеній возможность пользоваться своевременно наибольшимъ количествомъ періодическихъ изданій, я разрѣшилъ, по предварительному соглашенію педагогическихъ совѣтовъ этихъ заведеній, открыть при Виленской гимназіи общій кабинетъ для чтенія, въ составъ котораго вошли бы всѣ періодическія изданія, выписываемыя въ настоящемъ году дворянскимъ институтомъ, гимназіею, прогимназіею и раввинскимъ училищемъ. Для покрытія же издержекъ по содержанію кабинета, т. е. на освѣщеніе залы и на наемъ сторожа назначено мною на этотъ годъ до 60 руб. Кабинетъ уже открытъ въ началѣ января мѣсяца. Періодическихъ изданій въ немъ получается на русскомъ языкѣ 30, на польскомъ 6, на французскомъ 4 и на нѣмецкомъ 6, всего 46 названій, на сумму 601 р. 5 к. (журналы педагогическаго содержанія въ нѣсколькихъ экземплярахъ).

Кабинетъ для чтенія открытъ не только для учителей вышеозначенныхъ учебныхъ заведеній, но и для всѣхъ учителей и чиновниковъ, служащихъ въ округѣ и живущихъ въ г. Вильнѣ, или пріѣзжающихъ сюда на время.

Подобные кабинеты для чтенія, по моему мнѣнію, могли бы быть устроены и при остальныхъ гимназіяхъ ввѣреннаго мнѣ округа, по крайней мѣрѣ въ тѣхъ городахъ, въ которыхъ находится два или три учебныя заведенія, хотя бы одно изъ нихъ и не принадлежало къ вѣдомству министерства народнаго просвѣщенія, лишь бы начальники и педагогическіе совѣты этихъ заведеній изъявили на то свое согласіе.

Въ случаѣ открытія при какомъ-либо учебномъ заведеніи кабинета для чтенія, предлагаю гг. начальникамъ донести о томъ мнѣ.

При этомъ сообщаются, къ свѣдѣнію, правила, которыя приняты въ Виленскомъ кабинетѣ для чтенія, относительно пріема съ почты, выдачи на домъ и возврата періодическихъ изданій.

1. Всѣ журналы и газеты, выписываемые въ 1862 году дворянскимъ институтомъ, гимназіею, прогимназіею и раввинскимъ училищемъ, прямо съ почты поступаютъ въ кабинетъ для чтенія, затѣмъ немедленно записываются дежурнымъ распорядителемъ въ заведенную для того книгу и до замѣны ихъ свѣжими номерами на домъ ни кому не выдаются. Изъ ежедневныхъ газетъ три послѣдніе NN. должны быть въ кабинетѣ постоянно на лицо.

Примѣчаніе. Впрочемъ, желающимъ могутъ быть выдаваемы на домъ новые NN. газетъ и журналовъ и въ день полученія ихъ съ почты и въ слѣдующіе затѣмъ дни, до замѣны ихъ свѣжими номерами, но не иначе, какъ отъ 8 часовъ вечера одного дня до 4-хъ часовъ пополудни другого.

2. По полученіи съ почты новыхъ номеровъ, прежніе выдаются желающимъ на домъ, на слѣдующіе сроки: ежедневныя газеты на два дня, выходящія два раза въ недѣлю и еженедѣльныя на три, двухнедѣльныя на четыре дня и ежемѣсячныя изданія на недѣлю.

Примѣчаніе. Для избѣжанія необходимости устанавливать какія-либо ограниченія, въ предотвращеніе неаккуратнаго возврата взятыхъ изъ кабинета журналовъ и газетъ, всѣ заинтересованныя въ томъ лица приглашаются къ точному соблюденію назначенныхъ по этому предмету сроковъ.

3. При выдачѣ журнала, или газеты на домъ, дежурный распорядитель вноситъ въ заведенную для того книгу N. изданія, мѣсяцъ, число и фамилію лица, которому выдается журналъ, или газета; при возвращеніи— означенныя помѣтки вычеркиваетъ изъ книги.

4. Одно лицо можетъ получить изъ кабинета для чтенія на домъ за одинъ разъ только одинъ N. какого-либо ежемѣсячнаго изданія и не болѣе двухъ номеровъ изданій, выходящихъ въ кратчайшіе сроки.

5. Для записыванія полученія жуналовъ и газетъ съ почты, выдачи ихъ на домъ и возврата, равнымъ образомъ, для наблюденія за содержаніемъ кабинета для чтенія въ надлежащей исправности, назначаются изъ среды читателей дежурные распорядители.

6. Всѣ журналы и еженедѣльныя изданія хранятся въ кабинетѣ для чтенія до конца года и затѣмъ поступаютъ въ библіотеки тѣхъ заведеній, которымъ они принадлежатъ; а ежедневныя газеты передаются въ библіотеки, по истеченіи мѣсяца.

7. Кабинетъ для чтенія открытъ ежедневно, не исключая и воскресныхъ дней, кромѣ важнѣйшихъ праздниковъ, отъ 4-хъ часовъ по полудни до 8 часовъ вечера.

8. Въ залѣ, назначенной для чтенія, громкіе разговоры и куреніе недопускаются.

(Цирк. попеч. Вил. уч. округа. N 1.)

наемъ квартиры для сихъ послѣднихъ, министерство финансовъ руководилось отчасти изложенными соображеніями, отчасти приняло во вниманіе относительную дороговизну, многолюдство городовъ и другія мѣстныя обстоятельства. Наконецъ, что касается до учрежденія корчемной стражи на границѣ царства польскаго, то по сему предмету будутъ составлены особыя соображенія, по полученіи нужныхъ свѣдѣній.

ШТАТЫ

ДОЛЖНОСТЕЙ И ИЗДЕРЖЕКЪ ПО ГУБЕРНСКИМЪ И ОКРУЖНЫМЪ АКЦИЗНЫМЪ УПРАВЛЕНІЯМЪ.

Названіе губернскихъ акцизныхъ управленій.	Составъ губернскихъ управленій. Управляющихъ.	Помощниковъ.	Ревизоровъ. Старшихъ.	Ревизоровъ. Младшихъ.	Бухгалтеровъ.	Помощниковъ ихъ.	Секретарей.	Составъ окружныхъ управленій. Надзирателей окружныхъ. 1-го разр.	Надзирателей окружныхъ. 2-го разр.	Номощниковъ надзирателей. Старшихъ.	Номощниковъ надзирателей. Младшихъ.	Письмоводителей округовъ. 1-го разр.	Письмоводителей округовъ. 2-го разр.	Надъсмотрщиковъ	Всего должностныхъ лицъ.
Привилегированныя губерніи:															
Подольское (Подольская губ. и бессарабская область).	1	1	1	2	1	2	1	7	4	24	12	7	4	220	287
Кіевское	1	1	1	1	1	2	1	5	3	20	11	5	3	184	239
Могилевское	1	1	1	1	1	2	1	4	3	16	8	4	3	147	193
Гродненское	1	1	1	1	1	2	1	5	3	15	8	5	3	143	190
Минское	1	1	1	2	1	2	1	6	3	30	15	6	3	284	356
Виленское	1	1	1	1	1	1	1	4	3	14	18	4	3	110	153
Волынское	1	1	1	1	1	2	1	6	3	18	10	6	3	150	204
Витебское	1	1	1	1	1	1	1	4	2	12	6	4	2	81	118
Ковенское	1	1	1	1	1	1	1	4	2	14	8	4	2	100	141
Имъ содержанія, согласно Высочайше утвержденному 4 іюля 1861 г. росписанію: каждому	4,500	3,000	2,400	1,800	1,400	500	900	1,700	1,500	1,200	1,000	600	500	120	

Тѣмъ же росписаніемъ положено:

1) На канцелярскіе расходы, наемъ писцовъ и на бланки:
   а) для губернскихъ управленій отъ 1,000 до 2,000 р. назначено для управленій: С.-Петербургскаго, московскаго, иркутскаго и омскаго по 1,800 р. прибалтійскихъ, привилегированныхъ и изъ великороссійскихъ: смоленскаго, тамбовскаго, воронежскаго, саратовскаго, пензенскаго и казанскаго по 1,500 р., а остальнымъ по 1,200 р., итого . . . . 63,300 р.
   б) для окружныхъ управленій отъ 300 до 500 р., итого . . . . 113,800 р.
2) На наемъ квартиръ для помѣщенія канцелярій губернскихъ управленій отъ 300 до 500 р.; но Высочайше утвержденнымъ мнѣніемъ государственнаго совѣта расходъ этотъ предоставленъ г. министру финансовъ увеличивать тамъ, гдѣ это окажется необходимымъ.

Назначено для управленій: с.-Петербургскаго и московскаго по 700 р., кіевскаго, виленткаго. харьковскаго, лифляндскаго, тульскаго, саратовскаго, казанскаго, иркутскаго и омскаго по 400 р. и для остальныхъ по 300 р. итого . . . . 16,100 р.

Примѣчаніе. Независимо отъ содержанія, росписаніемъ назначеннаго, служащіе въ акцизномъ управленіи пользуются вознагражденіемъ, ежегодно выдаваемымъ отъ суммы, отчисляемой въ опредѣленномъ процентѣ 2% отъ акцизнаго сбора. О порядкѣ распредѣленія этихъ денегъ между служащими составляются особыя правила.

szczególnionemi, w części zwróciło uwagę na stosunkową drożyznę, wielką ludność miast i inne okoliczności miejscowe. Nakoniec, co się tycze urządzenia straży karczemnéj na granicy Królestwa polskiego, będą zrobione w tym przedmiocie oddzielne uwagi, po otrzymaniu wiadomości potrzebnych.

ETATY

URZĘDNIKÓW I WYDATKÓW, GUBERNJALNYCH I OKRĘGOWYCH ZARZĄDÓW AKCYZY,

Nazwania zarządów gubernjalnych akcyzy.	Skład zarządów gubernjalnych. Zarządzających.	Pomocników.	Rewizorów. Starszych.	Rewizorów. Młódszych.	Buchhalterów.	Ich pomocników.	Sekretarzy.	Skład zarządów okręgowych. Nadzorców okręgowych. 1-go stopn.	Nadzorców okręgowych. 2-go stopnia	Pomocników nadzorców. Starszych.	Pomocników nadzorców. Młódszych.	Trzymających pióro w okręg. 1-go stopnia.	Trzymających pióro w okręg. 2-go stopn.	pozorców.	Urzędników w ogóle.
Gubernje uprzywilejowane:															
Podolski (gub. podolska i obwód bessarabski).	1	1	1	2	1	2	1	7	4	24	12	7	4	220	287.
Kijowski	1	1	1	1	1	2	1	5	3	20	11	5	3	184	239.
Mohylewski	1	1	1	1	1	2	1	4	3	16	8	4	3	147	193.
Grodzieński	1	1	1	1	1	2	1	5	3	15	8	5	3	143	190.
Miński	1	1	1	2	1	2	1	6	3	30	15	6	3	284	356.
Wileński	1	1	1	1	1	1	1	4	3	14	18	4	3	110	153.
Wołyński	1	1	1	1	1	2	1	6	3	18	10	6	3	150	204.
Witebski	1	1	1	1	1	1	1	4	2	12	6	4	2	81	118.
Kowieński	1	1	1	1	1	1	1	4	2	14	8	4	2	100	141.
Pensji dla nich, wedle Najwyżéj utwierdzonego rozpisu 4 lipca 1861 r.: każdemu	4,500	3,000	2,400	1,800	1,400	500	900	1,700	1,500	1,200	1,000	600	500	120	

W tymże rozpisie uchwalono:

1) Na rozchody kancelaryjne, na najęcie kancelarzystów i na blankiety:
   a) dla zarządów gubernjalnych od 1000 do 2000 r., naznaczono dla zarządów: petersburskiego, moskiewskiego, irkutskiego i omskiego po 1800 r., dla zarządów nadbaltyckich, uprzywilejowanych i z wielkorossyjskich dla: smoleńskiego, tambowskiego, woroneżskiego, saratowskiego, penzeńskiego i kazańskiego po 1500 r., a dla pozostałych po 1200 r. . . . . w ogóle. 63,300 r. s.
   b) dla zarządów okręgowych od 300 do 500 r. . . . . w ogóle. 113,800 r. s.
2) Na najęcie kwater dla umieszczenia kancelarji zarządów gubernjalnych, od 300 do 500 r. sr.; lecz zdaniem rady państwa, Najwyżéj zatwierdzoném, pozostawiono ministrowi skarbu zwiększać ten wydatek tam, gdzie tego okaże się konieczna potrzeba.

Naznaczono dla zarządów: petersburskiego i moskiewskiego po 700 r., kijowskiego, wileńskiego, charkowskiego, inflanckiego, tulskiego, saratowskiego, kazańskiego, irkuckiego i omskiego po 400 r., i dla pozostałych po 300 r. . . . . w ogóle. . . 16,100 r. s.

Uwaga: Niezależnie od pensji oznaczonéj w rozpisie, osoby służące w zarządach akcyzy, mają korzystać z nagrody, corocznie wydawanéj z summy, na ten cel od poboru akcyzy odliczanéj jako pewny procent (2%).—O sposobie rozdzielania tych pieniędzy pomiędzy służących, układają się oddzielne prawidła.

— По постановленію Виленской казенной палаты 23 февраля, опредѣленъ бухгалтеромъ Виленской казенной палаты столоначальникъ ревизскаго стола, тит. сов. Антонъ ШАРСКІЙ; столоначальникомъ по рекрут. столу, и письмоводителемъ рекрут. присут. тит. сов. РАЮНЕЦЪ и столоначальникомъ по питейному отд. колл. секр. РАЕЦКІЙ.

О должностяхъ мировыхъ посредниковъ и кандидатовъ къ нимъ, по опредѣленіямъ правительствующаго сената.

25-го января. Утверждены кандидатами къ мировымъ посредникамъ: Подольской губерніи, по Винницкому уѣзду—Леопольдъ ЯКУБОВСКІЙ; Волынской губерніи, по Кременецкому уѣзду—Густавъ ПРУШИНСКІЙ; уволены, согласно прошеніямъ: а) отъ должностей мировыхъ посредниковъ: Могилевской губерніи, по Чаусовскому уѣзду—Феликсъ ВОЛКОВИЦКІЙ; Волынской губерніи, по Кременецкому уѣзду—помѣщикъ МЕНЖЕНСКІЙ; б) отъ званія кандидатовъ къ мировымъ посредникамъ: Подольской грберніи, Ямпольскаго уѣзда—титулярный совѣтникъ Адольфъ ПЕРЛОВСКІЙ.

5 февраля. О прекращеніи дѣлъ о бывшихъ крѣпостныхъ людяхъ, доставшихся лицамъ, неимѣвшимъ права владѣть ими, а также по искамъ о свободѣ отъ крѣпостной зависимости.

Въ разрѣшеніе возбужденныхъ по сему предмету вопросовъ, Высочайше повелѣно: 1) Всѣ находящіяся нынѣ въ производствѣ дѣла о предоставленіи въ казну бывшихъ крѣпостныхъ людей, доставшихся лицамъ, неимѣвшимъ права владѣть сими людьми, и объ отыскивающихъ свободу изъ крѣпостной зависимости, прекратить. Но съ прекращеніемъ сихъ дѣлъ, предоставить тѣмъ изъ временно-обязанныхъ крестьянъ, которые имѣютъ доказательства о принадлежности ихъ къ другому сословію, отыскивать неправильно потерянныя права сего сословія. 2) Относительно устройства тѣхъ изъ бывшихъ крѣпостныхъ людей, которые достались лицамъ, неимѣвшимъ права владѣть ими, а также тѣхъ, которые признаны свободными по рѣшеніямъ, хотя бы и неокончательнымъ и неприведеннымъ еще въ исполненіе, руководствоваться слѣдующими правилами: а) Записаннымъ по ревизіи крестьянами, а также дворовымъ, имѣющимъ, на основаніи ст. 6 положенія объ устройствѣ дворовыхъ людей, право на участіе въ пользованіи полевымъ надѣломъ, предоставить, по ихъ желанію: или остаться въ составѣ тѣхъ сельскихъ обществъ, въ коихъ они водворены или записаны по ревизіи съ правами и обязанностями наравнѣ съ другими членами сихъ обществъ, или немедленно получить увольненіе изъ своихъ обществъ для приписки къ другимъ обществамъ или сословіямъ, на основаніи установленныхъ для такой приписки правилъ. б) Дворовымъ людямъ, неимѣющимъ права на участіе въ пользованіи полевымъ надѣломъ, предоставить воспользоваться увольненіемъ отъ обязательныхъ отношеній, если они того пожелаютъ, или остаться въ сихъ отношеніяхъ, до истеченія двухъ-годичнаго срока, у тѣхъ владѣльцевъ, за которыми они числились. Примѣчаніе. На населенныя имѣнія, присужденныя во владѣніе непотомственнымъ дворянамъ, распространяется дѣйствіе Высочайше утвержденныхъ 6 августа 1861 г., по журналу главнаго комитета объ устройствѣ сельскаго состоянія, правилъ объ имѣніяхъ, доставшихся по наслѣдству или по просроченнымъ закладнымъ, непотомственнымъ дворянамъ.

— Przez postanowienie Wileńskiéj izby skarbowéj, z d. 23 lutego, zostali naznaczeni: buchhalterem téj izby naczelnik stołu rewizyjnego, radca honorowy Antoni SZARSKI: naczelnikiem stołu rekruckiego; sekretarzem sądownictwa rekruckiego radca honorowy RAJUNIEC i stołonaczelnikiem w wydziale trunkowym, sekretarz kollegjalny RAJECKI.

O posadach pośredników pojednawczych i ich zastępców, według postanowienia rządzącego senatu.

25-go stycznia zostali utwierdzeni zastępcami pośredników pojednawczych: w gubernij Podolskiéj w powiecie Winnickim, Leopold JAKUBOWSKI, w gubernji Wołyńskiéj w powiecie Krzemienieckim — Gustaw PRUSZYŃSKI. Zostali uwolnieni, stosownie do próśb: a) od obowiązku pośrednika pojednawczego w gubernji Mohilewskiéj w powiecie Czausowskim— Feliks WOŁKOWICKI, w gubernij Wołyńskiéj w powiecie Krzemienieckim— obywatel MĘŻEŃSKI; b) od godności zastępcy pośrednika pojednawczego, w gubernji Podolskiéj w powiecie Jampolskim— radzca honorowy Adolf PERŁOWSKI.

5 lutego. O zaprzestaniu spraw względem byłych ludzi poddanych, którzy dostali się osobom niemającym prawa na ich posiadanie, tudzież względem poszukiwań swobody z pod zależności poddańczéj.

Na rozstrzygnienie powstałych w tym przedmiocie pytań, Najwyżéj rozkazano: 1. Wszystkich przewodzących się obecnie spraw względem oddania do skarbu byłych ludzi poddanych, którzy dostali się osobom nie mającym prawa posiadania tych ludzi, i względem poszukujących uwolnienia z pod zależności poddańczéj, zaprzestać. Ale po zaprzestaniu tych spraw, zostawić tym z włościan czasowie obowiązanych, którzy mają dowody swego należenia do innych stanów, możność dochodzenia niesłusznie utraconych praw tego stanu. 2. Co do urządzenia byłych ludzi poddanych, którzy dostali się osobom nie mającym prawa do ich posiadania, tudzież tych, którzy uznani zostali za wolnych na mocy wyroków, chociażby nieostatecznych i nieprzyprowadzonych jeszcze do skutku, trzymać się przepisów następujących: a) Zapisanym w rewizji do skazek włościańskich, a także ludziom dworskim, na mocy art. 6 ustawy o urządzeniu ludzi dworskich mającym prawo do uczęstniczenia w użytkowaniu z nadziałów gruntowych, zostawić, stosownie do ich życzenia: albo pozostać w składzie tych gromad wiejskich, do których są zapisani w rewizji, z prawami i obowiązkami narówni z innymi członkami tych gromad, albo otrzymać niezwłocznie uwolnienie ze swych gromad, dla przypisania się do innych gromad lub stanów, na zasadzie ustanowionych dla takiego przypisania się przepisów. b) Ludziom dworskim, nie mającym prawa uczęstniczenia w użytkowaniu z nadziałów gruntowych, pozwolić skorzystać z uwolnienia ze stosunków obowiązujących, jeśli tego zechcą, albo pozostać w tych stosunkach, aż do upłynienia terminu dwurocznego, u tych obywateli, u których liczyli się. Uwagi. Na osiadłe majątki przysądzone w posiadanie szlachcie nie dziedzicznéj, rozciąga się moc obowiązująca Najwyżéj utwierdzonych 6 sierpnia 1861 r., w protokóle komitetu głównego o urządzeniu stanów wiejskich, przepisów o majątkach, które drogą spadku lub na mocy przeroczonych praw zastawnych przeszły w posiadanie szlachty niedziedzicznéj.

SIEROTA

CZYLI

PAMIĘTNIKI SIEDMDZIESIĘCIOLETNIEJ STARUSZKI.

OPOWIADANIE Z CZASÓW

STANISŁAWA AUGUSTA PONIATOWSKIEGO.

przez

MAKSYMILJANA WERESZCZYŃSKIEGO.

(Dalszy ciąg ob. N. 18.)

Pewnego poranku, podczas toalety jenerałowéj,—w tak krótkim bowiem czasie już się nauczywszy pochlebiać, zawsze się o téj porze znajdowałam przy niéj i byłam jéj doradczynią w dobieraniu kolorów do twarzy,—gdy podano miednicę, jenerałowa pozdejmowała pierścienie, a jeden najpiękniejszy sygnet, z soliterem wielkości grochu cukrowego, dziesięciu urjańskiemi perłami sadzonym do koła, oddała mi do schowania, a ja wpuściłam go za gorset. Ubrawszy się, zapomniała odebrać swój depozyt, ja zaś sama i nie pomyślałam o nim, po obiedzie dopiero gdyśmy koło niéj były zebrane przy kawie w sali, rzekła do mnie:

— Ale, ale, daj mi tu moja Józiu kochana pierścień, com ci dała myjąc się, widziałam że mi cóś brakuje, a dotychczas niemogłam przypomnieć coby to było takiego.

Zaczęłam szukać koło siebie po wszystkich kieszonkach, przetrzęsłam wszystkie kąty gdziem tylko była dnia tego, lecz wszystko napróżno, przez myśl mi nawet nie przeszło miejsce jego schronienia, nareszcie widziałam się zmuszoną wyznać przed panią, że się gdzieś zarzucił. Po tém wyznaniu zarumieniona cała, mając pełne łez oczy, stałam jak statua, niemogąc ani słowa wymówić. Jenerałowa wpadła w gniew, do którego z natury była skłonna, wstrzęsła domem całym, zaczęła wszystkich bić, łająć, a porządna porcja jéj passji skrupiła się na pannie Helenie i na mnie. Poczuwając się do winy i będąc przyczyną całéj téj zawieruchy, drżałam najokropniéj.

— Jak można być tak roztrzepaną w twoim wieku, żeby nawet niepamiętać gdzie co położysz, moja panno! Wolałabym, żeby mi zginęło dwa lub trzy tysięcy, dukatów niż ten sygnet, to nie jakaś tam bagatela, o któréj stratę mniéjby dbać można było. Idź mi precz waćpanna z oczu! nie pokazuj się nawet póki cię nie zawołają—krzyknęła w końcu rozgąsana.

Na ten rozkaz wyszłam natychmiast do swego pokoiku, i zalewając się rzewnemi łzami, tém bardziéj, że tylu niewinnych cierpiało z mego powodu rozmyślałam na czém się to wszystko skończy. Stroskana i z opuchłemi i czerwonemi od łez oczami doczekałam się wieczora i zaczęłam się rozbierać. Dziewczyna przeznaczona mi do usług rozpuszcza sznurówkę i, wyobraźcie zadziwienie i radość moją! pierścień z brzękiem pada na ziemię. Chwytam go, niosę z tryumfem do gabinetu pani Byszewskiéj, klękam przed nią i przepraszam za roztrzepanie, wyznając jak i gdzie go znalazłam. Jenerałowa podnosi mnie łaskawie, pierścień bierze w ręce, przez długi czas wpatruje się w niego, a spójrzawszy mile na mnie, rzecze:

— Ten sygnet, Józiu kochana, dwa tysiące dukatów oceniony, dostałam w darze od Stanisława Augusta, gdym wprowadzona do dworu, w pewném zdarzeniu zyskała jego względy; ale ponieważ on był powodem dzisiaj, żem się na ciebie i wielu niewinnych przytém gniewała, weź go sobie moja droga; chcąc się niejako ukarać i twoje zmartwienie tobie wynagrodzić, daruję ci go! Pamiętaj tylko, szanuj ten klejnot, gdyż to prawdziwie jest dar królewski.

Niezdołam wyrazić teraz uczucia, z jakiém dziękowałam jéj za tak wielki dar—wpadam jak szalona do mego pokoiku, pieszczę się, gadam do mego pierścienia, nadając mu najczulsze nazwiska; trzeba albowiem przyznać, że to był kapitał i nie dla tak biédnéj jak ja dziewczyny, aż tu zaledwie dziesięć minut czasu upłynęło, przybiega ulubiony pani strzelec Augustynek:

— Panno Józefo! panno Józefo! proszę no prędzéj iść, bo jasna pani woła.

— W mgnieniu oka, tylko się ubiorę.

— Aj nie, nie, kazała natychmiast, będzie się gniewać jak z rana.

Niebyło co robić, przybiegam co tchu na rozkaz. Do wchodzącéj odezwała się jenerałowa:

— Gdzie masz, moja Józiu kochana, ów pierścień com ci go darowała?

— Oto jest u mnie na palcu.

— Pokaż-no mi go.

Podaję—ogląda go na wszystkie strony, jak gdyby pierwszy raz w życiu widziała, potém wpatrzywszy się we mnie, mruczeć cóś pod nosem zaczyna, w końcu odzywa się:

— Wszak prawda moja kochana Józiu, że on ci wcale niejest potrzebny; nie jesteś tak bogatą, byś bezkarnie rzeczy tak kosztowne wszystkim prezentować mogła. Ci, co ten klejnot u ciebie zobaczą, zapytają zazaz „zkądże go wzięła? Zbyt już był wspaniałomyślnym kochanek, który darował tak drogi klejnot ubogiéj dziewczynie!“ Przeto kochając cię, a tém samém dobrze życząc tobie, uwolnię od złośliwych języków ludzkich, tém bardziéj, że to jest dla mnie podwójnie droga pamiątka: raz jako dar królewski, a potém, że w tym dniu samym Stanisław August mianował ś. p. męża mojego jenerałem brygady i wysłał go na poskromienie zbuntowanéj kozaczyzny na Ukrainę, zkąd już niewrócił. Otoż wiesz co moja panno, zrobię z tobą zamianę. Powiedz mojéj ochmistrzyni Axt, żeby natychmiast dzisiaj wydała ci kolję brylantową, com ją wczoraj miała na sobie, i która jest także darem królewskim,—oraz sztukę złotogłowu niebieskiego w złote róże co mi niedawno z Paryża przywieziono i w dodatku dwie suknie z mojéj garderoby do twojego własnego wyboru. Czyś kontenta moja panno z zamiany?

Tylkom co nie powiedziała, że zobaczywszy mnie w kolji, również pytać mię będą od jakiego to wspaniałomyślnego Adonisa mam ją w darze? jednakże zastanowiwszy się, że obraziłabym tylko moją dobrodziejkę, odpowiedziałam:

— Nie dar, chociaż on jest dla mnie tak niespodziewany i wielki, lecz łaska jw-néj pani jest dla mnie drogą.

— Tak zawsze postępuj moja Józiu, niezapomnę o tobie. Idę spać, dobranoc tobie! A pamiętaj moje dziecię, że za dni trzy wyjeżdżamy na Ukrainę, abym się naocznie przekonała co się tam stało z rodziną brata mojego, która bardzo wiele ucierpiała w niedawnym buncie tamtejszych chłopów; uszy więdną czytając ich listy i szczerze powiadam, że niebardzo temu wierzę. Ztamtąd wprost przez Wołyń wrócimy do Warszawy. W téj naszéj stolicy przygotuj się dopiero ujrzeć świat wielki, świat dla ciebie nowy zupełnie, ja cię do niego wprowadzę, i na każdym kroku jak Anioł stróż nad tobą czuwać nie przestanę. Ty i Helenka, Helenka i ty, jedno i toż samo miejsce w mém sercu zajmujecie, niechże się nie powstydzę, żem cię obrała za przedmiot mojego przywiązania. O los swój nietroszcz się, nie jedna pozazdrości tobie, będzie on świetnym nad twe spodziewanie. Słuchaj mnie tylko we wszystkiém, a będziesz szczęśliwą i pewnie nie pożałujesz tego.—No idź sobie, a nie zapomnij znajdować się jutro przy mnie na wstawaniu, będziesz mi potrzebną.

— Proszę pani o jedną tylko łaskę—rzekłam śmiejąc się.—Niech pani niedaje już mi więcéj żadnych sygnetów do schowania.

— Wszakżeś dobrze wyszła na tém moja Józiu.—Ależ już i dwunasta bije, dobranoc.

Na drugi dzień jenerałowa wstała w bardzo dobrym humorze, wydała rozporządzenia tyczące się swego wyjazdu; panu Jeziorowskiemu darowała pas lity słucki pięknéj roboty, mnie zaś kazała dać od siebie parę krów białych tyrolskich jego żonie, na pamiątkę, jak mówiła, przyjęcia Józi pod swoją opiekę; oraz dwie podobneż dla Grzegorza, które zaraz odesłałam umyślnym na nowe gospodarstwo dla Basi. Dla pani Jeziorowskiéj oprócz ciołek wartych prawdziwie królewskiéj nawet obory, dodałam jeszcze i sztukę owego złotogłowu, którą wczorajszego dnia dostałam od jenerałowéj.

Nadszedł nareszcie dzień wyjazdu—o godzinie jedénastéj z rana, ze łzami wdzięczności pożegnałam moich dobroczyńców i z sercém przepełnioném smutkiem wsiadłam do powozu z jenerałową i panną Heleną.

Nie będę wam opisywała drogi, którą odbyliśmy. Kto chce doznać przyjemności, niech jak my jedzie latem na Ukrainę, wiosną albowiem i jesienią można się utopić w błocie, któremu niema podobnego nawet i w Pińszczyznie.

W tydzień, byłyśmy w Humaniu, najżyźniejszéj okolicy naszéj prześlicznéj Ukrainy, w miasteczku dziedzicznem hrabiów Potockich, leżącém w przecudowném położeniu, w blizkości którego znajduje się sławny ogród Zofjówka, mojém zdaniem godny być policzonym do siedmiu cudów świata, obok ogrodów wiszących Semiramidy. Z tego miasteczka jenerałowa dojeżdżała tylko dla widzenia się z krewnemi mieszkającemi niedaleko na wsi, a to dla tego, iż cała zdjęta była przerażeniem na wspomnienie niesłychanych okropności, których przed kilku laty ta okolica była widownią, tak, iż ani razu nawet nie nocowała u brata. Po części miała słuszność, bo nikt wyobrazić sobie nie zdoła, kto nie widział tego na własne oczy, co się tam wówczas działo.

(Dalszy ciąg nastąpi).

Dział nieurzędowy.

Wiadomości zagraniczne

POGLĄD OGÓLNY.

Dziś tydzień, we wtorek dnia 11 marca, król Wilhelm rozwiązał sejm pruski. Izba poselska rozeszła się najspokojniéj, uszanowawszy tę wolę królewską trzykroć powtórzonym okrzykiem: Niech żyje król! Wilhelm I miał do wyboru, albo oddalić ministrów, którzy dnia 8 marca złożyli swe urzędy, albo izbę poselską rozpuścić, a izbę panów odroczyć. Gdy więc to ostatnie wybrał, ministrowie zostali na miejscu, prócz jednego książęcia Hohenzollern, prezesa rady, który znękany rodzinnemi nieszczęściami, zgonem córki królowéj portugalskiéj a potém jéj męża don Pedra, oddawna już wzdychał do spokojności. Zajął jego miejsce dotychczasowy prezes izby panów, książe Hohenlohe-Ingelfingen-Oehringen.

Zastanawiając się bezstronnie nad ostatnią przyczyną tego ważnego politycznego zdarzenia, nie podobna go przypisywać zagłosowaniu wniesienia posła Hagena; w tém bowiem czego się izba domagała, nie było najmniejszego ubliżenia powadze korony; chodziło o prostą ustawę porządkową; o wprowadzenie takiego trybu skarbowości, jaki, za radą pana Achillessa Fould, świeżo został wprowadzony we Francji. Gdyby ten tryb upokarzał lub ścieśniał władzę najwyższą, nigdyby Napoleon III, troskliwy jéj strażnik, nie zgodził się na jego przyjęcie, głębsze więc być muszą pobudki, tajemniejsze źródła tego rozdźwięku, jaki od samego otwarcia sejmu objawiał się między ministrami i posłami. Bo rzeczywiście o cóż chodziło? Od czasu nadania konstytucji Prusom, rząd corocznie przedstawiał izbom budżet ryczałtowy, z wymienieniem tylko głównych gałęzi służby krajowéj i wykazem ile pieniędzy na opędzenie każdéj z nich pojedyńczo przeznaczyć należy. Skoro raz izby ogół budżetu zagłosowały, władza wykonawcza rozrządzała nim według swéj uwagi a rozrządzała dotąd tak oględnie, iż wśród chwiejącego się we wszystkich państwach europejskich kredytu, skarbowość pruska była niezachwianą i kwitnącą. Żalono się wprawdzie niekiedy, że niewymierny rozwój siły zbrojnéj, pochłaniał zasoby przeznaczone na innego rodzaju potrzeby państwa, ale w ogóle nie można było oskarżać rządu o wzmaganie wojska z widoczną krzywdą innych części gospodarstwa narodowego. Izba obrachunkowa po skończeniu każdego roku najtroskliwiéj sprawdzała dochody i wydatki, a doświadczona ścisłość i sumienność urzędników pruskich stanowiła rękojmię, że grosza narodowego nie marnowano. Rzecz więc widoczna, że wniesienie Hagena uchwałą izby stwierdzone, było tylko przedsłańcem innych wniesień co raz dla gabinetu dotkliwszych, było doświadczeniem sił parlamentowych, zbadaniem dobréj woli rządu w utrzymaniu zasadniczéj ustawy. Wiadomo pod jakiemi wróżbami otworzył się teraźniejszy sejm pruski. Król niechętnie widział, że izba poselska napełniała się mężami 1848 roku, lub takimi, którzy ani w słowie, ani w piśmie, może nawet za daleko idących, wyzwolonych przekonań swoich nie taili. Od samego więc początku król z nieufnością patrzył na skład izby; każdy śmielszy objaw obudzał w nim zadumę i myśl rozwiązania sejmu w duszy jego dojrzewała. Ministrowie, którym zarzucić nie można dążeń wstecznych, wytężyli całą usilność o utrzymanie zgody izby poselskiej z rządem i dla tego, kiedy wniesienie Hagena odesłano do komissji, minister skarbu żądał, aby przez ten rok tylko zostawić budżet na dotychczasowéj stopie, zobowiązując się, że następny na rok 1863, wypracowany będzie według wskazanéj przez posła Hagena modły. Naprożno, krok pojednawczy pana von Patow był bezskuteczny i ministrowie powzięli przekonanie, że izba zgody z nimi nie chce. Gazeta pruska dotąd ministerjalna, któréj zdanie o rozwiązaniu sejmu umieściliśmy w dzisiejszym Kurjerze, ze spokojnym smutkiem opowiada całe to zajście. Gazeta krzyżowa, któréj sąd podobnież czytelnicy niżéj znajdą, cieszy się, że ostatnia godzina zasad wyzwolonych dobija. Nie mamy jeszcze tekstu dekretu rozwiązania; nie wiemy, czy nowe wybory nakazane, ani jakiemi pobudkami usprawiedliwiono ten krok, zawsze w życiu politycznem narodu, tak ważny; niepodobna atoli odjąć się smutkowi, pomnąc na naukę dziejów, jak zgubnem częstokroć bywało rozwiązywanie lub zrywanie sejmów; bo jeśli żadna większa szkoda nie spłynęła na Prusy, dosyć już tego, że rozwój zadania jednolitych Niemiec na pewny czas zdrętwieje, że stronnictwa wsteczne miotać się poczną, aby podkopać zasady wyzwolone i zwątlić ustawę. Nowy prezes rady książe Hohenlohe nie jest dostatecznie, przynajmniej za granicą Prus, znany ze swych przekonań, godzi się wszakże przypuszczać że nie jest zagorzałym reakcjonistą, bo inaczéj gabinet, w którym zasiada hrabia Schwerin, nie doradzałby królowi poruczenia mu kierunku obrad izby panów. Dziś uwaga Europy zwrócona jest na to, jakie następstwa wywiną się z obecnego stanu rzeczy w Prusiech.

Nad Francją zawionęły czarne chmury. W Paryżu i po departamentach dokonano mnogie uwięzienia. Już dawno nie słychać było w cesarstwie o spiskach. Jeżeli objawiał się tu i ówdzie opór bądź ze strony klerykalnéj, bądź ze strony stronnictw politycznych, działo się to w dzień biały z podniesioną przyłbicą i więcéj otwartém, niż rozsądném wypowiedzeniem zasad; ale teraz rozbiegły się złowrogie wieści, że w przejętych listach lub w schwytanych papierach znalazł się programmat pod hasłem: Precz z cesarzem! precz z cesarstwem! tudzież zasada: że spadkobiercą po każdym zmarłym obywatelu zostaje państwo. Te marzenia republikańsko-socjalistowskie zatrważać nie powinny, bo zdrowy rozum ogółu bez wątpienia je odepchnie, ale rzuciły one nasiona wewnętrznéj, choć zapewne chwilowéj niespokojności we Francji i międzynarodowych nawet rozterków. Już mowa barona Ricasoli o stowarzyszeniach politycznych w królestwie włoskiém, zdała się Napoleonowi III być tak niebezpieczną, że własnoręcznym listem zwrócił na nią uwagę Wiktora-Emmanuela. Ostatnie wystąpienie Garibaldiego w Genui, gdzie prezydując na zgromadzeniu Provvedimento, miał, podług depeszy telegraficznéj powiedzieć, że nie tylko wyzwolenie półwyspu, ale i wszystkich ludów ujarzmionych nastąpić musi, dało powód rządowi włoskiemu do ostrzeżenia komitetów, że jeśli nie zachowają się spokojnie, porozwiązywanemi zostaną. Z drugiéj strony dziennik Niepodległość belgijska, ogłosił notę pana Thouvenel do pana Rattazzi, w któréj minister francuzki nastaje na najtroskliwsze czuwanie nad czynnościami stowarzyszeń politycznych. Francja ma zaprawdę najsilniejsze pobudki żądania, aby stowarzyszenia polityczne we Włoszech nie nabierały zbytecznego rozgłosu, bo każda myśl śmielsza, każde poruszenie zuchwalsze odbija się potężném echem w sercach młodzieży francuzkiéj, ale niemniéj nota pana Thouvenel powinnaby była pozostać w tajemnicy, zdolną jest bowiem ogromnie zaszkodzić panu Rattazzi w mniemaniu Włochów. Usłuchanie głosu pana Thouvenel rzuci na gabinet turyński cień służebnictwa, a to i boli i upokarza.

Żadne ważniejsze zdarzenie nie zaszło we Francji. Czytelnicy znajdą w dzisiejszym Kurjerze pobieżną wiadomość o posiedzeniach ciała prawodawczego aż do dnia 8 marca włącznie. Z żalem przyszło nam powstrzymać się od udzielenia mów panów Picard i Jules Favre, bo musieliśmy koniecznie podać odpowiedź pana Billault na mowę książęcia Napoleona. Piérwsza część téj odpowiedzi zbija poglądy książęcia na sprawę rzymską i tę właśnie czytelnicy poznają; druga, którą zachowaliśmy do piątkowego Kurjera, wytłómaczy myśl rządową o sposobach załatwienia téj światodziejowéj zatargi. Uprzedzamy jednak, że nie należy oczekiwać stanowczego ze strony Francji kroku, nie z powodu niechęci ku Piemontowi, nie z powodu przychylności dla dworu rzymskiego, ale istotnie z téj głównéj przyczyny, że Francja jeszcze nie wie co jéj przedsięwziąć przyjdzie.

Senat nie wypowiedział co do sprawy rzymskiéj rzetelnéj myśli większości narodu. Zręcznym obrótem słów wywinął się z trudnego położenia; w ogóle jednak przeważające głosy oświadczyły się za utrzymaniem władzy świeckiéj papieża. Podobnegoż wypadku należy oczekiwać i z rozpraw ciała prawodawczego. Cokolwiek bądź, adres senatu nie pomnożył jego stronników w kraju; namiętność, pod któréj wpływem występowali senatorowie-mówcy, zaszkodziła im w mniemaniu powszechném, zwłaszcza zagranicą, gdzie zgorszenie jest wielkie z powodu objawów wstecznych, z jakiemi znaczna ich liczba nie wahała się wystąpić.

Boleśnie byłoby pomyśleć, żeby obwiniać miano Francję za przesadę i anachronizmy takich ludzi, jak panowie de Heeckeren, Larochejacquelein i Ségur d' Aguesseau.

Dzieje Francji, jéj dążeń, jéj zdobyczy cywilizacyjnych, głośno podobny zarzut odpychają. Francja nie może być przeciwną jedności włoskiéj, nie może być stronniczką władzy świeckiéj, bo cała jéj przeszłość świadczy, że umiała opierać się jéj najazdowi.

Mówcy wsteczni, w braku powagi, jakąby ich zasilać mogła wspólność przekonań większości narodu, nie zdołają nawet odwołać się do powagi osobistéj, wypływającéj z raz poślubionéj wierności zasadom politycznym, wytrwale i z godnością spełnianym.

Dziennikarstwo francuzkie nieomieszkało wydobyć na jaw dowody, że wymienieni wyżéj senatorowie byli rojalistami za królestwa, republikanami za rzeczpospolitéj, imperjalistami za cesarstwa, z czego wnosić należy, że obecne miotanie się ich w sprawie rzymskiéj, nie będzie ostatnią przejawą ich politycznych przeobrażeń. Rzeczą jest oczywistą dla tych, którzy acz z daleka, ale bacznie zgłębiają duch Francji, że nie podobna mieszać dążeń tego ducha z opowiadanemi zasadami przez hrabiego Ségur d'Aguesseau i jego współtowarzyszów, jak równie nie podobna wątpić o wyborze cesarza Napolena między nauką senatorów reakcyjnych, a ogólnym ruchem mniemania powszechnego Francji.

W Austrji smutny, rozpaczliwy niemal stan rzeczy, w niczem się nie zmienił. Główny kłopot stanowi okropny niedostatek skarbu; na projektach zaradzenia złemu nie zbywa, ale wszelkie środki podawane przez pana Plener roztrącają się o niepokonane zawady. Układ z bankiem okazał się niemożliwym, rzucono się więc do ostatecznego lekarstwa, do obarczenia kraju nowemi podatkami. Jakoż rzeczywiście wniesiono na radę cesarstwa projekt powiększenia ceny soli i opłaty od wyrobu cukru z buraków, co dostarczyć powinno około sześciu miljonów złotych reńskich dochodu. Błahość summy i uciążliwość tego rodzaju opłat od przedmiotów stanowiących pierwsze potrzeby życia, jest wymównym dowodem straszliwéj nędzy, w jakiéj się skarb austryjacki znajduje.

Z ościennych krajów słowiańskich smutne dochodzą wiadomości. Podług depeszy nadesłanéj z Raguzy 11 marca donoszą wprawdzie, że Łukasz Wukałowicz zmniejszył swoje roszczenia, że Omer-Pasza, który miał już zacząć kroki zaczepne przeciw Czarnogórzu, cofnął pochód wojsk swoich na Zubcy, nie mniéj jednak dalekiem jest uspokojenie tych nieszczęśliwych krajów. Ludność serbska, tak w księstwie jak w wojewodynie austryjackiéj gorącem sercem podziela wszystkie wypadki w Hercogowinie i na Czarnogórzu; każde, choć najdrobniejsze powodzenie chrześcijan nad muzułmanami sprawia najżywszą radość; ciągle zbierają się składki i gdyby okoliczności dozwoliły, moc ochotników serbskich pośpieszyłaby z bronią w ręku na pomoc współbraciom. Obietnice tureckie przyjmowane są wszędzie z niedowierzaniem, tém większém, im większe są, podług ostatnich wiadomości, zdzierstwa i okrucieństwa, jakich władze tureckie dopuszczają się w Bulgarji, któréj spokojni i pracowici mieszkańcy, cieniem nawet oporu tych srogości nie wywołali.

Smutna jest dola téj części Europy, i tém smutniejsza, że daleka Anglja i ościenna Austrja do serc swoich wstępu nawet jękom ludności chrześcijańskich nie dozwalają.

Włochy.

Turyn, 3 marca.

Lubo już telegraf doniósł, o złożeniu urzędu prezesa rady ministrów, przez barona Ricasoli, niegodzi się wszakże przemilczeć okoliczności, które towarzyszyły zmianie gabinetu. Podajemy więc szczegóły, jakie znajdujemy w dziennikach.

Pp. Conforti i Mari, nie przyjęli posady ministra sprawiedliwości, wczoraj więc wieczorem oddano ją senatorowi Poggi. P. Depretis obejmie wydział robót publicznych a pan Quintino Sella — skarbu.

Układ, między panami Rattazzi i Farini, nie powiódł się; mówiono, że stan zdrowia nie pozwolił ostatniemu podjąć się znowu pracy, ale zdaje się, że ta pogłoska jest mylną; że p. Farini, którego król uwiadomił o rozwiązaniu gabinetu barona Ricasoli, czekał w Saluggio rozkazu królewskiego udania się razem z panem Rattazzim do naj. pana. Wtém dowiaduje się, że pan Rattazzi złożył swój gabinet bez niego, co wszystkich wielce zdziwiło, a nawet zatrwożyło.

Nowy gabinet nie może liczyć na większość w izbie, bo nie jest jéj wyrazem. Łatwo to pojąć, iż niekiedy można obejść się bez gwiazd pierwszéj wielkości, ale wówczas kiedy drobniejsze przedstawiają usposobienia wyłączne, słowem ludzi znanych krajowi. Pp. Rattazzi i Quintino Sella posiadają wspomniane zalety; lecz co do szeregu ich spółtowarzyszy, zdają się oni być podobnymi do ciężarów okrętowych, które w pierwszéj burzy wrzucić potrzeba w morze. Nawet p. Sella nie jest na swém miejscu; bo chociaż słynie jako bardzo znakomity inżynjer górniczy i jako mówca pełen żywości i blasku, pod względem umiejętności skarbowych, ledwie coś przeszedł za arytmetykę.

P. Brioschi, professor matematyki, był sekretarzem ministerstwa, którego ma zostać naczelnikiem; nie jest nawet deputowanym; nakoniec p. Poggi, mało dotąd znany, a p. Depretis, należący do strony lewéj, nie posiada innych praw do rządzenia wydziałem robót publicznych, prócz tego tylko, że był członkiem administracji drogi żelaznéj z Aleksandrji do Placencji. Gabinet złożony z takich pierwiastków, nie może liczyć na życzliwość większości, będzie więc musiał rozwiązać izbę i odwołać się do nowych wyborów. Każdy szczery miłośnik Włoch powinienby oszczędzić ojczyznie tego nowego wstrząśnienia, które zaprawdę nic dobrego nie przyniesie.

Król, który miał dziś wyjechać do Medjolanu, opóźnił tę podróż do jutra.

Garibaldi przybywa dziś z rana do Turynu; ma zamiar prezydować na zgromadzeniu komitetów d. 9 bieżącego miesiąca w Genui.

Turyn 4 marca. *Gazeta urzędowa* ogłosi dziś nazwiska nowych ministrów. Lista składa się z pp. Rattazzi, prezes, minister spraw zagranicznych i tymczasowy wewnętrznych. Cordova, strażnik pieczęci. Hrabia Persano, minister marynarki. Hr. Petitti, wojny. P. Mancini, wychowania narodowego. P. Sella, skarbu. Margrabia Pepoli, rolnictwa i handlu. P. Depretis, robót publicznych, p. Nazari, minister bez wydziału.

Trudno wierzyć, aby w takim składzie gabinet mógł być trwałym; zdaje się, że i p. Rattazzi nie bardzo w to wierzy. Lecz przypatrzmy się bliżéj nowym ministrom.

P. Cordova, Sycylijczyk, bardzo zdolny, bardzo wymówny, ale było to straszliwe dziecko ministerstwa barona Ricasoli, do którego należał. Oskarżano go, że pracował raczéj na korzyść gabinetu przyszłego, niż tego którego był członkiem. *To objaśnia następne słowa dziennika Diritto: „Obecność pana Cordova znaczy, że gabinet posiada rzadki cynizm, albo rzadszą jeszcze płochość, przedstawiać się krajowi pod godłem odkrywającém najgłębszą niemoralność polityczną.“*

Tenże dziennik oznajmuje, że oppozycja zebrała się wczoraj wieczorem i uchwaliła ogłosić wypadek swych narad następnego brzmienia: „Uczęstnictwo pana Cordova w gabinecie, a szczególniéj na czele wydziału spraw wewnętrznych, jest zgubnem dla kraju. Prezes rady ma być o téj uchwale zawiadomionym.“

To objaśnia, dla czego p. Cordova, przeznaczony z początku na ministra spraw wewnętrznych, musiał poprzestać na dostojeństwie strażnika pieczęci. Hr. Persano jest admirałem; dowodził on oblężeniem Ankony, kraj zawdzięcza mu zdobycie tego portu.

Hr. Petitti, przez wiele lat był w ministerstwie wojny prawą ręką jenerała La Marmora. Wybór jest doskonały, bez sporu najlepszy ze wszystkich.

P. Mancini, Neapolitańczyk, bardzo znakomity rzecznik sądów turyńskich; wszakże jego spółziomkowie nie zaprzeczając zdolnościom, nie wiele pokładają zaufania w jego duszy.

Margr. Pepoli z Bolonji jest krewnym cesarza Napoleona, ze stopnia swéj matki, córki króla Murata.

P. Nazari, Medjolańczyk, rzecznik w Treviglio pod Medjolanem, w r. 1847-m będąc deputowanym na kongregację centralną, podał do rządu ów rozgłośny adres, dopominający się o reformy; była to iskra, co rozniecila pożar w całéj Lombardji. P. Nazari jest patryotą uczciwym, ale trwożliwym; zbywa mu na przymiotach niezbędnych dla ministra.

Łatwo stąd widzieć, że taki gabinet niema warunków trwałości; trudno zrozumieć co zamierzał sobie p. Rattazzi osięgnąć przez taką polityczną kombinację.

Król dziś rano pojechał do Medjolanu, towarzyszą mu dwaj nowi ministrowie, pp, Pepoli i Petitti.

Poseł francuzki p. Benedetti podobnież udaje się z rodziną do tego miasta.

— Turyn odznacza się wielką stałością umysłu swoich mieszkańców niełatwo ich zatrwożyć. Nawet po bitwie nowarskiéj, lud turyński, chociaż głęboko znękany, w milczeniu przypatrując się ruchom ramion telegrafowych, dumał o dniach odwetu. Austryjacy w 1849 byli o dzień pochodu od Turynu i obozowali w majątku pierwszego ministra królewskiego. Poczciwi Turyńczycy, nabijali w milczeniu swe strzelby, poglądając od czasu do czasu na okna ministerstwa, w którym hr. Cavour pracował zacierając ręce.

Raz tylko Turyńczycy stracili krew zimną, wśród boleści po zgonie swego *Papa Camillo*; wówczas zalewali się łzami, nieszczędzili żadnych objawów i wśród ulewnego deszczu, śpieszyli na oddanie ostatniéj posługi hrabiemu Cavour, który tak wysoko podniosł chwałę ziemi włoskiéj.

Kiedy baron Ricasoli złożył urząd, Toskanie wołali: że Włochy są zginione; południowcy poczęli zabiegać o spuściznę a Turyńczycy wesoło tańczyli, odpowiadając: dopóki nasz Wiktor siedzi na tronie, każde niebespieczeństwo jest urojeniem. Bale następują jedne po drugich; szczególniéj zabawy kostiumowe są pełne wdzięku i dowcipu; podziwiano na wieczorze księżnéj de la Force, strój hrabiny Rzyszczewskiéj z domu księżniczki Radziwiłłówny, w kostiumie damy pikowéj.

— *Turyn 5 marca.* P. Rattazzi widział się z jenerałem Garibaldi; rozmowa toczyła się o wojsku południowém; prezes rady miał uznać potrzebę zupełnéj jego reorganizacji; Garibaldi przyrzekł swą pomoc gabinetowi. Wszelkie niebespieczeństwo wyprawy ochotników lub powstania zniknęło. P. Rattazzi wyraził zamiar silnego poskramiania wszelkich nieprzyjaznych objawów w krajach Włoskich, przeciw papieżowi.

— Przy odjeździe królewskim. baron Ricasoli znajdował się w dworcu kolei żelaznéj, dla pożegnania naj. pana; podobnież znajdowali się tam pp. Rattazzi i Vimercati. W kilka dni po powrócie z Medjolanu, król uda się do Neapolu.

Według tylko co otrzymanych wiadomości, ludność medjolańska z zapałem powitała króla, ulice któremi Wiktor-Emmanuel miał przejeżdżać do pałacu, były jak nabite.

— Jenerał Garibaldi, który przybył jak wiadomo d. 2 marca o godzinie 11-éj z rana do Turynu i wysiadł w hotelu angielskim, przyjął gościnność w domu senatora Piezza, sekretarza komitetu *Towarzystwa Strzeleckiego*, którego jenerał jest jednym z wice prezesów. Mylnie mówiono dziś zrana, że Garibaldi udał się do Medjolanu: przeciwnie bawi on ciągle w Turynie. Rozniesiono wieść, że jen. Garibaldi przyprowadził z sobą z Caprera dwa konie i zostawił je w Genui.

— W jednym liście pisanym d. 4 marca z Turynu, przypisują rozwiązanie gabinetu barona Ricasoli, knowaniom dworskim, a nawet wpływowi niewieściemu, któremu p. Ricasoli niedozwalał rozgospodarować się w obrębie spraw rządowych. Mówią, że prezes rady napisał list do króla i oświadczył w nim, że mimo knowania wytężone na jego obalenie, nie ustąpi chyba przed wyraźną uchwałą parlamentu, albo na rozkaz królewski, dany mu na piśmie. Taki krok odpowiada charakterowi barona Ricasoli, mężowi niezrównanéj prawości i czującemu nieprzełamany wstręt do wszelkich wybiegów. Wada tego przymiotu jest brak giętkości. P; Ricasoli nie starał się o nabycie, nad prawą i otwartą duszą królewsbą, téj przewagi, jaką mógłby łatwo osięgnąć. Dodać jednak należy, że niema ani słowa prawdy w wyrazach wkładanych w usta prezesowi rady, który jakoby miał względem króla odezwać się w sposób nieprzyzwoity; baw się naj. panie, ale pozwól pracować swoim ministrom, Chcianoby wmówić, że baron Ricasoli zerwał z Wiktorem-Emmanuelem, jest to wierutne kłamstwo, bo rozstał się z nim w sposób najżyczliwszy.

P. Rattazzi doświadczy ogromnych trudności; kraj zdaje się niechce go widzieć na czele gabinetu. Mówią, że przy wjeździe królewskim do Medjolanu, wśród najradośniejszych okrzyków: Niech żyje Wiktor-Emmannel, wołano: precz z Rattazzim!

— *Turyn 5 marca.* Dzienniki włoskie wystąpiły z uwagami nad zmianą gabinetu, i tak: *Monarchia Nazionale* została dziennikiem półurzędowym pana Ratazzi i broni go od zarzutu, że złożył gabinet wyłącznie ze swoich osobistych przyjaciół. Wymienia pp. Sella, Persano, Mancini i Petitti, należących do większości. Téj prawdzie zaprzeczyć nie można; broni go także z tego, że panów Farini i Minghetti nie wprowadził do gabinetu. P. Rattazzi twierdzi, że nie mógł użyć, pana Farini, który położył za warunek sine qua non, aby i pan Minghetti został ministrem, lecz prezes rady w żaden sposób przyzwolić na to niemógł, bo jest w rozdwojeniu co do podziału administracyjnego kraju.

Dziennik *Diritto*, organ lewego stronnictwa izby, jest gwałtowny i napastny. Oświadcza: „że wejście pana Depretis do gabinetu, w którym zasiada p. Cordova, boleśnie go zdziwiło. Przystąpienie deputowanego, co tak niedawno przewodniczył zgromadzeniom strony lewéj, nie wystarcza do skupienia około ministrów téj strony izby.“ A z powodu pana Cordova dodaje: „Nie wchodząc w przeszłość, zastanówcie się tylko nad jego obecném postępowaniem, nad haniebnym targiem, który spiskując przeciw *swym towarzyszom*, zapewnił sobie ważniejsze miejsce w przyszłym gabinecie. Ludziom tego rodzaju należy zapłacić 30-ci srebrników i zostawić ich własnemu losowi.

Nakoniec *Opinione* wyraża nadzieję, że nowy gabinet będzie krótko-trwały; że parlament odmówi mu swego wsparcia.

W Genui odbyło się zgromadzenie towarzystwa jedności włoskiéj; po wytłómaczeniu przez pana Bertani uchwały izby, d. 25 lutego, zgromadzenie przyjęło porządek dzienny, w którym powiedziano: ponieważ prawo *stowarzyszenia i zbierania* (art. 32 statutu, mówi tylko o tém drugiém) zostało przyznane przez izbę poselską, jako prawo nie podlegające najmniejszemu sporowi, Towarzystwo postanawia nie tylko pomagać wyrobnikom, ale też pracować w celu politycznym wszelkiemi zależnemi od siebie środkami.

Jenerał Cialdini, którego wzywano do Turynu, dla objęcia wydziału wojny, wraca dziś wieczorem do Bolonji.

Garibaldi widział króla przed jego odjazdem do Medjolanu. Na liście przyznanéj pensji oficerom ozdobionym orderem sabaudzkim, jenerał Garibaldi umieszczony został z pensją 1500 fr. ale oznajmił listem, że jéj pobierać niechce.

— Czytamy w dzienniku florenckim *La Nazione:*

Rzym 1 marca. W tłusty czwartek tylko sam motłoch, żołnierze francuzcy i burbońscy napełniali Corso. Niebyło więcéj nad 80 pojazdów napełnionych częścią cudzoziemcami, częścią ludźmi płatnymi. Wielka przechadzka odbyła się na Forum rzymskiem, tam zgromadziło się całe mieszczaństwo rzymskie, tudzież wielka liczba pojazdów; słowem przechadzka była bardzo świetna, tłumy przechadzających się ogromne.

Ponieważ wczoraj niebył dzień zapustny, miało mieć miejsce na Corso liczne zgromadzenie. Zwietrzyła to policja i przygotowała jak mówią drugi 19-ty marca, aby módz, wpaść na lud z szablami; ale uprzedzone o tém władze francuzkie, obmyśliły stosowne środki nie dopuścić tego gwałtu.

O godzinie trzeciéj po obiedzie, załoga francuzka, około 14,000 ludzi zbrojnie zajęła miasto. Wszystkie drogi prowadzące do Corso, zostały osadzone, a skoro raz oczyszczono ulicę, nie pozwolono już jéj przechodzić pod żadnym pozorem. Place podobnież pełne były wojska obozującego, ze złożoną bronią w kozły. Komendantura placu przeniesiono na Kapitol. Jenerałowie założyli swe kwatery jeden na placu ludu, drugi na placu hiszpańskim, trzeci na placu Colonna, a czwarty na Kapitolu. Jen. de Goyon przebiegał miasto w towarzystwie swych adjutantów. Zaprzężono artylerję, któréj część znajdowała się w twierdzy św. Anioła, druga w dziedzińcu Barberini, pod strażą huzarów gotowych wsiąść na koń.

Oddziały od 30-tu do 60-ciu żołnierzy snuły się w mieście we wszystkich kierunkach. Nikomu nie pozwalano zatrzymywać się. Słowem rozwinięto takie siły wojskowe, jakich niewidzieliśmy dotąd.

Skoro wojsko wyszło o godzinie 3-éj, wnet zniewoliło żandarmów rzymskich wrócić do koszar, a nawet ich jenerała Zappi, aby toż samo uczynił. Co skoro nastąpiło, bataljon stanął przed koszarami; połowa jego złożyła broń w kozły, druga stała z bronią u nogi. Oto jest wierny opis tego co zaszło. Wielką liczbę uwięzień dokonano przez dwie ostatnie noce; od dwóch dni ciągle przetrząsają mieszkania. Krótko mówiąc, mamy tu zupełny stan oblężenia.

Turyn 7 marca. Dzisiejsze posiedzenie izby było nadzwyczaj ważne. P. Rattazzi przełożył w obec przedstawicieli narodu swój programmat i zasady, podług których zamierza rozwiązać wielkie zadania polityki wewnętrznéj i zewnętrznéj, chociaż nie na tém głównie polegało zajęcie rozpraw. Nowy prezes rady oświadczył, że co do Rzymu trzymać się będzie drogi wskazanéj przez samą izbę, że zatém użyje wszelkich środków moralnych i dyplomatycznych i działać będzie zgodnie z Francją. Z naciskiem mówił o tém, obok uręczenia, że gabinet nie wyzuje się przez to ani ze swéj swobody działania, ani ze swéj niezależności. W zarządzie wewnętrznym chce wziąść za podstawę, decentralizację i największą swobodę dla prowincji i gmin, byleby jedność polityczna królestwa niebyła dotkniętą.

Skarb, podług prezesa rady, jest w bardzo złym stanie; zapisze więc na swéj chorągwi godło *oszczędność* i przedstawi budżet 1863 r. w taki sposób, aby kredyta dodatkowe stały się nadal niepotrzebne.

Przełożył późniéj przyczyny, dla których gabinet złożony został z ludzi rozmaitych odcieni izby i oświadczył, że należało wybierać ministrów i w ogólności wszelkich urzędników ze wszystkich mniemań pod warunkiem, aby mieli jedną chorągiew, to jest: *jedność i niepodległość* Włoch pod konstytucyjną monarchją domu sabaudzkiego; i że to godło jest przyjęte przez mężów powołanych przezeń do spółpracownictwa; prosił więc izbę, sąd swój zawiesić, dopóki nie pozna ich działania i nie przychylać ucha na potwarze.

Ten wywod zdaje się uczynił niejakie wrażenie.

Wówczas pan Lanza, przodownik większości, zabrał głos i zagadnął o wyjaśnienie, w jaki sposób przesilenie ministerjalne zaszło. Według jego zdania, jest ono nieparlamentarne, a nawet niekonstytucyjne; bo w głosowaniu swojém zawsze dawała dowody ufności gabinetowi Ricasoli, niemiał więc on żadnego powodu składania władzy. Niezgoda więc, dodał, musiała zajść w samym gabinecie.

P. Lanza, należy przyznać, zadrasnął stronę bardzo czułą; nie pomyślał o doniosłości pytania, ani o człowieku do którego je zwrócił; chciał zgubić nowy gabinet i okazał się straszliwém dziecięciem większości, którą tak źle dotąd kierował.

Większość nie zawsze czyniła co chciała, dając dowody ufności, wątliła je zastrzeżeniami, częstokroć odejmującemi całą ich wartość. P. Ricasoli ze zwykłą prawością, w języku otwartym a uczciwym, w krótkich słowach opowiedział to co zaszło: „Większość izby, rzekł, wspierała mię zawsze porządkami dziennemi, liczebnie bardzo zachęcającemi i pochlebnemi; ale zawsze zmniejszała ich doniosłość, nalegając na uzupełnienie ministerstwa, wiedząc, że to było prawie niepodobném. Tym sposobem wtrąciła nas w koło błędne, w stan dwuznaczny, a że podobnego stanu znieść niemogłem, wolałem ustąpic.“ Oto jest prawdziwa przyczyna przesilenia, bo w gabinecie różnica zdań zachodziła tylko w dwóch pytaniach podrzędnych, tyczących się kary śmierci i prawnego biegu złota.

P. Lanza więc niezręcznie wystąpił ze swém pytaniem, dla celu, który chciał osiągnąć, jakoż natrafił na skutek wbrew przeciwny temu, jaki sobie zamierzył.

Jakoż w istocie p. Rattazzi poprzestał na odpowiedzi panu Lanza, iż wdzięcznym jest baronowi Ricasoli za to, że sam przodownikowi większości dał odpowiedź najprostszą, najprawdziwszą, że zatém nic niemiał do dodania.

Podobneż oświadczenia złożone zostały w senacie przez panów Rattazzi, Menabrea i della Rovere, senatorów, którzy byli członkami gabinetu barona Ricasoli.

Francja.

Posiedzenie senatu.

Paryż, 3-go marca. Wspomnieliśmy w przeszłym poglądzie o mowie pana Billault; podajemy ją dzisiaj w zupełności: „Rząd pojmuje całe natężenie umysłów w zadaniu tak ściśle złączonem z sumieniem i polityką; ale tego pojąćby niemógł, aby mężowie stanu, pragnąc należycie osądzić teraźniejszość i ocenić przyszłość, przyznawać nie chcieli, że przeszłość wpływa na obecność i panuje nad przyszłością. Wstrzymam się od wszelkich szczegółów zbytecznych; ale powiem to co rząd uznaje za możliwe wobec zdarzeń, a naprzód zwrócę na to uwagę, że wielkie mocarstwa uznały, że w obecnym stanie umysłów, w obec rozmaitych uczuć i sprzecznych wpływów, wszelkie rokowanie byłoby niepożyteczne; również uznały, że użycie siły było niemożliwe.

Taki był punkt wyjścia w pierwszych miesiącach przeszłego roku; teraz słowo o tém co późniéj zaszło.

Często widzę, że za obrębami téj izby, zamiary rządu są potwarzane, przypisują im tę lub ową myśl, któréj nigdy nie miał. Jest to własnością rządu szczerego i ufnego, że nie zmienia swych zasad ani celu według krzyków zewnętrznych.

Nie, rząd postępuje naprzód lub czeka, stosownie do wynikłości zdarzyć się mogących. Żądam, aby sądzić politykę rządową z jego dzieł. Postanowił on czekać, bo dwa główne przedmioty stoją nietykalne to jest, z jednéj strony niepodległość Włoch, a z drugiéj niepodległość i godność stolicy świętéj.

Cóż rząd uczynił w 3-ch wielkich okolicznościach? Pierwsza ściąga się do naszych zobowiązań względem ojca św. Cesarz powiedział, że papież czekać będzie z zupełném bezpieczeństwem w Rzymie wypadku przesilenia i że ręka Francji wspierać go będzie. Owóż, to oświadczenie tak jasne, zgodne jest zawsze z zamiarami cesarza, nie zobowiązał w niczem innem względem nikogo, i chorągiew nasza dotąd broni ojca świętego.

W tym stanie rzeczy pierwszy czyn, jaki się objawił, na tém polega: Dwa państwa katolickie wynurzyły swoje myśli rządowi francuzkiemu, aby wskazać możność porozumienia się, co do wspólnego działania, w rozstrzygnieniu trudności. Rząd zastanowił się nad tém przełożeniem i z tego powodu winienem wyrazić, że rząd stając na témże stanowisku na jakiém stanął jeden z mówców, w kommunikacji spółczesnéj i jednobrzmiennéj uczynionéj sobie, nic nie widział ubliżającego swojéj godności i wielkości.

Winienem dodać, że w stosunkach swoich z nami, Austrja postępuje z największą uczciwością, a krzywdzące słowa zagranicznego potwarcy, przytoczone na téj mównicy, nie mogą być policzone na karb austryjackiego rządu.

Nie pierwszy to raz dzienniki austryjackie żwawo napastują cesarza, a ilekroć zdarzyło się co podobnego, rząd austryjacki a nawet sam cesarz Franciszek-Józef, śpieszyli z zadość uczynieniem za te krzywdy.

Powiedziałem więc, że dwa państwa weszły ze szczerem przełożeniem i że to dało powód do głębokiego rozstrząśnienia; ale chociaż okazaliśmy należytą wyrozumiałość, nie zaniechaliśmy dla tego ani naszych zasad, ani naszych widoków.

Zwróciliśmy uwagę, że zdaje się nam być niepodobieństwem, utworzenie pewnego rodzaju międzynarodowego katolickiego prawa; że w traktacie o niczem więcéj mówić nie należało, tylko o władzy świeckiéj, i jeżeli kongres miałby się zebrać na rozbiór tego zadania, wszystkie państwa, nawet niekatolickie miały prawo zasiadać w tym kongresie.

Następnie odwołaliśmy się do zasady nieinterwencji, która zastosowana do Włoch, jest rękojmią europejskiego pokoju. Nakoniec wezwaliśmy oba państwa do zastanowienia się, czy ich wspomnienia, czy związki łączące ich z rodzinami wyrugowanemi ziemi włoskiéj, nie przychylają ich mimowolnie ku wyobrażeniom, mogącym nadwerężać nasze zasady.

Ale, poczyniwszy te zastrzeżenia, zgodziliśmy się z obu państwami w jednym szczególe, że myślą rządu cesarskiego było utrzymanie obecnego stanu papiestwa, i że tenże rząd nie przychyli się do żadnego układu, któryby nie zabespieczał niezawisłości stolicy świętéj (Wybornie! wybornie!)

Państwa przyznały rzeczywistą doniosłość naszego dowodzenia i gabinet wiedeński oświadczył, że z ufnością polega na Francji, i że gotów jest zespolić się z nią, do utrzymania zasad, będących tarczą wszelkiéj cywilizacji.

Drugim ustępem jest uznanie królestwa włoskiego. Do tego kroku dały powód potrzeby pierwszego rzędu; naganialiśmy mnogie czynności Piemontu; ale ważne względy zniewoliły nas postąpić stanowczo.

Nie idzie tu, prześwietny senacie, o widoki materjalne o traktat handlu, lub żeglugi. Mówię o położeniu samych Włoch, które mogły byc wciągnięte przez usiłowania demagogji, któréj rząd monarchiczny opiera się z takim znojem; mówię o téj niezmiernéj próżni jaką zostawił ów wielki minister, tak stanowczy, tak zręczny, który przewodniczył odrodzeniu wolności włoskiéj; mówię o kłopotach, na jakie zgon hrabiego Cavour wystawił nowe królestwo; mówię nakoniec o wielkich względach politycznych i społecznych!

Włochy zostały uznane, ale rząd francuzki jasno się wytłómaczył. Nie potwierdzał tego co zaszło; nie zachęcał do żadnego z przedsięwzięć przeciwnych europejskiemu prawu; a w razie gdyby napad od Włochów poszedł,—nie przyrzekał ani pomocy, ani spółdziałania. Dodam, że sprawa rzymska była zupełnie zastrzeżoną.

Włochy same zrozumiały ten stan rzeczy i przyjęły go z wdzięcznością.

Przejdźmy do trzeciéj okoliczności: rząd włoski szukał sposobu wyjścia z kłopotów. Pragnął, aby Rzym został stolicą Włoch, aby uiścić się ze słowa królewskiego i z uchwał swojego sejmu. Spodziewał się, że przyjęty przez niego plan rozwiąże trudność. Nie będę powtarzał tego przełożenia, którego treść jest wam znajoma. Powiem tylko, że rząd francuzki niemiał o niem bezpośredniéj wiadomości.

Późniéj zostało nam udzielone urzędowie. Rząd francuzki odmówił być pośrednikiem przełożenia, którego nie uważał za będące na dobie, lub mogące być przyjętem (Bardzo dobrze, wybornie).

Tak więc, prześwietny senacie, przeszłość góruje i tłómaczy teraźniejszość. Cesarz nie zrzekł się żadnéj zasady, któréj aż dotąd bronił: ciągle pragnie niezależności Włoch i niezależności stolicy świętéj (Nowe potwierdzenia).

Wiem, że rozwiązanie zagadki jest trudne i na dobie niemożliwe; ale zastanówmy się, co w podobnym razie polityka doradza.

Po upływie roku cesarz ze swéj strony chciał doświadczyć własnego usiłowania.

Taić nie należy, że stan rzeczy jest pełen niebezpieczeństwa. Dwa dni temu w Rzymie w oczach naszych żołnierzy, zaszedł objaw milczący ale znaczący. Nie mam potrzeby przekonywać senatu, że istnieje tam przesilenie, z którego wypłynąć mogą najopłakańsze i najstraszliwsze wynikłości.

Włochy nurtują podziemne i wywrotne usiłowania, skąd wybuchnąć może straszliwe wstrząśnienie.

Szalone nadzieje zagorzalców, które bez pomocy cesarza były by zniszczone przez wojska austryjackie, te szalone nadzieje wiążą się z rozgłośnem hasłem Włoch działających same przez się...

Zapominają, że nie mogły, że nie mogą nic zdziałać, tylko pod polotem orłów francuzkich. Wojsko piemonckie jest bez wątpienia waleczne.... dowiodło tego.... Ale jakże to wojsko złączone nawet z pospolitém ruszeniem, które zamierzają wyprowadzić na pole bitew, jakże te siły zdołają się oprzeć taktyce wielkiego wojska?

O! dobrze nam znane niebezpieczeństwa grożące Włochom. Wiemy, że szaleniec może rzucić się na szaleńszą jeszcze wyprawę i zapalić pożar, który ogarnie Europę.

Wiemy także, że we Francji umysły zapalają się, burzą i że wstrząśnienia tego rodzaju są nadewszystko niebezpieczne w kraju, tak jak nasz, wrażliwym.

Idzie o wiadomość jak potrafimy zakląć tyle niebezpieczeństw! Dla czego ci co myślą tylko o przyśpieszeniu przesilenia, nie uznają że tu roztropność radzi, nie kwapić się i zostawić bieg rzeczy czasowi i zdrowemu zdaniu powszechności?

Wiem dobrze, że te zadania otacza stanowcza odmowa (poruszenie). Nie chcieliśmy w tem drażliwem rokowaniu zaczynać od dworu Turyńskiego. Chcieliśmy zachować się z powolnością i oszczędzaniem względem ojca świętego. A więc w obec Rzymu, nie chcieliśmy występować z systematem.... ograniczyliśmy się oświadczeniem: że rzeczy dłużéj tak trwać nie mogą. Najcięższe niebezpieczeństwa wam grożą, grożą rządowi papieskiemu. Co do nas jesteśmy wolni od wszelkich zobowiązań. Cóż chcecie abyśmy czynili?

Tak więc, mości panowie, oddajcie sprawiedliwość użytym przez nas formom i nadzwyczajnym oszczędzaniom któreśmy zachowali.

Doznaliśmy stanowczéj odmowy. (Poruszenie).

Stanęliśmy więc w obec rządu papieskiego, który stanowczo odmawia, a z drugiéj strony w obec państwa, które słowem swego króla, obietnicami swych ministrów, uchwałą swych sejmów, związane jest do zrobienia z Rzymu stolicy Włoch.

To położenie stawi nas między najskrajniejszemi postanowieniami.

Cóż czynić?

Znajdują się trzy drogi:

Gwałtowna reakcja dla powrócenia stolicy świętéj wszystkich odjętych jéj posiadłości;

Wyprowadzenie wojsk z Rzymu, zostawując papiestwo na wszystkie wynikłości mogące wywinąć się z podobnego przesilenia;

Postawa zależąca na tem, aby się nie ulęknąć ani ślepego oporu, ani nieumiarkowanych roszczeń i czekać od rozumu powszechności, od czasu, od Opatrzności, czuwającéj nad dolą ludzką, rozwiązania, które kiedyś nastąpi. Niechciejcie o tem wątpić. (Przyzwolenie).

Co do reakcji gwałtownéj, końcem wrócenia stolicy świętéj posiadłości, z których została wyzutą, czyż potrzeba nad tém rozprawiać? Po przeszłorocznym adresie senatu, po przystąpieniu wszystkich mniemań do zasady nieinterwencji, rozumiem, że było by to przedsiębrać pracę daremną.

Zgłębiając niedawno przeszłość sprawy rzymskiéj, znalazłem że nauka interwencji, była ogłoszoną przez Austrję na rozgłośnym kongressie 1821-go i że została stanowczo potępioną i odepchniętą przez Francję, przez ministra starszéj dzielnicy, pana Pasquier. P. Pasquier chcąc ją określić, użył następnego wyrażenia: „To nie jest dziecińśtwem, ale zgrzybiałością polityki.“

Nie będę dłużéj nastawać na ten szczegół. Ale jeżeli stan na tem zależący, aby wrócić ojcu św. przemocą całość jego posiadłości nie jest wykonalny, czyż myślicie, że drugi stan, zasadzający się na wyprowadzeniu wojsk francuzkich z Rzymu, byłby łatwiejszym?

Opuścić Rzym, było by to zaprzeć się naszych zasad, było by to kłamać przed naszą przeszłością, było by to sprowadzić wypadki, mogące wciągnąć Europę do nieuchronnéj interwencji we Włoszech. (Poruszenie).

Słuchałem z uwagą, na jaką zasługiwało potężnego rozumowania mówcy, który na posiedzeniu przeszłego wtorku, dowodził potrzeby wyjścia z Rzymu. Książe Napoleon w swéj mowie powiedział, że rząd cesarski wkrótce przyswoi sobie ten pomysł. Lekce on waży zaprzeczenia ministrów bez wydziału. Nastaje, zna on myśl cesarza.

Prześwietny senacie, do nas należy i objawienie i obrona myśli cesarskiéj w téj izbie. (Poruszenie). Dziś otrzymałem na to wyłączne posłannictwo (Bardzo dobrze! Bardzo dobrze!) I to posłannictwo spełniam. Nadto, niemam potrzeby tu przypominać, że te dwie polityki, nie mają z sobą żadnego podobieństwa (Żywe potwierdzenie).

Dostojny mówca powiedział, że jednota Włoch była zawsze w myśli cesarza. Łatwo dziś zrozumieć, że cesarz nie przyjmuje, aby niweczono to, co zaszło we Włoszech w duchu jednoty... bo zadanie stało się już zupełnie odmiennem; ale żeby od początku miał cesarz pragnąć takiéj jednoty, jaką niektóre umysły dziś pojmują, tego twierdzić niepodobna z jakiemkolwiek podobieństwem do prawdy.

Cesarz chciał tylko wyswobodzenia Włoch. (Bardzo dobrze! Tak było!) Chciał on związku włoskiego pod przewodnictwem papieża.

I tak pojmował utworzenie wielkiego narodu, pod tarczą narodowéj niepodległości! Cóż wyrzekł do swych żołnierzy w proklamacji podpisanéj w Valeggio: „że konfederacja złączy w jedną spójnię, wszystkie dzieci jednéj rodziny.“

Oto jest prawdziwa myśl cesarza!

Kiedy więc cesarz poniosł chorągiew swoją do Włoch, nie uczynił tego dla zagajenia jednoty Włoch, pełnéj niebezpiecznych trudności; ale dla wyzwolenia ludów, dla utrzymania panujących i dla zniweczenia służebnictwa Włoch pod jarzmem austryjackiem. (Bardzo dobrze! Bardzo dobrze!)

Cesarz nie doścignął tego celu i słyszę go jak wymawiał wróciwszy ze swych zwycięztw te smutne słowa: „Czyż myślicie, że mi nie żal niedokonania całego mojego programmatu? Czyż myślicie, że mi nie żal zatrzymania się mojego na Mincio?“ Wówczas i mowy nie było o południowych Włoszech: wyzwolenie przez upadek panowania austryjackiego, następnie federacja panujących, zgodna z życzeniami ludów, oto była cała myśl cesarska. (Bardzo dobrze!).

Jeżeli cesarzowi nie powiodło się, przynajmniéj dzieje stoją otworem dla świadectwa o dążeniach panujących; bo te dążenia są także cząstką dziejów; niech świat wie, że jeżeli cesarz nie był pojętym przez ludy, że jeśli podobnież nie był pojętym przez panujących, nie od niego zależało przełamać trudności, które wynurzyły się wbrew jego pragnieniom; potrzeba, aby ta wojna włoska nie przybierała pozorów przedsięwzięcia, którego następstw nie obliczono; potrzeba, aby dzieje ogłosiły myśl cywilizacyjną, która ją natchnęła: złączyć ludy półwyspu włoskiego w jednotę wolności i oswobodzenia łatwiejszą do urzeczywistnienia niż jednota dzisiejsza. (Bardzo dobrze, bardzo dobrze,—przeciągłe oznaki zadowolenia).

Wracając do mowy książęcia Napoleona, zwracam uwagę na te jéj słowa: „Cóż ma uczynić rząd mego kraju? Naprzód zapewniwszy duchowną niezależność ojca św., jego cześć, jego niezawisłość, skarbową i wszelką inną, przystąpić do zasad umowy, których wskazywanie nie do mnie należy, bo mężowie stanu obmyślić je powinni w gabinecie.“

Ja przeciwnie twierdzę: nieobojętną jest rzeczą poznać te zasady, bo na nich polega główna treść rozpraw; nic bowiem więcéj zajmować nie może, jak właśnie podstawa niezależności ojca świętego. Zasady właśnie wypowiedzieć należy, to tylko zaręczyć mogę, że nie będą to zasady przedstawione przez barona Ricasoli. W bliższe tłómaczenie téj myśli nie wchodzę. (Bardzo dobrze).

Daléj dostojny mówca powiedział: „wówczas papież znajdzie się w obec swych ludów; co do nas opuścimy Rzym, a jeśliby, broń Boże namiętności anarchiczne zawrzały w wiecznem mieście, jeśliby jakie niebezpieczeństwo wyniknąć ztąd mogło dla papieża, ojciec święty, otrzyma pewność, że żołnierze włoscy potrafią go obronić, skoro tego zażąda.“

Cóż to znaczy? Czy żołnierze włoscy bronić będą ojca świętego i jego położenia w Rzymie, lub czy ci żołnierze przedstawiać mają rząd Wiktora-Emmanuela? Wiedzieć o tem potrzeba, nietylko bowiem odpowiedzialni jesteśmy za nasze słowa, ale też za nasze czynności, a więc obliczać należy wszelkie następstwa. (Bardzo dobrze).

Owoż widzimy, że ojciec święty stoi w obec swojego ludu. W stanie wzburzenia w jakiém się Włochy i Rzym znajdują, powstanie jest nieuchronne. Można temu zaprzeczać, ale niemniéj istnieją skazówki, których tylko upadające rządy nie widzą. Rząd umiejący przewidywać przyszłość, postrzega jasno, że w Rzymie tiarę osłania tylko chorągiew francuzka; władza świecka papieska nie ma warunków życia; skoro Rzym opuścimy, rząd świecki upadnie i pociągnie za sobą w przepaść władzę duchowną.

Wówczas papież wyjedzie z Rzymu. Wprawdzie dostojny mówca dodaje: „jeżeli wyjedzie z Rzymu, przyznaję, że to da powód do wielkiego zawichrzenia w niektórych sumieniach katolickich. Będzie to nieszczęściem, wielkiem nieszczęściem, ale jedność włoska wyjdzie z tryumfem.“

Co do mnie bardzo o tém wątpię. (Bardzo dobrze). Przypuśćmy, żeśmy już Rzym opuścili, za dni kilka, za miesiąc. Bez przedsięwzięcia żadnych ostróżności; rewolucja wnet wybuchnie, zapewne nieustraszona ale gwałtowna, może opromieniona cnotami, ale też skażona zbrodnią.

Przypuszczam jak najpiękniejszy ideał téj rewolucji, że ojciec święty i jego orszak wyjadą spokojnie, że niedoznają żadnéj napaści; ale jeżeli by zbrodniarze, którzy zwykli natychmiast występować na jaw we wszystkich rozruchach ludowych, jeśliby rzucili się na kardynałów, jeśliby nie powściągnęli nawet rąk od osoby jego świątobliwości, czyż myślicie, że na Francję, czyż myślicie że na cesarza nie spadłaby cała odpowiedzialność? (Brawo! Brawo! oklaski—żywe wrażenie).

Możemyż zapomnieć, że przywróciliśmy papieża na tron, że od 10-ciu lat, prawda 10-ciu lat niewdzięczności ze strony dworu rzymskiego, ale 10-ciu lat wielkości dla monarchy francuzkiego, papież znajduje się pod opieką naszéj chorągwi.

Przypuście znowu, że papiestwo będzie na wygnaniu, czyż sądzicie że dla tego zostanie nieczynnem, że nie wznieci w Europie zawichrzeń, z których inne ludy postarają się skorzystać? Na sto lat może rzucicie żarzewie niezgody, a wy co spodziewacie się zapewnić przez to pokój, jesteście w błędzie, są bowiem potęgi, których nie umiecie obliczać. (Bardzo dobrze—bardzo dobrze).

Dajmy nawet, że wygnany papież będzie bezsilnym, że będzie nieczułym na własne boleści, i że nie zechce zaburzać Europy. Ale czy państwa katolickie, które nam doradzały spólną opiekę nad ojcem świętym, wyprzysięgną się swych przekonań?

Bo na mocy jakiegoż prawa jesteśmy w Rzymie? Na mocy zgwałcenia zasady nieinterwencji. Jakiémże czołem moglibyśmy powiedzieć innym państwom: nie będę opiekował się papiestwem, ale i was niedopuszczę do opieki nad niem. (Bardzo dobrze! brawo!—oklaski.)

Rząd cesarza nie sądzi, aby tak łatwem było przyjęcie rozwiązania. Rząd jest wyzwolony, ale oględny; pragnie ulepszeń ale niemyśli do nich przynaglać. Stanął między dwóma ostatecznemi stronnictwami i mówi do nich: trzeba polubownie kończyć, trzeba, choćby na to czekać jeszcze przyszło.

Zobaczmy teraz, czy układ polubowny jest niemożliwym. (Dokończenie nastąpi).

Paryż, 7 marca. Wczoraj rozpoczął się rozbiór adresu w izbie prawodawczéj; już trzéj mówcy wystąpili, a mianowicie pp. Plichon, Koenigswarter i Kolb-Bernard. Te nazwy wskazują jak różne musiały być mniemania; były nawet chwile, w których można było lękać się gwałtownych wybuchów, jakie zdarzyły się śród rozpraw senatu; członkowie reakcyjni z niesłychaną tylko trudnością zdołali poskramiać siebie, kiedy p. Koenigswarter odezwał się z pochwałą Garibaldiego.

Godném jest uwagi, że w ogóle oppozycja wyzwolona jest mniéj hałaśliwą niż jéj przeciwnicy: mowa pana Koenigswartera była często przerywaną, tym czasem kazań panów Kolb-Bernarda i Plichona, słuchano w najgłębszem milczeniu. Nakoniec rozumne przestrogi hr. de Morny nie wiele sprawiły skutku: panowie Kolb-Bernard i Plichon czytali swe mowy.

Złożono nową poprawę do projektu adresu. Jest to płód téj części izby, która pod pewnym względem podziela wyobrażenia margrabiego de Boissy w senacie. Pp. Pouyer-Quertier, J. Brame, de Wendel, Randoing Quesné, Leclerc d'Osmonville, Kolb-Bernard i margrabia de Blosseville, sądzą, że traktaty handlowe zawarte z Belgją i i Anglją, są głównemi zrzódłami cierpień trapiących nasze rękodzielne miasta. Chcieliby zatem skłonić rząd, jeżeli nie do zerwania tych traktatów, co jest rzeczą niepodobną, to przynajmniéj do zniweczenia ich skutków; lecz pp. Billault i Magne zapewne rozproszą te marzenia.

Dwa projekta do praw złożono ciału prawodawczemu; jeden otwierający ministrowi wojny kredyt nadzwyczajny summy 985,000 fr., która wynagrodzi się zmniejszeniem kredytu z innego rozdziału tegoż budżetu; drugi ściąga się do powołania pod chorągwie stu tysięcy ludzi z popisu 1862 roku. Pierwsze prawo będzie tylko prostym obrótem summ, a więc, niéma wielkiéj wagi; drugie okazuje, że popis roku 1862 nie przewyższy popisu 2-ch lat poprzednich, tudzież że niema mowy o zmniejszeniu wojska, bo w wykładzie pobudek do tego prawa stan czynny wojska liczy 400,000 ludzi, jak i przedtém, chociaż zdaje się, że ta liczba jest aż nadto dostateczna na stan pokoju.

Przy otwarciu posiedzenia ciała prawodawczego, wice-prezes p. Schneider, gdyż hrabia de Morny ciężko zachorował, odczytał dekret d. 6 marca, cofający projekt do prawa uposażenia hrabiego Palikao.

Monitor z d. 7 marca objaśnia, że rząd chce wspólnie z ciałem prawodawczym określić summę mającéj się przeznaczyć na nagrody wyjątkowych wojennych przewag. Zrobiło to na deputowanych najlepsze wrażenie, widzą bowiem w tym nowy objaw chęci cesarza utrzymania poufnych stosunków między tronem a izbą.

Wzburzenie panujące od niejakiego czasu między uczuciami, znacznie się uśmierzyło, zwłaszcza gdy młodzież postrzegła jacy ludzie ją podżegali. Między uwięzionymi w kilku dniach ostatnich, znajdują się niektórzy najwystępniejsi członkowie dawnych stronnictw socjalistowskich.

Paryż 8 marca. Dwie najznakomitsze mowy, wyrzeczone na posiedzeniu wczorajszém ciała prawodawczego, są bez wątpienia: margrabiego de Pierre i p. Picard; pierwszy mówił o całym adresie, drugi o 1-m paragrafie.

Margrabia, którego przeszłoroczny głos dowcipem i wielkim zdrowym rozumem zwrócił na siebie uwagę izby i kraju, wszedł na mównicę po panu Guyard-Delalain. Śmiało zagaił położenie dziennikarstwa, ubolewając nad dyktaturą, jakiéj ulega. Jego rozumowanie, chociaż wydało się oryginalnem izbie, jest wyborne. Pragnę swobody dziennikarstwa, rzekł, jeżeli jéj znieść nie możecie, dajmy mu pokój, aleź przynajmniéj bądźcie skromnymi; nie mówcie ani o swych siłach, ani o zasadach 1789 r. Sarkano, przerywano, było dużo szmeru, ale izba musiała wysłuchać aż do końca téj mowy, któréj treść była poważniejsza niż forma.

Pp. Lafond-de Saint-Maur, hr. de la Tour i baron de Beau-Verger rozumieli, iż należało im głos zabrać i wypowiedzieć swe zdanie, o cesarstwie, o Polsce i t. d.— P. Lafond mówił o czółnie którem płynął Cezar, o łodzi którą pośpieszał cesarz na pomoc ofiarom powodzi Lyońskiéj; p. de Beau-Verger dowodził, że wszystkie serca francuzkie wyżéj biją na wspomnienie Marengo i Montmirail; tak dalece, iż można by powiedzieć, że głosy tych mówców były poważniejsze co do formy niż co do treści. Izba przeszła do pierwszego paragrafu. P. Picard wstąpił na mównicę. Ze wszystkich mów ta jest bez wątpienia najdowodniejszą; można już o tém sądzić, chociaż p. Picard dla spóźnionéj godziny jeszcze jéj nie skończył. Rzecz toczy się o dziennikarstwo.

P. Picard z rzadką cierpliwością zebrał teksta mnogich ostrzeżeń przesyłanych dziennikom, okazał jak błahe bywały częstokroć pobudki, jakiemi rządziła się władza. Zaszedł szczególny wypadek na tém posiedzeniu. P. Picard w dowodzeniu swojem wspomniał, że jeden z trzech ministrów bez wydziału był właścicielem wyzwolonego dziennika; nie wymienił nikogo, nie ma też nic krzywdzącego być właścicielem dziennika choćby wyzwolonego; jednak p. Baroche zaprzeczył temu z niejaką żywością, towarzysze jego, toż samo uczynili.

Paryż 9 marca. Kiedy po panach Plichon i Kolb-Bernard wchodzą na mównicę pp. Picard i Juljusz Favre, można by powiedzieć, że życie następuje po śmierci; ciało prawodawcze żywiéj porusza się i staje się podobnem do senatu w pierwszych dniach posiedzenia, a rozprawy zamiast spokojnych jednostajnych odczytów śród powszechnego drzemania, zamieniają się w spory namiętne, a czasem nawet gorzéj. P. Picard daléj ciągnął głos swój o dziennikarstwie, o wyborach i o ustawie bezpieczeństwa powszechnego. Jego wnioski, są wnioskami roku przeszłego, pan Baroche na nie odpowiedział jak w roku przeszłym. P. J. Favre podobnież jak w roku przeszłym podjął tę samą myśl co i p. Picard, zresztą dotknięto najrozmaitszych przedmiotów.

W liczbie uwięzionych po departamentach znajduje się

p. Scheurer, młody chemik, zięć pana Kestner i szwagier półkownika Charras. Powód zdaje się dał list przejęty przez policję pisany przez pana Scheurer do kogoś mieszkającego za granicą, z prośbą o przysłanie mu piosnki wymierzonéj przeciw cesarzowi, aby ją mógł autografować i rozszerzyć między przemysłową ludnością w Thann.

Rozkaz uwięzienia wysłany był z sądu paryzkiego przez telegraf. P. Kestner zaprotestował w urzędzie prokuratora cesarskiego; uwięzienie bowiem było nieprawne, gdyż nie złożono na piśmie rozkazu, jak tego ustawy wymagają.

Wszyscy kardynałowie francuzcy wrócili do swych rezydencij.

Zdaje się, że towarzystwo św. Wincentego a Paulo pogodzi się z rządem, który podobnież ożywiony jest uczuciami pojednawczemi; na czele towarzystwa nie jak prezes, ale jak urzędowy opiekun, stanie jeden z kardynałów francuzkich. Co do pogłoski o zniesieniu niektórych zakonów, zdaje się być rzeczą pewną, że ta wieść jest mylną.

Mówią, że odkryto papiery ważne i ciekawe u niektórych osób, niedawno uwięzionych, a mianowicie programmata prawdziwie reakcyjne, bo czyż wygrzebywanie wyobrażeń roku 1793, nie jest prawdziwą reakcją.

Anglja.

Londyn 5 marca. Zdaje się, że z powodu bilu o szkółkach ludowych oppozycja wytęży całą usilność na zadanie porażki gabinetowi. Na początku teraźniejszego parlamentu lord Derby okazał chęci pojednawcze, zachwalił zagraniczną politykę ministrów, wstrzymał się od napaści na politykę wewnętrzną, a co do bilu pierwiastkowéj instrukcji powiedział, że przedstawiane ulepszenia poczytuje za powzięte w prawdziwym duchu i że gotów jest przyczynić się do zaprowadzenia przedsiębranych reform. Tymczasem lord Derby stanowczo zmienił swe postępowanie. Na ostatniém posiedzeniu izby wyższéj, biskup oksfordzki powstał z nadzwyczajną żywością na projekt rządowy, i wywołał brzmiące oklaski torysowskiego stronnictwa; hr. Derby potwierdził te oklaski i sam przedmiot został przeniesiony z dziedziny spraw potocznych na pole politycznéj walki. Ta zmiana utworzyła dla gabinetu położenie bardzo drażliwe; jeżeli zapowiedziane w izbie gmin przez pana Walpole wnioski tchnąć będą tym samym duchem, w jakim wystąpili biskup oksfordzki i hrabia Derby w izbie lordów, stronnictwo wyzwolone będzie musiało poruszyć wszystkie sprężyny, dla odwrócenia klęski.

Wszakże należy mieć wzgląd na postawę izby gmin. Zdaje się, że panuje w niéj większy spokój, niż między parami i że deputowani postanowili utrzymać sprawy bieżące w obszarach ekonomji politycznéj i nie wkraczać w polemikę z gabinetem. Dziś przynajmniéj ludzie praktyczni przewodniczą obradom. Z drugiéj strony jednak wpływ lorda Derby jest wielki, i jest on przekonany, że trzyma w swych rękach dolę ministerstwa; może przyjdzie mu chętka doświadczyć swéj władzy, choćby daleki był od niego zamiar spowodowania bezpośredniéj zmiany gabinetu.

Izba gmin przez dwa posiedzenia najtroskliwiéj roztrząsała budżet wojska i systemat wojenny Wielkiéj Brytknji. Gabinet na utrzymanie siły zbrojnéj razem z milicją żąda na wydatki roczne w 1862 i 63 summy 16 miljonów funtów szterlingów, czyli trzeciéj części budżetu ogólnego, z włączeniem wydatków na dług publiczny. Sir G. Lewis, minister wojny, usprawiedliwia ogrom téj summy, zwracając na to uwagę, że rada zmniejszenia wojska o 10 tysięcy ludzi a więc wydatków o miljon funtów szterlingów, otrzymała tylko jedynaście głosów za sobą.

Objaśnienia tego męża stanu miały zupełne powodzenie; okazał on, że żołnierz angielski mniéj kosztował na człowieka, niż w latach przeszłych i że olbrzymie wydatki na wojsko były skutkiem niedbalstwa w jego organizacji przed wojną rossyjską. Sir Lewis wyliczył wszystkie ulepszenia, jakie już są wprowadzone, zwrócił uwagę, że uzbrojenie żołnierzy w karabiny Enfielda, a działobitni wielkich twierdz w działa Amstronga wymagało niezmiernych nakładów.

Londyn 7 marca. Królowa opuściła Osborne i przybyła z rodziną swoją na mieszkanie do Windsor. Lord major dubliński prosił najjaśniejszą panią o postawienie pomnika dla książęcia Alberta w stolicy Irlandji. Na czele tego objawu poświęcenia i współczucia stanęła szlachta rzymsko-katolicka i dziennikarstwo dublińskie. Wiadomo że w Londynie jest zamiar wzniesienia monolitu; Irlandczycy woleli śpiżowy posąg książęcia. Dziwna, że w Londynie zamiar postawienia kolumny wywołał zarzuty ludzi pobożnych, którzy twierdzą, że to naśladowanie sztuki pogańskiéj i jeszcze w jéj duchu najmniéj wzniosłym, zasługuje na surową naganę.

Austrja.

Wiedeń, 5 marca. Komissja skarbowa izby poselskiéj, odbyła dziś posiedzenie zupełne, dla roztrząśnienia budżetu ministerstwa spraw zagranicznych, którego obrony podjął się sam hrabia Rechberg. Najważniejszym wypadkiem tego posiedzenia było, że mimo żwawy opór ministra, komissja wykreśliła 20,000 zł. r. z dodatkowéj pensji, naznaczonéj posłowi cesarskiemu w Rzymie, baronowi Bach. Z tego powodu hr. Rechberg przekładał, że baron Bach był ojcu świętemu *persona gratissima* (osobą bardzo miłą), że jego pobyt w Rzymie ma wielką cenę pod względem przejrzenia konkordatu, ponieważ doktor prawa kanonicznego, mający być wysłanym do Rzymu, dla rokowań, znalazłby najczynniejszą pomoc, pracując pod opieką barona.

Ministrowie zaręczyli dziś komissję, że izba nie będzie rozpuszczona przed zagłosowaniem budżetu.

Na ostatniém posiedzeniu izby poselskiéj rozdano nowe sprawozdanie komissji, o projekcie rządowym postępowania sądowego w przedmiocie dziennikarstwa. Zapewne ten projekt prędko zostanie wzięty pod rozbiór, razem ze zmianami, jakie izba panów poczyniła w ustawie druku; najbardziéj bowiem chodzi o uchwałę prawa druku przed przystąpieniem do rozbioru budżetu, aby nic na późniéj nie sprzeciwiało się jéj wykonaniu.

Peszt 6 marca. Nigdzie nie obudza więcéj uwagi i zajęcia spór o pierwszeństwo między Austrją i Prusami, jak w Węgrzech. Ilekroć rzecz idzie o stowarzyszenie narodowe, o izby pruskie, o konstytucję heską, albo o ligę würzburgską, słychać głosy: o gdyby to znalazł się drugi Fryderyk Wielki, w kilka miesięcy stanęłyby jednolite Niemcy i pokój świata byłby zapewniony!

To dowodzi, jakie są prawdziwe uczucia Węgrów. Są oni przekonani, że zgoda między Niemcami wyzwolonemi i Węgrami najprędzéj przyprowadziłaby rzeczy do rozwiązania, że Węgry powinny iść ręka w rękę z Niemcami. Zapewne w rozmowach przebija się niejaka gorycz przeciw Prusom, za jéj nieustanne noty i cofania się, za jéj politykę tak chwiejną.

W tem usposobieniu, tak przyjazném dla Prus *Magyar Orszag* popełnił błąd, umieszczając w swych słupach artykuł pana Treforta, szwagra barona Eotvoesa, w którym autor dowodzi, że przewodnictwo pruskie utrwaliłoby dualizm cesarstwa niemieckiego z wyłączeniem Austrji, Węgry zaś wyzułoby z niepodległości.

Wszystkich zdziwiło, że *Magyar Orszag*, który w szeregu pięknych pism pana Falka rozjaśnił zadanie niemieckie, dał miejsce gadaninie pana Treforta. Któż nie pamięta prześlicznéj mowy barona Eotvoesa na ostatnim sejmie, która znalazła taki rozgłos w Niemczech? *Magyar Orszag,* widząc artykuł podpisany przez szwagra sławnego mówcy, nie czytając go, ogłosił. Stąd Bóg wie do jakich wniosków przyszło. *Gazeta dunajska* pośpieszyła z przedrukowaniem tego artykułu i wyciągnęła zeń wnioski na rzecz polityki austryjackiéj. „Oto, mówi rzeczona gazeta, Węgrzy zmuszeni są przyznać, że istnieje spólność potrzeb we wszystkich krajach monarchji i że zadanie niemieckie jest jedną z tych potrzeb, w obronie któréj zjednoczyć się powinny wszystkie ludy austryjackie.“ P. Trefort pisze za dualizmem; mówi do Austrji: patrz dokąd prowadzi centralizacja; dalsze trwanie na téj drodze wyrzuci Austrję z Niemiec.

Gazeta pruska tudzież inne dzienniki niemieckie, biorą tylko z dziennikarstwa węgierskiego niektóre poodcinane przytoczenia, mniemanie więc pojedyńczego człowieka, wzięły za mniemanie całéj prassy węgierskiéj. Artykuł nie był pisany przeciw dążeniom Pruss, ale przeciw niedorzeczności polityki austryjackiéj, która z jednéj strony pragnęłaby urzeczywistnić cesarstwo i zcentralizowane, gdy tymczasem z drugiéj hr. Rechberg przychyla się do polityki dualizmu.

Niema człowieka politycznego w Węgrzech, coby nie zrozumiał, że cel Austrji względem Niemiec, jest właśnie celem, którego Włochy, Węgry i Niemcy najbardziéj lękać się powinny. Jakiż więc jest ten cel Austrji? Wypowiedziała go ona sama w r. 1851, a gdyby nawet tego nie uczyniła, każda karta jéj dziejów wypisała ten cel krwawemi głoskami. Na konferencjach drezdeńskich chciała wcielić Węgry, kraje Włoskie, Galicję, słowem wszystkie kraje innoplemiennne w Związek niemiecki. „Austrja, mówi ona w jednéj z not swoich, wprowadziwszy do wewnętrznego zarządu systemat jednoty, nie może zostać w związku inaczéj, tylko z całością swoich posiadłości; czego jeśliby jéj nie dozwolono, przestałaby raczéj należeć do związku, niż rozrywać też swoje posiadłości i poddawać je dwóm rozmaitym trybom.“ Jakiż jest duch, jaka jest myśl wsteczna téj noty? Oto następne: zniweczyłam jedność węgierską, jej niezależność i konstytucję; wprowadziłam absolutyzm; wszakże dla utrzymania tego stanu rzeczy muszę posługiwać się siłami materjalnemi i moralnemi Związku niemieckiego, gdyż bez téj posługi sprzymierzeńców, moje kraje nie niemieckie prędko z rąk mi się wyślizną. Ale jakąż drogą siły niemieckie mają dopomagać moim własnym widokom, jeżeli przewodnictwa związku sobie nie zapewnię? Owóż dla zapewnienia go powinnam przystąpić do niego ze wszystkiemi mojemi krajami, pod tym tylko warunkiem panować tam mogę przy użyciu pierwiastków węgierskiego i słowiańskiego i przetworzyć cesarstwo austryjackie, albo z Niemiec zrobić Austrję.

Cała prassa węgierska, mianowicie też *Magyar Orszag*, jednomyślnie ogłasza: 1) że programmat pruski, dążący do zlania wszystkich państw germańskich w jednolite Niemcy, wyłączający zaś pierwiastki niezgodne, zostawuje Niemcom austryjackim właściwe im miejsce; że zatém Prussy nie wyłączają wcale krajów austryjacko-niemieckich, z jednoty niemieckiéj. Po 2-re że Austrja nie może wcielać prowincij nie niemieckich do związku germańskiego, gdyż nietylko pakta z Węgrami, ale nawet cała Europa na to nie pozwolą. Jak przypuścić, aby Austrja mogła wcielić Węgry do Niemiec, kiedy niezdolną jest wcielić ich do cesarstwa i wprowadzić ich przedstawicieli na swój sejm powszechny, mimo sądy wojenne i cały wyjątkowy tryb zarządu ciążący nad rozbrojonemi Węgrami? Nie sama tylko Francja uroczyście zaprotestowała przeciw projektowi wcielenia, wytoczonemu na konferencje drezdeńskie, ale też i Anglja, kiedy w sierpniu 1851 r. wznowiono podobnyż projekt we Frankfurcie. Późniéj i Rossja przystąpiła do téj protestacji, a nakoniec i Prusy. 3) Że groźba Austrji wyjścia raczéj ze związku, niż rozdzierania swych posiadłości, jest zupełnie śmieszną. Chwyta się ona Niemiec, jak tonący chwytałby się płynącego źdźbła słomy, a nadto nie od niéj jednéj zależy być lub nie być częścią związku. Z memorandum 5 marca 1851 r. przesłanego przez rząd francuzki państwom, które podpisały traktat wiedeński, projekt wejścia lub wyjścia ze Związku nie zależy od upodobania Austrji. Traktat wyraźnie mówi: Związek jest stowarzyszeniem nierozerwalnym, a więc żadnemu z jego członków wyjść z niego nie wolno. 4) Że zatém programmat Prus w niczém nie jest sprzeczny z niezależnością i dobrem Węgier, które nie tają przed sobą, że Austrja czyha na zniszczenie związku germańskiego, nie dla tego aby zeń wywinęła się jedność niemiecka, ale dla pochłonienia go przez Austrję, tak jak dąży do zniszczenia Węgier i jak w ciągu wieków dążyła do podziału Włoch. Węgry, Włochy i Prusy powinnyby więc zgodnie zmierzać do jednego celu.

Każdy Węgier przemawia tym językiem; te przekonania odbijają się w całém dziennikarstwie niezależnem, a szczególniéj w *Magyar Sajto,* który jest dziś niezaprzeczonym organem konstytucyjnéj większości królestwa.

— Piszą z Wiednia 5 marca do *Gazety Kolońskiéj:*

Tydzień temu gabinet wiedeński przesłał książęciu Metternichowi do Paryża notę, przeznaczoną do doręczenia panu Thouvenel. Ściąga się ona do zadania rzymskiego, tłómaczy stanowisko Austrji zgodne z zastrzeżeniami zurichskiemi i wzywa Francję, jako państwo katolickie, do przyjęcia nakoniec względem papieża polityki szczeréj i odpowiednéj uprzednim obietnicom, dla położenia raz końca złudzeniom dwóch przeciwnych sobie stronnictw.

Wiedeń, 8 marca. Cesarz przed odjazdem, odwiedził feldmarszałka Wallmoden, liczącego 95 lat wieku, niebezpiecznie chorego i książęcia Windischgraetz, który tegoż dnia otrzymał ostatnie pomazanie.

Komitet skarbowy rady cesarstwa, postanowił zgodnie z rządem, znieść posady dyplomatyczne przy dworach włoskich; zachowano jednak ministra austryjackiego, umocowanego przy Franciszku II-m w Rzymie.

Księżna Julja Obrenowicz, małżonka książęcia Michała serbskiego, przybyła dnia 6 marca do Wiednia, gdzie zabawi, aż dopóki nie będzie mogła udać się do wód.

Hrabia Lanckoroński, wielki podkomorzy dworu austryjackiego, po ciężkiéj chorobie wraca do zdrowia.

Prusy.

Berlin, 9 marca. *Gazeta Pruska* w następnych słowach ogłasza zmianę gabinetu: Spełniamy dziś dotkliwą powinność w udzieleniu czytelnikom naszym wysokiéj wagi wiadomości. W skutek przyjęcia wniosku Hagena, na posiedzeniu izby poselskiéj 6 marca, ministrowie złożyli naj. panu prośby o uwolnienie ich od obowiązku.

Ten krok, jakkolwiek smutny, nie zadziwi tych, którzy uważnie zastanowili się nad położeniem, w jakie wprawiła gabinet wspomniana uchwała izby. Większość posłów nie raczyła odpowiedzieć na pojednawcze chęci rządu. Ministrowie ujrzeli się moralnie zmuszonymi do przyjęcia wynikłych stąd następstw.

Spór między rządem i izbą nie wyniknął z pytania, czy nasz budżet zdolnym jest, albo nie, do ulepszeń i systematycznego udoskonalenia. Rząd nie przeczył, że udoskonalenia zaprowadzić się dadzą i oświadczył gotowość, że je zaprowadzi; chciał tylko, aby na teraźniejszym sejmie przedstawiciele narodu wypowiedzieli najwłaściwsze wnioski do uzupełnienia budżetu, rząd zaś przyjął moralne zobowiązanie czuwać wszelkiemi możliwemi sposobami nad ich wykonaniem w roku następnym. Z powodów, których nie chcemy dziś powtarzać, rząd wynurzył tylko życzenie aby nie zmieniać budżetu przedstawionego na rok 1862.

W ten sposób, spór ograniczał się pytaniem czasu, *w każdym razie blizkiego*, wprowadzenia w życie przyjętéj zasady. Trafnie z tego powodu powiedział poseł Kuhne; chodziło jedynie o uniknienie tego, żeby zbyt nagłego wykonania rzeczy z siebie nawet dogodnéj nie opłacać rozruchami. Odrzucono radę doświadczonego finansisty; jego pojednawcze wniesienie, przyjęte późniéj przez barona von Patow, który przyrzekł wprowadzić większą szczegółowość w budżecie po roku 1862 nie znalazło przyzwolenia większości izby. Ponawiane oświadczenie ministra skarbu, że rząd będzie mógł roztrząsnąć wniosek Hagena i przełożyć w téj mierze zdanie swoje sejmowi, byleby zostawiono mu czas do naradzenia się i byle nie żądano, aby natychmiast rozstrzygał, nie sprawiło pożądanego skutku i nie skłoniło izby do odroczenia tak ważnéj uchwały. Żałować należy, że spór ścieśniony w wyżéj wskazanych obrębach wydał się większości izby zbyt ważnym, aby jéj wolno było przyjąć pierwsze kroki pojednawcze i owszem bezwzględnie je odrzuciła.

Czy doniosłość tego postępku była tajemnicą dla wniosku Hagena? Ktokolwiek z uwagą słuchał mówców większości, nie może zgoła powątpiewać o tém pytaniu. Silnie przyganiano izbom dawniejszym, że zamiast rozwiązywania zadań ciągle je odkładały. Przewidziano starcie się; ale poczytywano za słabość przychylić się do kroków pojednawczych, z jakiemi rząd wystąpił.

Z takiego postępowania gabinet nie mógł wyciągnąć żadnego wniosku tylko taki, jaki z niego wyciągnął. Musiał sam wyznać przed sobą, że zbywa mu na większości izby poselskiéj na warunkach ufności i chęci do wzajemnego porozumienia, bez których szczęśliwe współdziałanie głównych pierwiastków życia publicznego jest niemożliwe. Po tém smutném doświadczeniu nie mógł dłużéj przed sobą taić, że gdy ze swojéj strony nie miał sposobu rozwiązania w drodze ufności w dzisiejszém narodowem przedstawicielstwie ważnych i rozmaitych zadań, będących na dobie w obecnym prawodawczym okresie. Zgodnie więc ze swym obowiązkiem wszyscy ministrowie ulegli oczywistéj konieczności; prośby ich o uwolnienie znajdują się w ręku naj. pana.

Berlin, 9 marca. Ogłoszony dziś dekret królewski z dnia 13 lutego nakazuje tak w czasie pokoju, jak i wojny zamiast wódki dawać żołnierzom kawę, któréj porcje w rozmaitych czasach są też oznaczone w tym dekrecie.

Gazeta Krzyżowa widzi w obecném przesileniu bankructwo liberalizmu:

Dziś, kiedy najpostępowsi wyzwoleni tracą głowę, my patrzymy śmiało w oczy przewidzianym przez nas zdarzeniom i sądzimy, że silna wola wystarcza do zniweczenia przy oklaskach ludu téj całéj fantasmagorji. Nie chcielibyśmy wszakże. aby zaczęto od rozwiązania izby; ten środek, przedsięwzięty w zkutek uchwały wniosku Hagena, może nie byłby zrozumianym przez ogół. Nowe wybory nie powinny być zostawione dzisiejszym ministrom, lepiéj pozwolić im upaść, gdyż ich upadek i bez tego był nieuchronny.

Nie utrzymujemy, że rząd powinien usuwać się przed uchwałą izby; jeżeli ustępuje, niech to czyni wobec położenia, które sam stworzył, a które dziś go pochłania. Zasiewał wiatr, zbierał więc burzę; zużył się do tego stopnia że jedyna usługa, jaka koronie złożyć może, na tém zawisła, aby co najprędzéj ustąpił.

Nasze położenie nie może być poprawianém w sposób istotny i trwały tylko przez gabinet silny, jednorodny, oparty na zasadach prawdziwych, bez względu na liberalizm, bez bojaźni demokracji. Taki gabinet potrafi zużyć dzisiejszą izbą do tego stopnia, że jéj rozwiązanie wyda się nie jak krok gwałtowny, ale jak środek natchniony przez zdrowy rozum i konieczność polityczną.

Tylko broń Boże nie śpieszyć się; nic jeszcze niezginęło, chociaż sprawa publiczna jest na ciężką grę narażona.

DEPESZE TELEGRAFICZNE.

BERLIN, sobota 8 marca. W skutek przyjęcia wniesienia pana Hagena w izbie poselskiéj na rzecz głosowania budżetu przez rozdziały (t. j. specjalnie), wszyscy ministrowie podali się dzisiaj do dymissji.

FRANKFURT, sóbota 8 marca. Na dzisiejszém posiedzeniu sejmu związkowego, Austrja i Prusy rozkazały wnieść przywrócenie w Hessji elektoralnéj konstytucji 1831, co powinno mieć miejsce ze względem na prawa służące panom (standesherrliche Rechte) i z zastrzeżeniem przejrzenia w drodze konstytucyjnéj ustawy 1831, aby uczynić ją zgodną z prawami związkowemi.

Sejm wyznaczył też kommissję dla obwarowania brzegów morskich.

LONDYN, niedziela 9 marca. Zakład Reutera udziela następne wiadomości z Hawany z dnia 15 lutego.

Donoszą z Vera-Cruz z dnia 9 lutego, że między wojskami sprzymierzonemi panują choroby i że mianowicie Hiszpanie cierpią na żółtą gorączkę.

Sprzymierzeńcy dotąd nie posunęli się naprzód; mówią że wyruszą 20 lutego. Jenerał Prim postępuje surowo z mieszkańcami Vera-Cruz, na których nakłada przymusowe opłaty. Meksykanie uzbrajają się w całym kraju i postanowili opierać się.

Rewolucja wybuchnęła w Honduras; pierwszą ofiarą był prezes rzeczypospolitéj, którego zamordowano.

TURYN, niedziela 9 marca. Garibaldi prezydował w Genui na zgromadzeniu P r o v v e d i m e n t o. Powiedział, iż poczytuje za szczęście prezydować na zebraniu przedstawicieli Włoch. Ubolewał nad nieobecnością przedstawicieli z krajów jeszcze niewolniczych i przysiągł że je wyswobodzi. Zachęcał Włochow do zgody, dodając, że jedność wszystkich potrafi pokonać wszelką tyranję i że wyzwolenie rozszerzy się z kolei za granice półwyspu na wszystkie ludy ujarzmione.

LONDYN, poniedziałek 10 marca. Zakład Reutera udziela następne wiadomości z New-Yorku z dnia 26 lutego:

Krążą sprzeczne pogłoski o opuszczeniu miasta Nashville przez oderwańców i o jego zajęciu przez związek. Oczekiwana jest bitwa w blizkości Nashville.

Wzięci jeńcy w Donnelson, zażądali w liczbie 3,000 być wcielonymi do wojska związkowego.

Naznaczenie jenerała Scott pełnomocnym ministrem Meksyku, zostało oddane na potwierdzenie senatu. Wieść rozbiegła się, że wojsko zebrane nad Potomakiem wkrótce posunie się naprzód.

W Richmond pan Jefferson Davis objął prezydencję sześcioletnią. Przepowiedział ostateczne zwycięztwo nad związkową siłą zbrojną.

PARYŻ, poniedziałek 10 marca. Na dzisiejszém posiedzeniu ciała prawodawczego, p. Baroche, prezes rady stanu, odpowiadając panu Darimon, który zabrał głos przeciw prawom powszechnego bezpieczeństwa, rzekł: „Gdybym chciał znamiętnić rozprawy opowiedziałbym wykroczenia, które sprawiedliwość w téj chwili śledzi. Poprzestanę na uwiadomieniu izby, że w nakazanych w poszukiwaniach schwytano programmat rządu pod hasłem: P r e c z z c e s a r s t w e m! P r e c z z c e s a r z e m! z tym dodatkiem, że p o z m a r ł y m o b y w a t e l u p a ń s t w o t y l k o d z i e d z i c z y ć b ę d z i e. Mam nadzieję, że uwięzieni usprawiedliwią się, w przeciwnym razie artykuły 5 i 6 ustawy bezpieczeństwa powszechnego będą do nich zastosowane.

GENUA, poniedziałek 10 marca. Komitety P r o v v e d i m e n t o wybrały Garibaldiego na prezydenta i poruczyły mu wyjednać u rządu powrót Mazziniego. Komitety postanowiły uchwałę na rzecz zasady powszechnego głosowania, o co przesłana zostanie prośba do parlamentu.

BERLIN, wtorek 11 marca. Przez rozkaz królewski dnia dzisiejszego 11 marca kontrasygnowany przez wszystkich ministrów, prócz pana Bethmann-Hollweg, izba poselska została rozwiązaną a izba panów odroczoną.

Zgromadzenie rozeszło się wśród ogólnych i trzykroć powtarzanych okrzyków N i e c h ż y j e k r ó l!

TURYN, wtorek 11 marca. Mówią, że gabinet urzędowie ostrzegł komitet P r o v v e d i m e n t o w Genui, aby zachował się spokojnie, bo w razie przeciwnym rząd ujrzałby się zmuszonym stowarzyszenie rozwiązać.

RAGUZA, wtorek 11 marca. Zdaje się, że Łukasz Wukałowicz zmniejszył swoje roszczenia, Omer Pasza cofnął rozkaz wydany do swego wojska, które miało iść na Zubcy. Wukałowicz opuścił Suttorynę.

LONDYN, wtorek 11 marca wieczorem. Pan Layard oświadczył dziś w izbie gmin, że Anglja wytrwa w neutralności w Chinach między wojskami cesarskiemi i powstańcami, jeśliby ci ostatni napastowali Shang-hai. Anglja nie odbierze Ning-po powstańcom.

BRUKSELLA, środa 12 marca. Dziennik N i e p o d l e g ł o ś ć b e l g i j s k a oznajmuje z listu pisanego do siebie z Paryża, że p. Thouvenel udzielił wczoraj ciału dyplomatycznemu objaśnienia o świeżo poczynionych uwięzieniach i że te objaśnienia bardzo zmniejszają doniosłość środków, które minister spraw zagranicznych przedstawia *jako proste rozporządzenia ostróżności przeciw stronnictwu rewolucyjnemu.*

BERLIN, środa 12 marca wieczorem. M o n i t o r p r u s k i ogłasza dekret, mocą którego prezes izby panów książe Hohenlohe-Ingelfingen-Oehringen mianowany został prezesem rady ministrów na miejsce książęcia Hohenzollern. Dekret, kontrasygnował pan von der Heydt, minister skarbu.

BRUKSELLA, czwartek 13 marca. Dziennik N i e d o g l e g ł o ś ć b e l g i j s k a ogłasza notę przesłaną przez pana Thouvenel do pana Rattazzi, w któréj rząd francuzki natarczywie dopomina się o rozwiązanie zgromadzeń P r o v v e d i m e n t o, jeżeli nie zostaną spokojniejszemi; tudzież drugą notę przesłaną przez ministra spraw zagranicznych francuzkich panu Calderon Collantes, wzywającą Hiszpanję, aby położyła koniec panującym rozterkom między dowódcami wojsk sprzymierzonych w Meksyku, jeżeli nie chce, aby wojska francuzkie same rozpoczęły działania zaczepne.

Przegląd Literacki.

HISTORJA.

o Pra...pra...pra...wnuku.

Powieść Teodora Tomasza Jeża.

(Literacki odcinek Gazety Warszawskiéj).

(Dokończenie ob. N. 18).

Widzę też tego Jasia, jak wyrwany z domu rodzicielskiego, z grona wiejskiéj dziatwy rowieśnéj, z którą tak serdecznie się brata, i ucząc się z nią razem, i bójki z nią staczając i przewodząc jéj w różnych awanturniczych wyprawach i bawiąc się z nią w *hilki, byczka i barańcia,*— wchodzi do szkół publicznych, gdzie już na Bożéj woli zostawiony, przez nikogo nie kierowany ani strzeżony w rozwoju zasad najważniejszych, których się z książek nikt z nas nie uczy, nie mający nikogo, coby mu wspomniał o obowiązkach nie officjalnych i za wzór w wypełnieniu ich służył, bałamucony wpływy różnemi, w niejedną zdrożność zabiegłszy, przecież się zawsze pod wpływem samych tylko zasad, wyniesionych z domu rodzicielskiego, umie rychło powstać z upadku i naukę z niego wynieść zbawienną. To samo i w uniwersytecie (kijowskim), do którego wstąpić mu przyszło w najsmutniejszéj jego epoce, którą autor, w powieści swojéj, ostremi rysy a z całą prawdą nakreślił. W tłumie kolegów, którzy wszystkie skarby serca i umysłu poniewierali śród orgij najwyuzdańszych, którym karta, butelka i jeszcze cóś gorszego, służyły za edyny cel życia; wszystkiego się dotknąwszy, sprobowawszy wszystkiego, wszystko wreszcie sobie obrzydził, i z kałuży téj wyszedł niepokalany, a przynajmniéj do umycia się i oczyszczenia zdolny, zawsze dzięki temu hartowi, który w rodzicielskim domu odebrał. A gdy studja swoje skończywszy, osierocony, wrócił w progi rodzinne i panem się woli swéj ujrzał, natychmiast czynnie się zajął ziszczeniem pięknych swoich marzeń młodzieńczych, spełnieniem obowiązków obywatelskich, jak je od ojca nauczył się poj-

mować... Zawiedziony,—w świat się rzucił szeroki, w pokuszeniach wszakże swoich chwalebnych bez naśladowców nie powinienby zostać... Czego pragnął, do czego dążył, co za jedyny cel życia swego obrał, to widzieć można z zasad p. Porońskiego, znakomitego literata, którym *najzacniejsi obywatele* przyklaskiwali, w które jak w ewangelją wierzyli, które wszakże Janowi jeszcze nie wystarczały, a były takie:

„Kochać, nie ryzykować“ taka jest dewiza p. Porońskiego (powiada autor). Jest on wyznawcą stałego, ale spokojnego uczucia, szemrzącego zawsze jednakowo, jak strumyk i jak strumyk płynącego wśród kwiatków, badylków, motylków, takiem korytkiem, jakiem mu, jak się wyraża, Opatrzność płynąć kazała. . Wszelkie na prawo, albo na lewo zmiany owego korytka, nazywa bezwzględnie wyrokiem Opatrzności, z góry je uznaje, i radzi zastosować się do nich z *rezygnacją*. „Szarpać się,—powiada,—to nie sztuka; to lada kto potrafi... Dziki zwierz szarpie się... a człowiek przecie wyższym jest od dzikiego zwierzęcia.“ Dla tych, których miłość spaliła, ma on słowo politowania i żalu... Kiwa głową i mówi: „szkoda ich, takie złote serca! zdaliby się na co innego!“ Jest bowiem tego przekonania, że ci, którzy żywcem skoczyli w płomień miłości i rozsypali się w popiół w jéj żarzewiu, gdyby nie uczynili byli tego szaleństwa, to pozostałoby im miłości właśnie w miarę: na czytanie i kupowanie książek, na wspieranie artystów, na dawanie składek na pomniki, medale, teatra, muzea, bibljoteki, kościoły, klasztory, dobroczynne zakłady i t. d. Dla tego ich żałuje, bo inaczéj litowałby się tylko nad nimi. Dla tego też, stosując się sam do własnych prawideł, stał się niewyraźnym, nabrał tuszy, stracił płeć i cerę. Ustroił się w breloki i sygnety jako w relikwje, we wspomnienia przeszłości, niewyraźnej, wczorajszo-dzisiejszéj, do utworzenia któréj sam się znacznie przyczyniał, a w któréj dążono do pogodzenia obowiązków i wygód, i znaleziono: że dla pełnienia obowiązków należy umiarkować wygody, albo też na odwrót: dla zabezpieczenia wygód, trzeba miarkować obowiązki!“

Ideałem najzacniejszego obwatela u p. Porońskiego był p. Albin Skrzybicki, marszałek powiatowy, który lubo na trzeciéj klassie gimnazjalnéj ukształcenie swe naukowe zakończył, wszelakoż umiał dom swój z wielkim smakiem i wykwintem urządzić, i zrobić zeń prawdziwy przybytek sztuk i nauk, nagromadziwszy w nim massę obrazów rzeźb, książek i różnych zabytków archeologicznych; kuchnię przy tem miał przewyborną, a czysto polską, stół zawsze otwarty, gości witał serdecznie, a od żadnéj składki, od żadnéj prenumeraty, od żadnego kupna artystycznych lub literackich płodów krajowych nigdy się nie uchylał. Tryb jego życia zachwycał, rozrzewniał Porońskiego; a gdy mu napomykano, że p. Albin trochę za zbytecznie dogadzał żołądkowi;—„A!...— odpowiadał,—używa darów Bożych, które spożywa w czystości sumienia. Wszak na jego stole nie występują *des sauces piquantes*, zaprawione łzami kmiotków. Wszak on z dymem cygar nie puszcza krzywdy ludzkiéj. Wszak kuchnia jego nie czyni uszczerbku bibljotece i zbiorom, ani zakładom i przedsiębierstwom, mającym dobro powszechne na celu! Wszak on nie sprowadza nam z nią do kraju pieprzu i przypraw, rozpalających krew, niszczących zdrowie i suszących kieszenie! Z przeświadczenia o dopełnieniu obowiązków wyradza się w nim spokój ducha, wewnętrzne zadowolenie, czystość sumienia, a z czystości sumienia—apetyt. Zdrowie ducha sprowadza zdrowie ciała. Dałby Bóg, abyśmy posiadali najwięcéj takich marszałków Skrzybickich!“

Pan Jan wszakże innego był zdania: życie Albina zwał on *patryotycznym sybarytyzmem;* co zaś do jego ofiar dla powszechnego dobra, co do zasad, któremi się rządził, które tak gorąco piórem i słowem propagował Poroński, a które, niestety,—„kursują pomiędzy nami dotychczas, jak najlepsza moneta,“ pan Jan raz w licznem towarzystwie ludzi bardzo poczciwych, przyklaskujących apostołowi *taniéj cnoty*, i uwielbiających go z całéj duszy, tak się odezwał:

„Wszystko co pan mówisz jest piękném i dobrem; tylko nie do właściwych rzeczy przywiązujesz pan znaczenie cnoty i poświęcenia. To co pan nazywasz cnotą i poświęceniem i otaczasz blaskiem wysokiego heroizmu, są to powszednie obowiązki, niepełnienie których pochodzić tylko może ze spodlenia i ogłupienia... Pokażę panu heroizm, nie grzeszący ani brakiem prawdy, ani możliwości, bo za dni naszych praktykujący się.“

Tu krótko, dobitnie, mocnym głosem wypowiedział swoje przekonanie.

Głuche milczenie było znakiem zdumienia, jakiem całe towarzystwo słowa Jana przejęły; przerwał je p. Poroński jednym tylko wyrazem: poezja! który wnet wszyscy, oprócz jednéj kobiéty, chórem powtórzyli.

Jan odparł znowu;

— Mojem przekonaniem jest, że nie z poezji czerpią się prawidła życia. Poezja w pochodzie społecznym jest tém, czém muzyka w pochodzie półku, co łoskot bębnów w momencie, kiedy kolumna zdwojonym krokiem rzuca się na bagnety. Poezja zagrzewa, unosi, porywa, ale nie prowadzi... Jak półkom i kolumnom rozkazuje wódz, tak społeczeństwom przewodniczy idea posłannictwa, wielka, wzniosła, jedna i boska. Jak odznaczeniem się w półkach jest najlepsze zrozumienie i najstrafniejsze, przy największem narażeniu się, wykonanie rozkazów wodza, tak poświęceniem i cnotą w społeczeństwie, jest najlepsze zrozumienie i najtrafniejsze wykonanie idei posłanniczéj. Nie to bowiem stanowi heroizm żołnierza, że czyści regularnie broń, stoi równo w szeregu, zgrabnie wykonywa obróty i ma rynsztunek w porządku, to jego powinność powszednia; i nie inaczéj, jak wznosząc się nad tę powszedniość, staje się bohaterem, zasługuje na odznaczenie za życia i na pomniki, jeżeli zginie!... Nie to stanowi heroizm obywatela, że kupuje książki, daje na składki...

Zakrzyczano go, a zacny adwokat p. Dolański zakonkludował:

— Lepiejby było, gdyby młodzież, zamiast myśleć o zamkach na lodzie, nie łajdaczyła się, a uczęszczała regularnie na wykłady w uniwersytecie i sposobiła się na użytecznych obywateli.

Innym znów razem na uczcie pożegnalnéj po skończonych kursach uniwersyteckich, na któréj, prócz studentów, było też kilku zacnych obywateli, a między tymi i p. Poroński, propagujący, swoim zwyczajem, w miodopłynnych wyrazach *wygodne zasady i tanie cnoty*, gdy cały tłum wołał: prawda! prawda!; „nieprawda! — krzyknął Jan,— nie prawda!—powtórzył głośno i wyraźnie, lecz z pewnem drżeniem w głosie, jakby pochodzącem od wewnętrznego wzruszenia;—nie, panie! Pan śpiewasz piosenki do snu, kołyszesz ludzi ziewanym rytmem..: Nie tego życiu potrzeba... Rytm senny załaskocze duszę na śmierć, jak rusałka... A śmierć duszy jest wieczną; po niéj nawet pogrzebu nie będzie; rozpłynie się na tonach pogrzebowéj piosenki, którą sobie sama wyśpiewa... Bądź zdrów śpiewający i deklamujący grabarzu,—dodał patrząc ostro w oczy p. Porońskiemu,—nie podaję ci ręki, bo nie ty mnie pochowasz.“ A potém zwracając się do *zacnych obywateli:* „śpijcie, niemowlęta, pod kołysanką słodkiego luli; budząc się, budujcie sobie chińskie pagody i kurniki z kolumnami... Bądźcie zdrowi!“

Takie to były zasady pana Jana, a raczéj takie jest słowo Te. To. Jeża, ożywiające tę jego powieść i stawiające ją wyżéj nad wielą i bardzo wielą za znakomite uznanych. Dziś wprawdzie *słowo* to nie jednemu z nas może zdać się nie nowem, ale wczoraj jeszcze, bodaj że nikomu się nie śniło, a p. Jeż pierwszy je wypowiedział i cześć mu za to. Jak p. Poroński i jego wielbiciele, tak wielu też zacnych pisarzy i obywateli, było zwolennikami wygodnych zasad i tanich cnót, wielu szczyt zasługi i niemal, że nie heroizm widziało w szczerem, czy nieszczerem, zamiłowaniu *naszéj* literatury, *naszych* sztuk, *naszych* autorów i artystów, *naszych* wreszcie zrazów i kasy i barszczyku i kapuśniaczku, a poświęcenie, w składkach na kościoły, muzea, teatra, i t. d. Tacy zaś marszałkowie Skrzybiccy byli naprawdę ideałami w wielu naszych powieściach; a w życiu, ledwie, że nie świętością!... I literatura nasza, któréj nikt przecież o złe intencje posądzać nie ma prawa, długo, za heroizm musiała stawić społeczeństwu *powszednie obowiązki, niepełnienie których pochodzić może tylko ze spodlenia i ogłupienia!*

I raz jeszcze dzięki p. Jeżowi, że inną nam pieśń zaśpiewał.

Zająwszy się przedewszystkiem wykazaniem tendencji *Historji o pra-pra-prawnuku*, pominąłem prawie zupełnie stronę jéj artystyczną i brak mi nawet ochoty, po tém wszystkiem com wyrzekł, nad nią się jeszcze rozwodzić; pokrótce zatém tylko napomknę o scenach i figurach przedniejszych, do jakich zaliczyć trzeba: pełny ujmującéj prostoty i wielkiéj prawdy wyjazd Jasia do szkół, nocleg jego z ojcem w zajezdnym domu starego Szlomy, pierwszą noc na kwaterze studenckiéj i napaść żydowską na odłużonego młokosa; późniéj, wycieczkę z uniwersytetu do państwa Otockich; śmierć jegomościa; dom i towarzystwo p. Albina; ostatnią wizytę bohatéra u niego; odwiedziny autora przez p. Skrzybickiego i p. Porońskiego, których postacie naszkicowane z wielkim talentem i dowcipem, zwłaszcza pierwszego, *najzacniejszego obywatela, człowieka najlepszych chęci*, a przecież, najkompletniejszego... niedołęgi! Daléj nieoceniona ciocia, starzy Szloma i Ruchla, przyjaciele jegomościa, opiekunowie małego Jasia; paradni pp. Mimowolowie i ich korrepetytor; kilka wybitniejszych figur z grona hulackiéj i eleganckiéj młodzieży uniwersyteckiéj; a wreszcie Zofja i Jesynka, któréj miłość dla *panicza* autor umiał odmalować w barwach dziwnie uroczych, świeżych, przeczystych, a prawdziwych, równie jak w ogóle cały stosunek Jana z włością Hryneńską, w pośród któréj wyrosłszy, z którą się wychowawszy na przekor tym, co tak bardzo infantom swoim bronią wszelkich stosunków z dziećmi wiejskiemi, w niczem przecież umysłu, ani serca swego nie skaził, zahartował się tylko, oraz miłość rowieśników swych i ich ojców pozyskał.

Ale pora już kończyć, bo zanadto się pono rozwiodłem, nad przedmiotem, który wyczerpać trudno. Owóż kończę życzeniem, aby Historja o pra-pra-prawnuku co najwięcéj czytelników znalazła i zrozumianą przez nich należycie być mogła. *Adam Pług.*

PRZEGLĄD ROLNICZY.

(*Dokończenie, ob. N. 16*).

Lecz żeby dzierżawa przynosić mogła dochód trwały, oraz żeby gospodarstwo postawić na stopniu odpowiednim potrzebom ogólnym i doprowadzić go do stanu normalnego, dzierżawa winna być obecnie pewnym rodzajem antrepryzy t. j., że kapitalista zobowiązuje się za pewne wynagrodzenie czyli odpowiedni procent od swego kapitału wyłożonego w gotowiznie oraz od kapitału pracy doprowadzić moje gospodarstwo w terminie oznaczonym do stanu, jaki w kontrakcie ściśle jest oznaczony.

I tak, stosownie do miejscowości ma przepisaną rotacją czyli zmianowanie; z téj widoczna, jaka powinna być przestrzeń corocznie unawożona i jaka ztąd wynika ilość potrzebnego inwentarza dla wyprodukowania takiéj massy nawozu, daléj potrzebna ilość paszy, któréj ponieważ niestaje więc ją trzeba z początku kupić lub z ujmą innéj produkcji na miejscu wyprodukować. Daléj idzie rachunek inwentarza roboczego oraz narzędzi i machin rolniczych do prowadzenia takiego gospodarstwa i na tak oznaczonéj przestrzeni niezbędnych; tu wliczyć należy wszelkie meljoracje kapitalne, jako to osuszenie lub nawodnienie łąk, radykalne reparacje lub urządzenie budowli gospodarskich, zakładanie ogrodów owocowych, pasiek i t. p.

Taki rachunek da nam summę kapitału potrzebnego do urządzenia danego gospodarstwa.

Znając stopę kapitału nakładowego, łatwo nam wyliczyć procent, jaki się possesorowi od niego należy, oraz procent wynagradzający jego pracę. Lecz na tém jeszcze niedosyć, dziedzic winien dążyć, aby przyszedł do własności tego kapitału przez possesora włożongo, jak również possesor dążyć może do tego, aby swój kapitał odebrał. Dziedzic może spłacić possesora w krótszym lub dłuższym czasie, stosownie jaką stopę procentu amortyzacyjnego swojemu wierzycielowi przeznaczy i stąd to dopiero wyjdzie prawdziwy na czystym rachunku oparty *przeciąg terminu dzierżawy*.

Tak urządzony system dzierżawny przynosić może znakomitą korzyść; zyszcze na tém dziedzic, przychodząc bez wyłożenia kapitału, którego nieposiada obecnie, do gospodarstwa silnego, systematycznego, które raz postawione na tym stopniu da piękny i trwały dochód, przychodzi do własności kapitału który w toż gospodarstwo włożono, a to wszystko osięga za pomocą cząstkowéj ofiary z dochodu corocznie na ten cel odtrącanéj. Zyska na tém krajowe rolnictwo, zyska produkcja, zyskają i kapitaliści i ludzie pracy, mając gdzie swoje kapitały zlokować i pracę poświęcić.

Powiedzieć tu kto może, że zaprowadzenie takiego systematu dzierżawnego wymaga dokładnéj znajomości gospodarstwa ze strony właściciela i ścisłego oraz ciągłego nadzoru nad dokładnością wypełnienia wszystkich ze strony possesora zobowiązań,—prawda, lecz tu ja odpowiem: krzyczymy na naszych rzemieślników, że partacze, że nieodpowiadają potrzebom czasu, t. j., że szewc robić butów, kowal kuć wozów, stelmach zrobić żadnego narzędzia dobrze nieumie, czemuż to rolnikowi ma być wolno nieznać gospodarki? Czemuż to, gdy każden, ten za warstatem, ten za stolikiem, ten z toporem w ręku, jedném słowem gdy każdy przykuty do taczki swego stanu i powołania w miarę sił swoich ciągnąć ją musi,—czemuż to tylko właściciel ziemi ma być wolny od wypełniania obowiązków swego stanu i ma ustawicznie pędzić wiatry po świecie? Nie! dziś już zostać człowiekiem nieoznaczonéj pozycji na świecie niemożna, dziś społeczność od każdego żąda pracy i wszelkiemi sposobami wszelkich wrzodów, narośli, pasożytów, tych polipów moralnych pozbyć się usiłuje.

Teraz pomówmy o wyciągu intraty.

Oddając majątek w stanie obecnym w dzierżawę t. j. samą ziemię, najwłaściwiéj jest policzyć procent od wartości włoki ziemi takiego gatunku w okolicy praktykowanéj, ten jako od kapitału na gruncie zlokowanego nigdy wyżéj nad 4 od sta wynosić niemoże; tu się liczą łąki, grunta orne i pastwiska, las liczy się tyle jaką ilość drzewa possesorowi do fabryk np. browarów, gorzelni, cukrowni i t. p. dziedzic przeznacza. Lasy bowiem zagospodarowane stanowić winny osóbny kapitał, który sam przez się oddzielnie administrowany być winien i odpowiedni procent przynosić. Do wyciągu intraty dołączają się dochody stanowiące grosz gotowy, jako to arendy, czynsze *o ile to pewne*, dołącza się procent na utrzymywanie budowli gospodarskich, oraz fabryk, jeśli te, co najwłaściwiéj, sam dziedzic w należytym stanie utrzymywać się zobowiąże, ot i wszystko co do wyciągu intraty obecnie wejść powinno.

Z tego to dochodu dopiero strąca się procenta possesorowi stosownie do warunków o jakich uprzednio mówiliśmy.

Inny zupełnie wyciąg będzie, gdy gospodarstwo stanie na stopniu normalnym, gdy grunta reprezentować będą kapitał swéj odżywności stały, a ztąd i stałą stopę produkcji, gdy gospodarstwo posiadające tę produkcją, inwentarz nawozowy i roboczy, narzędzia machiny i t. d. własne swe mieć będzie t. j. gdy gospodarstwo nasze będzie samoistnem, wtenczas i dochód jego będzie wiadomy, wtedy possesor ściśle warunkami systematu obwarowany nie innego działać niemoże, kapitału swego niewkłada, bo wszystko gotowe znajduje, więc płaci zgóry wartość produkcji, z któréj tylko opłata robotnika i koszta administracji się strącają. Tu possesor winien służyć ewikcją zabezpieczającą właściciela, bo ten mu swój kapitał czasowo powierza.

Jednę tu jeszcze wielką zmianę zaprowadzić należy przy uregulowaniu systematu dzierżawnego a tą jest zmiana terminu, od jakiego się u nas wypuszczają dzierżawy np. zwyczajnie na ś-ty Jerzy i gdzie niegdzie i na ś-ty Józef. Czyż jest co pod słońcem nielogiczniejszego i wbrew przeciwnego wszelkim warunkom gospodarstwa jak te termina dzierżawne? Dziwna, że Litwa tyle mająca praktyczności tak niepraktyczny termin przyjęła i tak go długo zachowuje. Długo biedziłem się z myślą, chcąc wynaleźć jakąkolwiek tego przyczynę, lecz czy tak mało mam przenikliwości, czy też to w saméj rzeczy fakt bez przyczyny, żem nic na usprawiedliwienie nieznalazł, chyba,—ale przepraszam, że mi się taka myśl grzeszna mimowoli nasunęła,—czy to ten termin nie naznaczony pierwotnie przez tych, którzy to, jak mówi przysłowie: „radzi kota w worku przedawać.“

Wszystko tu bowiem działo się na oślep. Zwyczajnie, starania i ogłoszenia o possessjach zaczynają się po nowym roku i w tym czasie robią się już układy, dają zaliczenia, a tylko wypłata całkowita arendy i wydanie kontraktu odkłada się do ś-go Jerzego, wszystko to robi się w porze, gdzie ani o gatunku ziemi, ani stopniu jéj uprawy, stanie pognojów, jakości i ilości ozimego wysiewu, nareszcie o gatunku sianożęci przekonać się należycie niemożna; wszystko to robi się w dobréj wierze i przypuśćmy, że taż wiara (chociaż w praktyce inaczéj się dzieje) zawiedzioną niezostaje, to i tak possesor traci przynajmniéj połowę plonu jarzyny, z któréj posiewem spóźnić się musi, u nas bowiem do ś-go Jerzego przynajmniéj połowa siewby uskutecznioną być winna a i pod drugą połowę jako to jęczmiona, kartofle i i. p., rola na wiosnę podjętą być winna; gdy tymczasem to wszystko stoi, possesor wybywający lub dziedzic do ś-go Jerzego roli się niedotknie, obracając siłę roboczą na przewózki, odstawy produktów, dobrze jeszcze jeśli na zimę jarzynny poletek zorał i zabronował. Przenoszenie się na ś-ty Jerzy w czasie największych bezdroży ile to niszczy uprzęży, psuje wozów, na ile to strat w rzeczach przewożącego się naraża, daléj pędzenie w takiéj porze inwentarza, zwykle na wiosnę najsłabszego, na jakiż to upadek, kłopot, koszt i mitręgę naraża; w końcu, gdy już gospodarz dostawił na miejsce swój inwentarz, znów nowy kłopot, bo paszy w polu jeszcze niema, a tu na miejscu ani źdźbła słomy, ani kłaka siana niezastaje. Gospodyni bez warzywa trudność wielką w przekarmieniu napotyka. Trudno wyliczyć wszystkie niedogodności, wszystkie straty, na jakie termin śto-Jerski obejmujących possesje naraża; wszytkie te przykrości pojmie ten tylko kto miał nieszczęście być dotychczasowym possesorem a nawet i oficjalistą, ten ocenić może należycie wszystkie szkody jakie termin ten pod względem materjalnym najzgubniejszy, a pod względem moralnym barbarzyński, dla gospodarstwa i pojedyńczych osób przynosił.

Inna zupełnie rzecz, gdy termin śto-Jański przyjmiemy. Właśnie to jest chwila, że tak powiem, kilko-dniowego wytchnienia w gospodarce, bo już jarzyny usiane, ugory poorane, gnoje wywiezione, przygotowuję się tylko do kośby, którą zaraz rozpocząć winienem. Tu posesor widzi wszystko: ozimine, jarzynę, łąki, stan pognojów, uprawy, jedném słowem wié za co płaci. Dziedzic stara się, aby czy to on sam, czy wybywający possesor należycie wszystko w porze odsiał, ugor uprawił, gnoje wywiózł, aby łąki były w całości, bo dziedzic wie, że to jego towar, od jakości, a nawet dobrego pozoru którego i kontrahenci i cena zależą. Tu possesor przychodzi do gotowego, znajduje i paszę dla inwentarzy i siano gotowe na łące i warzywo w ogrodzie, nareszcie przewózka, przepęd innwentarzy bezpieczny i niekosztowny, w końcu nieryzykuje zdrowia a nawet i życia rodziny, zwłaszcza gdy z drobną dziatwą na ś-ty Jerzy po bezdrożach, w samą pluchotę i zimno mil kilkanaście przewozić się wypada.

Skreśliłem tę kilka uwag o dzierżawach będąc tego przekonania, że dotychczasowy system dzierżawny utrzymać się żadną miarą niemoże i niepowinien, rzuciłem te kilka myśli pobieżnie, niewykazując ich ani wyczerpując przedmiotu w tym celu, aby właśnie przedmiot ten obecnie na dobie będący, a z natury tak ważny poddać pod dyskusję ogólną, do któréj światłych i o dobro wspólne dbałych ziemian naszych powołujemy. *T. S.*

PRZEGLĄD PISM CZASOWYCH.

Gazeta Polska (do 55):

— Dnia 15 lutego r. b. przeniosła się do wieczności w Rowném w Sanockiém śp. Marja Pomezańska, ur. w r. 1806, autorka wielu artykułów umieszczanych w dziennikach galicyjskich, oraz osobno wydanego dzieła p. t. „Gertruda Komorowska.“

— Piszą z pod Drohiczyna Podlaskiego: „Za kilka tygodni, w części Podlasia stanowiącéj były obwód Białostocki, obywatele dziedzice złożyć są obowiązani tak zwane „Listy nadawcze.“ Otoż w kilkudziesięciu listach tych ujrzeć mamy zobowiązanie się piśmienne, rozłożenia na lat dziesięć kwoty wypłacić się mającéj gotowizną z góry, podług ustawy o wykupie gruntów przez włościan, stanowiącéj jedną piątą część wartości szacunkowéj gospodarstwa nabywanego. Jest więc nowy dowód życzliwości szlachty, bo nie wielu znalazłoby się włościan mogących z góry uiścić; resztę należności za ziemię zastąpią papiery, za które włościanie nabywcy płacić będą rządowi przez lat 49.“ My ze swéj strony dodać możemy, iż w wielu miejscach posunięto się i daléj niż w Białostockiém na drodze rzetelnego poczucia obowiązku względem dawnych swych włościan: wspomniane tu 20% darowano zupełnie włościanom, poprzestając na 80% przez rząd spłacić się mających.

— W powiecie Kaniowskim niedawno w kilkunastu włościach wieśniacy po dobrowolnéj umowie z właścicielami ziemskimi, chętnie zgodzili się odbywać robociznę w naturze po 66 dni na rok, w zamian za stosowną ilość ziemi. Wszyscy też jednomyślnie powtarzają, iż nie godzi się opuszczać obywatela, który w każdéj chwili dopomódz im może. Umowa powyższa zawiera się na czas ograniczony, póki rząd i sami włościanie nie wykupią ziemi do właścicieli należącéj, co nim nastąpi, wiele czasu upłynie.

O szkółkach wiejskich w tych okolicach dotąd i słychu niema. Parafjom katolickim, pozwolono przy kościołach otwierać parafjalne szkółki, lecz dotąd jeszcze powoli i bardzo ciężko rzeczy idą.

— Piszą ze Lwowa pod d. 1 marca: W sprawie „Głosu“ miał już zapaść jak się dowiadujemy wyrok najwyższego trybunału w Wiedniu. Redaktor p. Zygmunt Kaczkowski miał zostać ostatecznie skazanym na lat dwa więzienia i na utratę 4000 zł. z kaucji.

— Piszą z Poznania pod d. 27 lutego: Onegdaj w południe zmarł w naszém mieście śp. Filip Kierzkowski były major wojsk polskich, jeden z weteranów naszych walczących pod Kościuszką, już dziś niestety tak rzadkich, przeżywszy lat 91. Zacny starzec poszedł także nareszcie zwiększyć ów zastęp towarzyszów, których tutaj z pewnością bardzo mało już liczy. Pogrzeb odbył się bardzo wspaniale wśród nader licznego udziału wszystkich klas społeczeństwa polskiego.

— W powiecie Przasnyskim we wsi Leszno, panny K. córki właściciela wymienionéj majętności założyły szkółkę wiejską we dworze, w któréj same zajmują się nauką dzieci włościańskich i własnego braciszka. Dobrzeby było, gdyby przykład ten znalazł naśladowców; nic bowiem bardziéj nie zbliża, nic lepiéj nie tępi błędnych pojęć, jak blizkie zetknięcie się i wzajemne poznanie. Jest to najlepsza szkoła i dla panicza i dla chłopięcia: obie bowiem strony wszelką mają sposobność przekonać się, że z niczém przyszły na świat, że zarówno nauką uzdolnić się, a pracą dla siebie i kraju wyróżnić i na szacunek u ludzi zarobić mogą.

— Piszą z Żelechowskiego: W osadzie Ryki, jest szkółka staraniem miejscowego proboszcza ks. Olaja założona, w któréj pod jego przewodnictwem przyjęło gorliwy udział parę osób, przykładających się szczerze do wpajania w uczniów, zasad religji moralności i innych korzystnych nauk. Liczba uczących się dochodzi sześćdziesięciu.

Za przykładem ks. Olaja i jego zachętą, podobnież założyli szkółki pp. Cza..... ob. w Sar... gdzie córki jego wraz z guwernantką, pilnie zajmują się wykształceniem umysłów dzieci wieśniaków; p. Z...,. w Dą... i inni.

— Piszą z Sandomierskiego: Z rozkoszą poglądamy, jak w wielu wioskach obywatele łącznie z włościanami garną się do zakładania szkółek—jak dziatwa wiejska, łamiąc dawne przesądy swych ojców, pilnie przykłada się do nauk, kierowana i zachęcana przykładem i gorliwością swego pana. Niegodzi się pominąć między innemi wsi Banda Górnego—gdzie młody jéj przyszły właściciel p. Tomasz K... z całą gorliwością sam zajął się ukształceniem przyszłych swych sąsiadów włościan. Codziennie widzieć tam można gromadkę dziatwy wiejskiéj śpieszącéj do dworu z książeczkami w rękach. Zobaczysz nieraz jak przyszły pan wejdzie do chałupy wiejskiéj, aby nieść pomoc biednemu radą lub uczynkiem. Miło spojrzeć jak starsi i młodzi garną się pod jego skrzydła ufni, że im nigdy swéj pomocy nie odmówi.

— Piszą z Ciechanowskiego d. 2 marca: Szkółka we wsi Rzęgnowie pow. Przasnyskim założona 29 listopada r. z. liczy obecnie 24 wychowańców; zadziwiły mię szczególniéj pilność, pojętność i szybki postęp uczniów i uczennic, którzy po niespełna trzechmiesięcznéj nauce, wcale nieźle, a niektórzy zupełnie dobrze czytają, piszą liczby i litery, dodają i mnożą z pamięci. Taki postęp przypisać należy usilnéj pracy nauczyciela, i wielce skutecznéj pomocy córki i kuzyny właścicieli téj wsi, którzy ze swéj strony nietylko nie szczędzą kosztu na utrzymanie szkółki, pensję nauczyciela, dostarczanie książek, ale nadto, tak potrafili przekonać włościan swoich o potrzebie nauki, że ci starają się, aby z tego dobrodziejstwa korzystały nietylko dzieci ich młódsze, nie będące im pomocnemi w domowych zajęciach, ale nawet starsze, które są ważną dla nich już pomocą; a to dla tego jak mówią, „aby i one mogły kiedyś pochwalić Pana Boga z książki.“ Byłoby do życzenia, żeby prócz Kmiotka i Czytelni Niedzielnéj było więcéj u nas pism zastosowanych do użytku w szkółkach i ochronkach.

— We Lwowie od 13 marca poczyna wychodzić dwa razy na tydzień nowo czasopismo: „Gazeta Narodowa.“ Ma to być pismo dla średniéj klassy, nie mającéj wiele pieniędzy i czasu do czytania większych dzienników.

— Obywatel z Płockiego p. Ignacy Ch., który niedawno wydrukował dziełko swe p. t.: „Uwagi i myśli zmierzające do udoskonalenia moralnego“ (w Warszawie u Jaworskiego), ogłosił teraz „Dalszy ciąg Uwag i myśli“ podobnych, na tenże sam cel szlachetny, to jest na dochód szpitala w mieście Rypinie, którym się od dawna troskliwie zajmuje.

— Ostatni zeszyt „Bibljoteki Warszawskiéj“ za miesiąc marzec r. b. podaje wiadomość, że Karol Libelt pracuje w zaciszu wiejskiém nad skreśleniem obszernego żywota Stanisława Staszica. Będzie to praca odpowiednia godności i zasługom wielkiego pisarza i obywatela.

— W Berlinie wyszła grammatyka języka polskiego przez E. Rykaczewskiego, przeznaczona do użytku szkół polskich w Paryżu p. n. „Grammaire de la langue polonaise contenant les règles appuyées sur les exemples tirés des meilleurs auteurs polonais, destinée principalement à l'usage des écoles polonaises à Paris.“ Berlin et Posen 1861, księgarnia B. Behra, druk Martineta, w 8-ce str. 243.

— Wyszedł z druku: „Podarek dziatkom Polskim z pozostałych pism śp. Stan. Jachowicza,“ Warszawa 1862 r. 8ka (str. 48), z przedmową pani Pauliny Kraków. Miła to acz maluczka pamiątka po człowieku, którego słusznie p. Kraków zowie „Piastunem narodu.“ Zbiorek ten, dodaje ona, przyjmie dziatwa Polska, jako oddźwięk ukochanego głosu, co ją tak długo prowadził do cnoty, tak serdecznie do wytrwania w niéj zachęcał.

— P. Żupański w Poznaniu przygotowuje nowe przepyszne wydanie „Grażyny“ i ballady „Pani Twardowska,“ illustrowane podług ślicznych rysunków p. Antoniego Zaleskiego.

— Ogłoszony w roku przeszłym przez redakcję Gazety Polskiéj konkurs do napisania monografji z dziejów krajowych, niepowiódł się zupełnie. Do d. 1 marca, jako terminu zamknięcia konkursu, nadesłano tylko jedną rozprawę, która dla braku współzawodnictwa osądzoną być niemoże. Konkurs przedłużono jeszcze na rok jeden, do d. 1 marca 1863.

— Artykuł redakcyjny podaje następujące szczegóły o stanie parafji Kąkolewnica liczącéj blizko półtrzecia tysiąca mieszkańców. Główna wieś tegoż imienia wraz z kościołem parafjalnym należy do dóbr rządowych. Urządzenie kolonizacyjne wsi nastąpiło w roku 1846. Włościanie opłacający czynsz umiarkowany, prowadzeni przez światłego proboszcza, rychło poznali o ile nowy stan rzeczy może przyjaźnie wpłynąć na polepszenie ich bytu. Pijaństwo stawało się coraz rzadszem, chęć do nauki coraz większą. Od r. 1858 znieśli u siebie jednozgodnie zebrania schadzki i hulanki karczemne, a wódka stała się jedynie przejeżdżających napitkiem, bo włościanie zupełnie ten napój porzucili. W święta i niedziele przepędzają czas na nabożeństwie rannem i nieszpornem, prócz tego czytają książki moralne podczas długich wieczorów zimowych, oraz „Kmiot-

ka,“ którego im szanowny dziedzic wsi Jurki dostarczał. Niektórzy wszakże włościanie pragnąc posiadać pisemko to na własność, ażeby sobie mogli kilkakrotnie odczytywać i przypominać artykuły w niem zawarte, złożyli składkę roczną, której przyjęcia przecież ekspedytor pocztowy w Międzyrzycu odmówił i tylko na kwartał prenumeratę odebrał, co włościanom bardzo przykro było. Inne wsie do parafji należące, upodobały sobie postępowanie mieszkańców Kąkolewnicy i ludność ich zaczęła przykład sąsiadów naśladować. Życie pobożne, trzeźwe i pracowite rozszerzyło się po całéj parafji, a wszelkie uroczystości weselne, chrzty i stypy odbywają się bardzo skromnie, przy wyłączném użyciu piwa. Większa część ludności, bo blizko 1,200 osób należy do bractw pobożnych i posiadają książki do nabożeństwa prawie wszyscy modląc się na nich. Stan zamożności coraz lepszy, odzież i bielizna z wyrobów własnych czysta i schludna, dostatek chleba wszędzie, nędza nieznana, oto obraz parafji, która przed 16 laty opierała się zaprowadzeniu szkółki, a dziś odznacza się gorliwością i chęcią nauki i prawie wszystkie dziatki włościańskie z największą pilnością do owéj szkółki uczęszczają.

KORESPONDENCJA KURJERA WILEŃSKIEGO.

Z Królestwa Polskiego.

Lubo dotychczas poczty we wszystkich państwach są instytucjami wchodzącemi w skład organizmu rządowego, nie można przecież zaprzeczyć, że poczta w ścisłem znaczeniu jest przemysłem, który zajmuje się przenoszeniem z miejsca na miejsce ludzi i rzeczy w zamian za korzyść materjalną.

Będąc więc poczta przemysłem, winna ulegać wielu warunkom wspólnym z innemi gałęziami przemysłu.

Będąc poczta przemysłem winna starać się o to, aby korzyść materjalną przynosiła jak największą, to jest, aby dobre robiła interesa. Dobrze zaś zrozumiany interes wymaga, aby poczta była jak najprzystępniejszą. Zmniejszenie np. opłaty portorji od listów niemylnie sprowadza znakomite powiększenie dochodu z tego źródła; imponujący prawdziwie mieliśmy tego dowód w Anglji, gdy opłatę od listów do jednego penny (5 gr.) zmniejszono; i to rzecz naturalna, bo im taniéj kosztuje przesłanie listu, tem więcéj ludzi z tego i częściéj korzysta.

Poczta nie powinna być monopolem; ale owszem powinna dopuścić wszelką konkurrencją. Będąc monopolem, nie ma oczywiście sama interesu dbać o ułatwienie kommunikacij, a urządzać ich swobodnie komu innemu wzbrania. Dopuszczając konkurrencją, nie będzie robić złych interesów, jeśli pojmując swą korzyść potrafi współzawodników prześcignąć większem udogodnieniem kommunikacji, a więc przyciągnie do siebie interesantów.

Im więcéj poczta podobną byłaby do wielkiéj kompanji przemysłowéj, tem byłaby użyteczniejszą ogółowi, a interesa lepszeby robiła.

Z téj to wychodząc zasady sądziłbym, że urządzenie poczt winnoby się kształtować na wzór kompanji.

Każdy urzędnik pocztowy niechby uważanym był za akcjonarjusza, który zamiast monety wnosi swój czas i zdolności; i w miarę wysokości swéj akcji, to jest w miarę poświęconego czasu i zdolności, winienby ciągnąć procenta. Niechby każdy urzędnik pocztowy miał sobie tylko tytułem forszusu wyznaczoną płacę stałą, a prócz tego, niechby miał udział w dochodach pocztowych w miarę swéj działalności. Gdyby urzędnik pocztowy wiedział, że za każde pociągnięcie piórem, za każdy krok lub ruch w granicach jego obowiązku spełniony będzie choćby jednym obolem wynagrodzony, oczywiście starałby się codziennie jak największą liczbę owych oboli zarobić; byłoby więc jego interesem przyciągnąć interesantów grzecznem obejściem się i jak najmożliwszem dla nich udogodnieniem. Urzędnik pany ryczałtowo za swą pracę w oznaczonéj stale ilości nie ma żadnego interesu pracować i zadawać sobie trudu więcéj nad to, czego konieczność wymaga. Najsumienniejszy nawet człowiek może się wstrzymać od opryskliwości przy większym nacisku interesantów, ale załatwienie ich będzie sobie uważał za przeciążenie; i to rzecz naturalna. Człowiek nawet najsumienniejszy wie, że podług przepisów winien 6 godzin dziennie pracować; jeśli więc przyjdzie mu godzinę dłużéj posiedzieć, albo być w biórze nie w téj godzinie, kiedy przepisano, uważa to sobie za uciążliwość, a załatwiając interesanta, ma to przekonanie, że mu robi łaskę. Możnaż się nawet dziwić, jeśli interesant przybywający na pocztę dla zapisania sobie miejsca, oddania pakietu lub listu, a cóż dopiéro dla poinformowania się o godzinie przyjścia lub odejścia poczty, lub dla dowiedzenia się, czy nie nadeszła dla niego posyłka, otrzymuje odpowiedź suchą lub nawet opryskliwą? Możnaż się dziwić, że obojętną jest rzeczą dla urzędnika pocztowego, czy poczta opóźnia się lub nie, czy pasażer znajdzie w powozie pocztowym miejsce lub nie?

Gdyby urzędnik pocztowy miał prawny udział w korzyściach w miarę przykładania się do nich, grzecznością, ułatwianiem, punktualnością starałby się przyciągać interesantów.

Poczta urządzona na sposób stowarzyszenia miałaby interes zaprowadzać wszelkiego rodzaju ułatwienia kommunikacji dla interesantów, sami urzędnicy usiłowaliby projektować praktyczne udogodnienia. Niebyłby pasażer narażony na nieprzyjemność oczekiwania spóźnionéj poczty, bo na każdéj stacji pilnowanoby punktualności co do czasu; nie odmawianoby nigdy pasażerow i miejsca w powozie pocztowym z powodu zajęcia wszystkich miejsc, bo na każdéj stacji byłyby dodatkowe powozy; nie stanowionoby wysokiéj opłaty od pism perjodycznych pocztą rozsyłanych, bo by się rządzono zasadą, że im pisma tańsze, tem ich więcéj rozchodzić się będzie; a więc i poczta choć mniejsze, ale częstsze odnosić będzie korzyści; nie wyznaczano by pewnych dni i pewnych godzin do przyjmowania posyłek, ale by je przyjmowano chętnie w każdéj chwili z wielką ulgą dla wszystkich, a mianowicie takich, co mieszkają odległéj nieco od expedycji, którzy z powodu zamieci spóźniwszy się jednego dnia, muszą wyczekiwać po kilka dni dla doczekania się dnia na przyjmowanie posyłek przeznaczonego; nie kazanoby po przyjściu poczty wyczekiwać na rozpakowanie i rozdawanie gazet i listów. Gdyby poczta nie była monopolem, na każdéj stacji byłyby konie dobre, pojazdy wygodne, a ceny przystępniejsze niż u prywatnych przedsiębierców; a wówczas każdyby wolał jechać pocztowym ekwipażem, gdzie miałby większą rękojmię wiary i niezawodności, niż w stosunkach z prywatnym przewoźnikiem.

Koniecznem następstwem udogodnienia kommunikacij pocztowych byłoby zastosowanie do przesyłek pieniężnych systemu *przekazow*. Z Warszawy np. do Lublina każdą pocztą wozową odchodzi niezawodnie kilkadziesiąt lub kilkaset posyłek pieniężnych, i tyleż przychodzi; zdarza się nieraz literalnie, że bilet bankowy, który jednego tygodnia odbył podróż z Warszawy do Lublina, na drugi tydzień wraca do Warszawy; czyż koniecznie podróż tego bilet tam i napowrót była potrzebną? Oczywiście przy systemacie przekazów opłata assekuracyjna i wagowa, tak wysoka, byłaby oszczędzaną; przekazy mogłyby być załatwiane każdą pocztą; ztąd kommunikacje pieniężne niezmiernie ułatwione i tańsze, a tem samem częstsze, a więc większy przynoszące dochód. Nawet przekazy kwot drobnych nie dochodzących rubla mogłyby praktycznie być uskuteczniono; ztąd ułatwienie robienia sprawunków pocztową kommunikacją, co dziś jest niepodobnem.

Roznoszenie po mieście i okolicy listów i posyłek pieniężnych, pakietów i gazet mogłoby także być urządzonem w sposób dogodny dla interesantów bez utrudzających i nietrafiających do celu formalności. Czemużby np. kaucjonowany roznosiciel nie mógł rozwozić przesyłek, przynajmniéj do pewnéj kwoty?

Marki, koperty pocztowe, skrzynie do wrzucania listów nie tylko w stolicy, ale na każdéj stacji, u kupców kaucjonowanych w mieście i po wsiach, załatwianie kommunikacji między mieszkańcami jednego miasta; poczta miejska; takie ułatwienia nadałyby kommunikacjom pocztowym cechę udogodnienia, które sprzyjając niezmiernie stosunkom społecznym, przynosiłoby znakomitą korzyść saméj instytucji pocztowéj.

Przypominam sobie, że przed kilkunastu laty czytałem, iż dochód z poczty w Prusach przynosił rządowi czystego dochodu, 4 miljony talarów; dziś przynosi zapewne drugie tyle, a przynajmniéj znacznie więcéj; ale poczta w Prusach jest bardzo dogodnie dla publiczności urządzoną. U nas podobno około 20 tysięcy rubli sr. na czysto skarbowi przynosi to źródło dochodu.

Z Ukrainy, *18 lutego.*

Zimę na Ukrainie mamy jedną z najstalszych jakie nas nie nawiedzały od dawna. Chociaż i przeszła liczyła się do śnieżnych, lecz obecna wysypała śniegów jeszcze więcéj. Rzadki to wypadek, ażebyśmy nie doświadczyli w ciągu zimy chociażby jednéj odelgi, a teraz właśnie niemieliśmy jéj dotychczas, gdy mrozy dochodziły kilka razy do 24 stopni Reaumur'a. W miarę zbliżania się ostatecznego terminu na napisanie i podanie listów nadawczych, który u nas kończy się z dniem 11 marca widzimy krzątanie się obywateli energiczniejsze. Już pisałem wam, iż włościanie u nas do żadnych zobowiązań na piśmie należéć niechcą. Jest to symptomat prawie ogólny, jak widzimy z pism rossyjskich. Tłumaczono go rozmaicie. Jedni widzieli i widzą w nim dotąd głęboką mądrość ludową; drudzy podejrzywają tajemną czyjąś propagandę lub inne określają przyczyny. Wszakże rok czasu i praktyki powinien by już do pewniejszych wniosków doprowadzić tych wszystkich, którzy chcieli doszukać się prawdy. Co do nas, mamy dziś oczywiste dowody, iż ten ogólny charakter jednakiéj biernéj oppozycji ludu właściwy nie tylko prowincjom naszym ale i wschodniéj Rossji całéj chociaż tele różnéj pod względem stanu i wyobrażeń ludności wiejskiéj,—*jest naturalnym skutkiem ich nieświadomości, która jedna jest wspólną im wszystkim.* Oczywista więc, że i objawy téj nieświadomości musiały być jednakie. Wniknąwszy głębiéj w rzecz samą, cóż się okazuje? Oto, że Ustawa 19 lutego dotąd jest dla nich niezrozumiałą. Dwa lata oznaczone na stan przechodowy, pojęli oni w tym sposobie jakoby po ich upływie nowe ogłoszą im prawo, na mocy którego sadyby i pola będące dziś w ich posiadaniu przejdą na ich bezwarunkową własność, a jeśli który z nich zechce mieć wydzieloną sobie część gruntu z łanów folwarcznych, od téj dopiero części obowiązany będzie odbywać tę robociznę lub płacić ten czynsz, jakie są oznaczone w ustawie. Zapewne rząd był uprzedzony o takiém powszechném usposobieniu włościan, gdy p. cywilny gubernator uznał za konieczne, osobiście odwiedzić powiaty i wezwawszy naczelników gmin, tłumaczyć im ustawę i powtórzyć słowa Monarsze, o treści których wiécie już z gazet. Taka wizyta p. naczelnika gubernji miała i u nas miejsce pierwszych dni stycznia. Do miast powiatowych wezwano Pośredników i naczelników gmin i tu im osobiście p. cywilny gubernator tłumaczył ustawę, nadto doręczył cyrkularz wydrukowany w dwóch językach: rossyjskim i maloruskim, wyjaśniający dostępnie kardynalne zasady prawa. Cyrkularz ten napisany dosadnie, jasno, i energicznie został przez włościan zrozumiany. Zmianę tę postrzegłem na włościanach wsi okolicznych i słyszę, że równy skutek wywarła w powiatach wszystkich. Wszakże trwa w nich dotąd obawa podpisu, mającego w zasadzie zobowiązanie się względem właściciela, a nie mogąc w żaden sposób obejść téj konieczności, wielu z nich chcą to zobowiązanie się zastosować do rządu. Cóż można widzieć w tém wszystkiém, jeśli nie prostą nieświadomość ludu, który boi się cyrografów a nie rozumié pisma? Pragnie on swobody, ale pojąć nie może, ażeby ta od jego dobrowolnych z obywatelem układów, zależną być mogła. Jest to konieczne i bardzo naturalne następstwo wyobrażeń, które działały nań w ciągu całego życia. Rola, w jakiéj go postawiono, obecnie jest dlań nową. Nie ufa, bo nic go w życiu przeszłem nie skłaniało do ufności. Widzi straty, na jakie są narażeni obywatele i nie może pojąć, ażeby ciż sami obywatele zechcieli dobrowolnie uprawnić ze szkodą własną taki stan rzeczy. Oto są jedyne przyczyny, z których wypływają najrozmaitsze ich przekonania. Gdzież ich rzeczywiste źrzódło? W braku oświaty, która jedna, mogłaby rozwidnić i rozplątać zagmatwane pojęcia. Pamiętamy, iż podobny kłopot mieliśmy z włościanami przy wprowadzeniu prawideł inwentarnych w 1847 r. W powiecie tutejszym kilka wsi nie chciały w żaden sposób przyjmować książeczek obrachunkowych do zapisywania pańszczyzny i porobione w nich rubryki brały naiwnie za krzyżyki mające uwiecznić ich poddaństwo! Ileż-to kosztowało pracy, ile ofiar, nim zmuszono ich do przyjęcia téj ćwiartki papieru! Pomimo, iż obywatele starają się szczerze uchylić spotykane trudności, można twierdzić z pewnością, iż i tym razem nie obejdzie się bez kłopotów i nieporozumień. Wszakże mamy nadzieję, że przeszkody nie będą tak trudne, ażeby się uchylić nie dały. Wiemy już, iż w większych u nas dobrach, ks. Worońcowa, hr. Mniszcha, Branickiego, Bobryńskiego, stanowiących połowę powiatu, włościanie oświadczyli, iż podpiszą listy nadawcze, a czy dotrzymają słowa, dowiemy się w krótkim czasie. Pisaliśmy wam takoż, iż ogólném życzeniem obywateli ukraińskich jest przeprowadzenie włościan z pańszczyzny na czynsze. Wątpiliśmy w początkach czy zgodzą się na to włościanie. Obawy te były tak ogólne, iż p. minister spraw wewnętrznych na przedstawienie kilku gubernskich komitetów, wniósł projekt przymusowego oczynszowania i żądał tylko gwarancji pracy dla włościanina, na przypadek, jeśliby ten zażądał uiścić się pracą a nie pieniędzmi. Lecz projekt ten nieznalazł u nas poparcia jako zawracający obie strony do przymusowych stosunków. Dziś znika obawa obywateli co do przeprowadzenia włościan na czynsze. Włościanie wszyscy są za czynszami i wszystkie listy nadawcze piszą się według téj zasady.

Rządy gminne u nas są natury rozmaitéj wszakże więcéj jest dobrych niż nieudolnych. Dobre lub złe ich przymioty zależą od wielu przyczyn. Wpływają na to i pośrednicy i naczelnicy gmin i obywatele. W domowym ich zarządzie więcéj jest ładu i logiki zdrowéj, bo rzeczy te nie przenoszą ich pojęć, bo co robią, robią według przekonania i jeśli zdania ich nie zawsze zgadzają się z duchem prawa, prawie zawsze wypływają ze zwyczajów miejscowych i znajdują przeświadczenie u ludu. Już dziś przewidzieć można, iż wyrobią swoją formę. Władzę wykonawczą i nawet administracyjną wyrażać u nich będzie naczelnik gminy, a sąd w rzeczach większéj wagi zależeć będzie od ogółu. Gatunkowania na zarząd gminny, na sąd gminy, oblekania wyroków swych w pisane uchwały, zatrudniania się korespondencją, nie lubią, nie rozumieją tego i unikają. Papiery wszakże sypią się na nich i zdaje się, że od téj pisaniny nie zostaną one wolne, jak nie są wolne wszystkie jurysdykcje nasze. Czuć się daje powszechnie brak pisarzy uczciwych i zdolnych. Najczęściéj są to kanceliści niższych subseljów, ludzie nałogowi lub leniwi, niekiedy pisarze ekonomiczni z tychże włościan, ukształceni przez byłych swych panów dla posług własnych. Niektóre gminy uchwaliły pensję roczną dla naczelników gmin i starostów, ale są i takie, które odmówiły wszelkiéj płacy lub dają ją jednemu naczelnikowi gminy w bardzo niewielkiéj dozie. W ogóle, charakter zarządu zależy od charakteru naczelnika gminy. Gdzie ten jest słaby, nieudolny, tam więcéj jest samowoli i nieładu. Tam gdzie naczelnik jest energiczny, słuchają go, boją się i pełnią święcie co rozkaże. Kary cielesne nie wychodzą z użycia. Za przewinienia większe naznacza je sąd zbiorowy, za mniejsze, sam naczelnik gminy. Co jest prawdziwie pocieszającém, to tępienie złodziejstwa, które się rozpowszechniło bardzo w ostatnich czasach i wyłącznie dotykało włościan. Kary za nie wymierzają srogie, okładają winnych sztrafami dość znacznemi i, jeśli mam powiedzieć prawdę, wolę ich sąd doraźny. Nie umieją oni oznaczyć dobrze skali winy i niewiedzą co należy do nich a co do sądu właściwego, ale ponieważ i strona pokrzywdzona i złodziej chętnie poprzestają na sądzie gminnym, więc najczęściéj tak bywa, iż na miejscu załatwia się sprawa...

Obywatele, w miarę zbliżania się terminu wprowadzenia listów nadawczych, starają się o zabezpieczenie się co do najemników. Jedni szukają ich za Dnieprem wśród włościan skarbowych i wynajmują tam parobka za 5 lub 6 rs. miesięcznie oprócz wiktu, inni biorą ich tu i ówdzie z okolicznych wsi, lecz mało jest takich folwarków, któreby zaopatrzyły się w potrzebną ilość robotnika ze wsi swojéj. Zraża gospodarzy niepomierna wysokość ceny, któréj w istocie tutejszy robotnik nie wart. Płacimy dziś parobkom od 50 do 70 rs. oprócz wiktu, za to tylko, że ma zdrowe ręce, ale są to w większéj części ludzie leniwi i nieposiadający żadnego rzemiosła. Mamy też i takich obywateli, którzy myślą o kolonizowaniu folwarków Szlązakami lub Czechami. Jest to środek bodaj najkłopotliwszy w początkach, ale zdaje się nam, że w czasie późniejszym ten najlepiéj wyjdzie, kto zaopatrzy się w kolonistów. Na miejscowych wieśniaków spuszczać się nie można, bo są to ludzie leniwi, nierzetelni, wymagający, i mogą narazić gospodarza na dotkliwy zawód. Szukają oni zarobku wtedy tylko, *gdy głód ich ciśnie lub podatek zmusza.* Ale na Ukrainie głody bywają rzadkie, a na podatek dosyć jest pracować miesiąc lub parę. Tutejszy wieśniak, gdy jest poszukiwany, staje się wymagającym nad wyraz. Wtedy dopiero jest przystępniejszym, gdy postrzega, że się obchodzą bez niego. Do jednéj z tutejszych fabryk cukru, obywatel wezwał włościan, ażeby najęli się na trzy miesiące. Zgłosiło się zaledwo kilku, ale i ci naznaczyli ceny tak wysokie, iż przyjąć ich było niepodobieństwem. Wtedy obywatel posłał za Dniepr i w gubernji połtawskiéj z majątków skarbowych najął ile mu było trzeba za ceny praktykujące się u nas zwykle. Gdy postrzegli wieśniacy miejscowi, że się obeszło bez nich, przyszli gromadnie do właściciela, prosząc by miał wzgląd na nich i pozwolił im stanąć do robót fabrycznych za tę samą cenę.

Potrzeba nam ulepszonych narzędzi rolniczych i machin. Wiele już tego mamy, ale potrzebujemy więcéj. Odbiéramy mnóstwo rozmaitych cenników ze stron wszystkich, lecz nie każdy z gospodarzy ryzykować zechce kilkaset a może i więcéj rubli na zapisywanie narzędzi i machin wedle opisów. Jeśli ktoś zapisuje na wiarę katalogu, wyznajemy, że nas to dziwi trochę, jak równie dziwimy się przedsiębiercy, który do takiego kupna na niewidziane, nas zachęca. Zamiast wymownych opisów, pożyteczniéj byłoby założyć u nas skład machin i narzędzi, które każdy mógłby opatrzyć, przekonać się o ich praktyczności i dobroci a wtedy kupić. Katalogi mówią bardzo pięknie, ale my wiemy ile to tysięcy rubli zapłacili już tutejsi obywatele za te piękne słówka i nakupili tego tyle, iż pozapełniali magazyny i stodoły. Leży to w pakach bez użytku, bo się okazało niepraktyczne. Nie usprawiedliwiam za taką łatwowierność i obywateli, lecz jeśli tu chodzi o porozumienie się i korzyść wzajemną, to na cóż sprzedawać i dla czego mamy kupować kota w worku? Na całą Ukrainę mamy jeden skład machin i narzędzi rolniczych p. Mentzla w Białejcerkwi, drugi ma być w Kijowie. Więcéj niemamy, bo te, o których czytałem w któréjś Warszawskiéj gazecie jakoby egzystują w Smile i Mlejowie przy fabrykach, istnieją zapewne w wyobraźni szanownego korespondenta. My, jako sąsiedzi, wiemy, że nigdy takie składy nie istniały, a fabryki nie zajmowały się wyrabianiem na sprzedaż narzędzi rolniczych. Niekiedy udawano się do nich po reparację, którą ceniono na wagę złota. Dziś i te obie fabryki są zamknięte i pozostawiono tylko pewną ilość robotników w każdéj, dla reparacij miejscowych. Mamy, jak powiedziałem, skład jeden w Białejcerkwi. Tego za mało. Ukraina jest troszkę większą, niż się pp. fabrykantom zdaje, a od Białejcerkwi do Smiły liczymy wiorst dwieście. Niemamy dróg szosowych ani dyliżansów, więc porozumienia się dość są trudne. Dlaczegożby nieotworzyć podobnych składów w Humaniu i Smile? Można ręczyć, że powróciłyby się koszta. Dla czegoby pp. fabrykanci nie mogli wynajmować u nas do pomniejszych majątków, żniwiarek i młócarni? Wiemy, iż niektórzy obywatele w gubernji chersońskiéj, zapisawszy młócarnie, powrócili wyłożone na nie koszta tym sposobem w roku pierwszym. Dla fabrykantów to łatwiéj jeszcze niż dla obywatela. Oto nad czém pomyśleć by trzeba i zaradzić niedostatkowi. Taki czynny współudział pp. fabrykantów, zwiększyłby odbyt machin i narzędzi rolniczych i dla kraju przyniósł pożytek.

Na kontrakty kijowskie wyjechało od nas osób mało. Wszystko zapowiada, iż interesa miejscowe nie wyjdą ze stagnacji w jakiéj są teraz. Wiele przyczyn wpływa na ich zatamowanie, a żadnéj nie widzim, coby je starała się podźwignąć z upadku. Nie dawniéj jak przed rokiem był u nas ruch, były nadzieje uorganizowania towarzystw rozmaitych, cieszyliśmy się, iż i gospodarstwo i finanse postawimy na lepszéj stopie; ale dziś upadły te nadzieje... Wyznać należy iż robiliśmy co mogli. Nieobrachowane szkody zrządza w interesach ogólnych kraju taki stan rzeczy. Zeszliśmy na to iż dziś siedzim po domach i nic przedsięwziąść nie możem. A tymczasem interesa ogólne kraju bardzo cierpią na tém, zapóźnienie się widać we wszystkiém, a każdy krok zatrzymany, w obec powszechnego i szybkiego ruchu dzisiejszego czasu, staje się nienagrodzoną klęską.

Literatura jest dziś u nas w zupełném prawie zapomnieniu. O nową powieść, poezję, dramat, nikt ani się spyta. Kiedyś dopytywano się o nowy utwór Kaczkowskiego, Korzeniowskiego lub Kraszewskiego, wyglądano z upragnieniem nowéj poezji naszego Syrokomli, artykuł krytyczny nie przechodził bez ogólnego zajęcia i wrażenia. Dziś całą uwagę naszą zwracamy na inne szpalty gazety; odcinka nikt prawie nie czyta. Zmieniły się czasy!... Nie myślcie wszakże, iż w téj obojętności dla utworów nadobnych i lekkich, jest zaniedbanie się. Spoważnieliśmy. I pisarze nasi są widocznie pod wpływem tego stanu. Czują, że nas ani piosnką, ani romansową plotką rozweselić nie można. Na księżycowe noce, na obrazki natury patrzymy dziś z bardzo prozaicznego punktu. Nie bawią nas najładniejsze wierszyki ani najgwałtowniejsze szamotania się egotycznych awanturników. Otacza nas pewna cisza, zajmuje rozwaga.

— Przy oddaniu tej korrespondencji na pocztę, odbieram następne wiadomości z kontraktów kijowskich: Dóbr wystawionych na sprzedaż było wiele, kupujących mało. Zboże spadło niżej cen przedkontraktowych. Wódkę płacono drożéj i ceny na wiadro doszły rubla. Zawiesili wypłaty: kantor Jachnenko i Simirenko, bankier berdyczowski Halperyn, hr. Szembek, Jasińscy, prócz tych którzy upadli w roku przeszłym. Gotówki było bardzo mało. Mówią o domie zleceń mającym się założyć w Kijowie. Sprawozdanie szczegółowsze odkładam do następnego listu.

Tadeusz Padalica.

Z pttu Wilejskiego.

Cisza panująca w Europie i brak zajęcia w domu, do czego skłaniają pora roku i usposobienie, wprowadziły na porządek dzienny gawęd naszych kwestją o pośrednikach i tą ogół z wielkim zapałem się zatrudnia. Reformatorowie chcieliby już widzieć całą społeczność zmienioną do rdzeni; postępowi krzyczą na pośredników, że nie mają dotąd w gminach szkółek, lekarzy— a felczerami tylko się kontentują; że gminowi pisarze są ludzie bez żadnego, albo z ladajakiem wykształceniem, że nawet sekretarze nie odpowiadają swojemu powołaniu; drudzy nie lubią oznajamiania włościan z literą nowéj ustawy i zwracania oczu na przyszłość,—inni zaś krzyczą w niebo głosy, na brak energji i opieszałość pośredników. A jednak ostatnim przynajmniéj braku dobrych chęci i sumiennego zajęcia zarzucać nie można. Tymczasem brak wyrozumiałości i wytrwałości z jednéj strony, brak ufności i przesadne oczekiwania z drugiej, unicestwiają najlepsze chęci i starania. Włościanie najdziwaczniejsze powtarzają wieści.

Nasze młódsze rodzeństwo nie tak bardzo z nami się różni. Toż samo pragnienie i dobrego bytu, tenże brak wytrwałości, rozmysłu i chęci do pracy.

O pół-mili od miasteczka Budsławia, leży dwuchatni zaścianek Wincentów, własność włościan skarbowych Łahutków. W braku czeladzi, czternastoletni syn jednego z nich pasał przeszłéj wiosny bydło ojcowskie. Szczupłe territorjum i słabowitość pacholęcia nie pozwalały mu odganiać się daleko, całe więc dni prawie przepędzał samotnie, w malutkim gaiku, na wzgórku, przeciwko okienka swojéj chaty, o paręset kroków od niéj. Pewnego razu opowiadał rodzinie, iż codzień widuje mnóstwo małych prześlicznych jak aniołki dziatek, ktore igrają ze sobą, przesypują piasek, rzucają kamuszki i że to tylko jego smuci, iż dzieci nie zbliżają się do niego i żadnego nie wydają głosu. W kilka dni potém doniósł ojcu, iż dzieci na wzgórek igrać nie przychodzą, bo się zapewne boją jakiegoś człowieka, który ciągle leży, kołysze się i zasypia na gałęziach brzozy rosnącéj między gaikiem a obejściem. Stary Łahutko poszedł przekonać się o tém i sam szczególniejszego strażnika na brzozie dostrzegł. Rozpowiadano o tém szeroko we wsiach sąsiednich, naradzano się i widać w skutek tych narad, Łahutko korzystając z nieobecności ducha strażnika zrąbał brzozę i z niéj krzyż uciosany postawił na miejscu, gdzie się tajemnicza dziatwa ukazywała.

Odtąd zesmutniałe pacholę niewidziało ani dzieci-aniołków, ani strażnika-brzozy, leżało najczęściej na wzgórku i prawiło o boskiéj melodji, jaka się z wnętrza ziemi słyszeć daje. Ojciec sam przysłuchał się tym głosom; wieść gruchnęła o podziemnym kościele, o uzdrawianiach i innych cudach i wnet tłumy ludu nawiedzać święte miejsce i nieść ofiary poczęły. Ciągnęły się pielgrzymki o mil kilka, ba i daléj, a musiało tego być sporo, kiedy śpichrze Łahutki napełniły się worami lnu i wełny, a ofiary pieniężne do kilkunastu rubli i więcéj dziennie przynosiły. Napróżno światły miejscowy proboszcz, nie przyjmując proponowanego podziału ofiar, powstawał na zabobony i łatwowierność; rozgniewany Łahutko smutną dla kościoła Budsławskiego za tę niewiarę jął przepowiadać przyszłość, ale przepowiednia Łahutki w dniu oznaczonym nie ziściła się. Codziennie gdy się tłumy już zebrały, stary Łahutko prowadzi je na miejsce gdzie miał istnieć podziemny kościoł, kładł się na ziemi oznajmując kiedy organy grać poczynały, kiedy dzwoniono na podniesienie i t. d. Lud kornie klękał, modlił się, śpiewał. Tymczasem miejscowa policja zasekwestrowała znalezione pod ręką pieniądze i oferty i zaleciła poprzestać durzenia ludu; ciągnęły jeszcze przez kilka tygodni potém tłumy do Wincentowa i niewiedzieć czémby się to skończyło późniéj, gdyby Łahutko zastraszony processem nie przestał swych proroctw, policja krzyża i ołtarzyka pod nim stojącego nie kazała odwieźć do Budsławia, a późna jesień nie zmusiła najskuteczniéj pobożnych pątników, do zaniechania téj pielgrzymki. Rozpowiadano mnóstwo cudownych uzdrowień, ale zawsze się to zdarzało a mil parę od miejsca, gdzie opowieść krążyła. Całe przeszłe lato trwały te cuda; niezawsze chorzy tylko odwiedzali Wincentów, najczęściéj kilka i więcéj dni czasu strwoniła rodzina cała, któraby pracując w domu cudownie mogła się do dobrego bytu w przyszłości przyczynić.

Gdyby taki Łahutko chciał wówczas propagować ideę wyrozumiałości i pracy, mógłby skutecznie wpłynąć na podniesione umysły; ale przeciwnie, roboty w polu, we dworach i we wsiach odbywały się leniwiéj niż zwykle.—Ciężko zaprawdę przy takiem usposobieniu doprowadzić do porządku, to też każdy właściciel skarży się na straty, jakie ponosił i ponosi ciągle. Lenistwo i ciemnota to oś, na któréj się toczy obecnie nader koszlawo kwestja włościańska. Lenistwo objawia się w każdéj chwili, a najwydatniéj około Nowego Roku, kiedy wszystko co nie dzieci lub bracia gospodarzy chat, oświadczyło chęć niezłomną przejścia na chałupników, kierując się po prostu na proletarjuszów, nędzarzy. Brak oświaty daje się czuć w stanowczéj nieufności ku wszystkim,— w nieopatrzném życiu i najzupełniejszéj niedbałości o przyszłość.

W obec żywotnego rozwiązania przyszłéj naszéj egzystencji niedosyć skarg i uwag często przesadzonych nad czynnością Pośredników, gdyż ci pomimo najlepszych chęci i starania, w sposób zadawalniający nie rozstrzygną zadania, jeżeli im ogół ziemskich właścicieli w pomoc nie pośpieszy. Potrzeba działać wspólnemi siłami, nie przez cząstkowe ustępstwa i indywidualne wybryki, które wichrzą tylko i mącą do reszty pojęcia włościan, zbawiennego skutku nie przyniosą, ale się wspólnie nad przyszłością zastanowić. Nadawcze listy otwierają obszerne pole do działania; rozmyślmy się— i chociażbyśmy już je oddali Pośrednikom, zawsze będziemy mogli przy zatwierdzaniu onych sprostować, zmodyfikować, co by się tam prawnie a niesłusznie zakraść mogło... Rozważmy sumiennie, biorąc za zasadę nie wyciąg inwentarzowy, częstokroć tak

mylny, ale realną wartość ziemi włościańskiéj i mogącéj się za nią odbywać robocizny lub opłacać się mającego czynszu.

Twierdzenie, iż *lepiéj mieć więcéj, a potém samemu ustąpić*, niema słuszności. Włościanie w dobrowolne ustępstwa, jak dotąd bywało, nie uwierzą, a powaga listów nadawczych straci na tém bezpowrótnie. Niektórzy znowu utrzymują, iż *jakoś to będzie,*— a ufność swą pokładają w sprężystem działaniu Pośredników; na podobne zdania trudno, czy może nie warto odpowiadać, można by tylko przypomnieć owego skąpca z bajki, który z chciwością póty złoto do wora zgarniał, nim wor nie pękł, a złoto się nie ulotniło.

Dotąd wszystkie nasze rozprawy w tak ważnéj kwestji kończyły się jak zwykle—na niczém. Kto temu winien długoby pisać o tém,—miejmy nadzieję, iż w końcu potrzeba i interes silniéj do nas przemówią i na drogi zbawienne wprowadzą.

S. Bialina.

Z Berezówki *(Gub. Kijowsk.) 17 lutego*

W czasie tegorocznych kontraktów otrzymaliśmy cięgi nielada. Rozsypało się w gruzy wiele fortun szlacheckich; wyczerpały się źródła kredytu.... Od rana do wieczora hulało po Kijowie bankructwo na wychudzonéj szkapie żydowskiéj. Cukrowarnie odpłaciły się założycielom swoim gorzkim zawodem,—jedni runęli, inni zachwiali się mocno. Jachnenko, Jasieński, Kotiużyński, Chamiec, Przewłocki i wielu innych zrujnowani ze szczętem. Znakomita fortuna Szembeka (klucz Ternowiecki i część Ujściańskiego) uległa rozszarpaniu. Halperyn upadł stanowczo. Ogólne straty w przesileniu obecnem wynoszą wiarogodnie około stu milionów złotych. Nie dziw, że z liczniejszego nad inne zjazdu nie jeden wracał w bigosowo-kwaśnym humorze i z miną wędzonego półgąska. Narzekano powszechnie na brak pieniędzy; klęskę ogólną tłumaczono drożyzną roboty letniéj, taniości cukru (hr. Branicki przedał ogromną ilość rafinatu po półsiódma rubla od puda), tą ową spekulacją nieszczęśliwą. Zdaje się jednak, że na bankructwo tegoroczne składały się głównie fałszywe podstawy kredytu, nieoględność powszechna, a przedewszystkiem pańszczyzniany systemat. Najpotężniejsza dźwignia ekonomiczna— praca— ulegała dotychczas prawom dowolnym, nieracjonalnym; posiadacze ziemscy nie liczyli zasobów własnych, nadużywali kredytu, nabyte z wysileniem pieniądze trwonili niebacznie.... Czyż mogli do rachunku przystąpić inaczéj, jak z załamanemi rękoma?....

Z mnóstwa majątków wystawionych na sprzedaż niektóre doczekały się kupców pod koniec kontraktów. W ogóle pod względem ceny stosowano się do normy zakreślonéj Ustawą. Majątek Szembeka przedany został wierzycielom po 202 zł. morg sianożętnéj i ornéj ziemi a po 40 rub. morg lasu. Wierzyciele, którym dał firmę Alfred hr. Potocki, liczą na korzystniejszą wyprzedaż pojedyńczemi wioskami, tém bardziéj, że majątek jest dobrze zagospodarowany i niewątpliwie najlepszy na całem Podolu.

Nie zostawiliśmy na biedzie ni czci ni wiary, ale nie słusznie: ma ona pewne zdolności nauczycielskie. Dotknięci do żywego biegaliśmy po rozum do głowy; tysiące najzbawienniejszych pomysłów wylęgły się w zmarszczonych czołach; wola tylko ociąga się nieco. Wszystkie projektowane lekarstwa dałyby się streścić w jednym wyrazie: *solidarność*. Samopasowość zgubiła nas. Błąkając się, wyrywaliśmy się z konopi i osiadaliśmy—na lodzie. Widoki nawet ekonomiczne tęsknią do podstaw szerszych od kaprysu lub rachunku samolubnego.... W szeregu mniéj dolegają ciosy, a wygrana będzie zbiorową. Nie lubiąc ogólników, stawiam od razu założenia praktyczne:

Towarzystwo kredytowe ziemskie oczekujące życia;
Komicja rolnicze w myśli przez rząd podanéj;
Banki ziemskie;
Domy komisów;
Towarzystwa wzajemnéj pomocy, z perspektywą emerytury powszechnéj;
Towarzystwa assekuracyjne od ognia, od moru bydła i nieurodzaju.
Sądy polubowne;
Towarzystwa oświaty i zdrowia i t. d. bez końca.

Jakże urosną zarysy pracy podobnéj, jeżeli ogarniem lud, któremu reforma włościańska otwarła obywatelskie podwoje!... Po rozwiązaniu *przymusowego* stosunku, jakież-to pole dla rąk i myśli pracowitéj! Więksi posiadacze ziemscy mogliby stać się członkami gminu *de facto*, mogliby związać się z nimi za pomocą rozmaitych przedsiębierstw i spółek gospodarskich, a ofiara ich zostałaby wymierzona większym nad inne, bo odpowiednim większéj własności, datkiem pieniężnym i błogiemi skutkami w dobrobycie ludowym.

Na taki-to temat toczyły się kontraktowe rozmowy. Miałżeby na tém być koniec? Nie sądzę. Czcza gadanina obrzydła uszom naszym. Może choć cząstka pomienionych zamiarów wcieli się w życie.

Z kontraktowych wiadomości powszechniejszego interesu warta jest nadmienienia przecząca odpowiedź obywatelstwa na propozycją rozszerzenia Towarzystwa kredytowego ziemskiego na całe państwo, z jednym zarządem. Uzasadniono ją powodami znanemi z dawniejszego projektu.— Mieliśmy też kilka wypadków dowodzących zmężnienia opinji publicznéj. Rys ten ogólny ważniejszym jest dla kraju niż szczegóły służące pastwą dla plotkarzy miejscowych.

Leonard Sowiński.

ODPOWIEDŹ PANU DOBUŻYNSKIEMU.

Artykułu mego p. n. *Czynsz i pańszczyzna* niezrozumiał p. Dobużyński. Celem tego artykułu nie było wcale ubóstwianie pańszczyzny. Powiedziano w nim owszem wyraźnie, iż najpożądańszy byłby ten czas, w którymby nie były wymagane od włościan ani czynsz ani pańszczyzna. Z okoliczności nadeszłego czasu spisywania listów nadawczych tak na zasadzie inwentarzy jak ugodliwych umów i zarazem z powodu już faktu: iż włościanie tutejsi są najpowszechniéj za pozostawaniem przy powinności roboczéj, wyraziłem tylko uwagę: iż 1) zobowiązanie się do roboty rolnéj nie będzie już odtąd pańszczyzną dawną, 2) iż własnym interesem jest właścicieli, w spisywaniu warunków roboty téj czynić folgi, i wreszcie 3) iż gdy ocenianie korzyści miejscowéj dla pracowników, najtrafniéj uskutecznionem być może przez samych pracowników, korzystniejszą się wydaje dla kraju dobrowolna robota niż czynsz przymusowy. Jest to okoliczność nader często zapominana przez piszących rozprawy ekonomiczne, iż praca rolna i zobowiązania się do niéj nie powinny być uważane podlej jak praca rękodzielnicza, piórem i t. p. P. Dobużyński mówi, iż nawet przy warunkach nowéj Ustawy, zobowiązanie się rolników do pracy określonéj będzie „obrzydliwością.“ We Francji zobowiązania się robotników do pracy około danéj roli bywają niekiedy *dożywotnie* (*De Play* „Les Ouvriers européens“) i nie poczytywanem to jest za obrzydliwość, tém mniéj więc może nosić to nazwisko praca, która z woli pracownika każdego roku odwołaną być może.

P. Dobużyński jest zdania, iż *bezwarunkowie* lepsze są tranzakcje ugodliwe na czynsz, a to najprzód dla tego: iż tym sposobem uniknęłoby się czynności komissji weryfikacyjnéj, i że powtóre: opłata czynszowa mogłaby z czasem doprowadzić włościan do własności. Pierwszy z tych względów zanadto jest osobisty i nie przystaje do uwag z pozoru filantropijnych, historja zaś włościan po krajach uczy, iż czynsz *przymusowy* częściéj ich doprowadzał do uciążliwszéj jeszcze robocizny, jak do własności. Przy własności ogólnéj, tam się tylko znaleźli włościanie, gdzie ta im nadaną z góry została i *poprzedziła* czynsz przymusowy.

A. Tyszyński.

WIADOMOŚCI BIEŻĄCE.

— Jeżeli się niemylimy, donosiliśmy jeszcze w roku zaprzeszłym, o założeniu w majętności Basinie w Nowogródzkiém szkółki dla ludu. Zacny a poważany dziedzic tych dóbr, niedawno sędzia pokoju, hr. O'Rourk, nieustaje w swéj troskliwości o dobro materjalne i moralne powierzonéj jego opiece gromady. Gdy niejeden dzisiejszą zmianę stosunków uważa za proste zwolnienie go od obowiązku czuwania nad przyszłością swych włościan, hr. O'Rourk usiłuje podwoić swe starania. W szkółce basińskiéj, wedle wyrażenia się sąsiedniego włościanina, od którego tę relację bierzemy, jest obecnie „z pół kopy“ dziatwy kmiecéj. Oprócz gorliwego nauczyciela, sam szanowny dziedzic uczy w niéj młodzież, łoży koszt na utrzymanie u siebie instytucji, słowem zachęty a nawet podarunkami w przykładanie się do książki wdraża. Od lat kilku ta szkółka nie jednemu już z młodego pokolenia włościan przetarła oczy umysłu, i nadal nieustaje w pięknym zawodzie. Niech nam skromność czigodnego obywatela przebaczy tę wzmiankę publiczną o rzeczy robionéj wcale nie dla rozgłosu: „przykład jest zarazą“, powiada nasze przysłowie.

— Prawdę powyższego przysłowia potwierdza fakt we wsi S. niedaleko od Basina położonéj. Włościanie téj wsi poczęli starać się *sami* o kształcenie piśmienne swych dzieci, środkami, jakie mają w swych ręku. Sprowadzony do wioski staruszek z bazyljańskich niegdyś dóbr Ławryszewa, jest obecnie w S. nauczycielem wędrownym. Przechodząc koleją z chaty do chaty, prowadzi za sobą gromadkę uczniów i przesiaduje z nimi na jedném miejscu po tygodniu lub więcéj, stosownie do tego, jaka liczba dzieci z jednego domu na naukę uczęszcza. Rotacja ta, od dawna praktykowana po zaściankach szlacheckich, tu po raz piérwszy została zastosowaną i dosyć częste czynić musi zwróty, bo na dziesięć chat małéj wioski przypada jedénastu uczących się, ośm chłopców i trzy dziewczynki. W ciągu bieżącéj zimy dzieci już „przeszły elementarz“, to jest przesylabizowały go i nauczyły się czytać na nim; podług praktykowanego na wsi sposobu, pozostaje jeszcze „przejść książkę po wierzchu“. Staruszek za naukę otrzymuje mieszkanie, stół i nawet bieliznę kolejno po tygodniu lub więcéj w chacie każdego włościanina, a nadto po dziesięć groszy od ucznia, co przynosi mu dochodu 3 zł. gr. 20 miesięcznie. Biedny starzec zgadzał się uczyć za samo tylko utrzymanie; lecz włościanie „niezechcieli jego krzywdy“ i składają mu dobrowolnie ten szczupluchny datek.

— Praktyczny naród angielski od dawna wpadł na myśl szczęśliwą drukowania książek elementarnych na materjale trwalszym od papieru, i zastosował do tego, właściwą drogą przygotowany perkal. Trwałość jego, opierająca się skutecznie i nieuniknionemu szarzaniu książki podczas nauki i psocie nieodłącznéj od pacholęcego wieku, sprawiła, iż dziełka do początkowéj nauki drukowane na perkalu, są dziś w powszechném użyciu po szkółkach elementarnych w Anglji. Wysokie cło na granicy od tego materjału nie dozwalało nam dotąd wprowadzania go gotowym do kraju i zastosowania praktycznéj myśli Anglików do własnego drukarstwa. Dopiéro przed niedawnym czasem p. Aleksander Nowolecki, w Warszawie, jakeśmy donosili, wpadł na myśl przygotowania w domu perkalu do druku sposobem przez siebie wynalezionym. Obecnie otrzymaliśmy już piérwszą próbę zastosowania wynalazku p. Nowoleckiego, i przyznać powinniśmy, iż mu się wybornie udała. Jestto *Illustrowany abecadlnik historyczny polski*, napisany przez znanego autora dziełek dla dzieci, p. Teofila Nowosielskiego. Spora ta książka, na 192 stronicach druku, oprócz saméj nauki czytania, obejmuje pacierz, przykazania Boskie, treść nauki chrześcijańskiéj, opowiadania z życia sławnych mężów Polaków, powiastki moralne i modlitewki, początki arytmetyki, ważniejsze wypadki z dziejów polskich wierszem, krótkie wiadomości z historji polskiéj prozą i wierszem, wyjątki z historji świętéj, początki geografji i wiadomości z nauk przyrodzonych. Dwanaście rycin litografowanych na osobnych kartach i czterdzieści cztery drzeworyty w tekscie zdobią to dzieło. Druk czysty i wyraźny, pomimo tego, iż materjał był przygotowany na próbę bez stosownych ku temu machin, każe wróżyć pomysłowi p. Nowoleckiego zupełne powodzenie. Zauważyliśmy tylko, że obok czysto i pięknie odbitych drzeworytów, chromolitografje szaro i mdło wyglądają: zdaje się więc, że lepiéj do takich książek zastosować wyłącznie drzeworytnictwo, które tu jeszcze ma i tę dogodność, że taniéj kosztuje, co dla ceny książek elementarnych arcy ważną jest rzeczą. W Anglji arkusz druku na perkalu płaci się zwykle 1 szyling (2 złote); p. Nowolecki postanawia publikację swoję objętości 8 arkuszy sprzedawać 15 do 16 złp., skróconą zaś od 6 zł. 20 gr. do 8 zł. Tym sposobem obszerny Abecadlnik, o którym mowa, kosztujący na papierze zł. 8 gr. 20, na płótnie kosztować będzie o 9 zł. drożéj, lecz dziesięć papierowych przewyższy trwałością. I ze względu więc na cenę wynalazek p. Nowoleckiego zasługuje na jak największe upowszechnienie. Spodziewamy się, iż wydawca niepoprzestanie na téj próbie, a publiczność oceni jego pracę.

— Prostując podaną, przez nas na początku roku wiadomość, donosimy, że powiatowy lekarz Wieszwiański utonął nie w Niewiaży lecz w Niemnie pod Wilkiją, i zwłoki jego dotychczas znalezione nie zostały.

— Obywatelowi gubernji Mińskiéj powiatu Rzeczyckiego, p. Antoniemu Morawskiemu, pozwolono wystawić w jego majątku Chobno kaplicę rzymsko-katolicką, dla odprawiania w niéj nabożeństwa przez miejscowego proboszcza lub jego wikarego.

— W Kijowie wkrótce ma być otwarty szpital dla niezamożnych Izraelitów, na 12 łóżek urządzony. Zakład ten jako prywatny, powstały z ofiar dobrowolnych, zostaje pod bezpośrednim zarządem Kijowskiego towarzystwa dobroczynności.

— W tych dniach ukazała się na jaw z drukarni A. Syrkina, dwutomikowa książeczka, p. n. *Biórko*. O jéj mającém nastąpić wyjściu, wspomniały już poprzedniczo różne pisma publiczne. Jest to wierny obrazek obyczajowy, z lat ostatnich minionego wieku. Autor pan Kazimierz Bujnicki, zacny i zasłużony obywatel inflancki, oddawna w piśmiennictwie naszém znajomy, jako wydawca przed laty zbiorowego pisma, zowiącego się od pierwiastkowéj nazwy Dzwiny zachodniéj, *Rubon*, *Pamiętników ks. Jordana*, *Wędrówek po małych drogach*, kilku komedyjek i powiastek tak wierszem jak prozą, zasilający niegdyś pracowitém i zdolném swojém piórem wychodzące pisma perjodyczne; dziś szanowny weteran, już w małżeńskiem pożyciu jubilat, nie przestaje pracować dla ziomków w raz obranym przez siebie zawodzie. Obecny swój obrazek z rzeczywistego ułożył wydarzenia w Wilnie, gdzie istotnie nowy nabywca jakiegoś starego biórka, odkrył był znienacka w potajemnikach jego znaczne pieniądze, kilka osób skreślił z natury, (Smuglewicz, malarz Olendzki). Inne też osoby musiały być po większéj części w owych czasach żyjącemi, tylko je autor pod przybranemi zapewne ukrył nazwiskami, o czém wnosić można z żywych, bijących w oczy rzeczywistością opisów. Mile się odczytuje całe opowiadanie jasne, potoczyste, zwięzłe, wyraźnie na zaprzeczyć się niczém nie mogącéj prawdzie osnute. Na samym wstępie autor oprócz cytacji z Juwenala także własnym wierszem umieścił godło:

Co się na tym bożym świecie,
Między ludźmi różnie plecie;
Publiczne, domowe sprawy,
Praca, kłopoty, zabawy
I boleści i roskosze,
Tego wszystkiego po troszę
W książeczce mojéj znajdziecie.

I dotrzymał słowa. Zaraz z początku wybornie zrysowany skąpiec, mieszkaniec lichéj kamieniczki przy ulicy Trockiéj w Wilnie, a obok niego, jakby dla sprzeczności, przedstawiona prosta, uboga, upośledzona od przyrodzenia jego służebna, ale pełna cnót niepospolitych, dowodząca wyraźnie, że w każdéj doli łatwiéj i godniéj znieść ciężar życia z pomocą hartownéj woli i bogobojnéj pokory. Są tu i takie obrazki, jakie już teraz przeszły u nas w podanie: np. dawna nasza szlachta, z cnotami i przywarami swemi, kontrakty obywatelskie, różne całkiem od obecnych zręcznie zabiegi przeszło-wiecznych pełnomocników, gasnącéj a ze swéj *panomanji* wydobyć się nie umiejącéj arystokracji, napotykają się wreszcie i dramatyczniejsze scenki, jak np. zbójcy w górach ponarskich, przygody dzielnego mazura Perełki i t. p. Słowem wszystkiego po trosze a wszystko się dzieje w Wilnie, Trokach, Mińsku lub w poblizkich im wioskach. Naszém zdaniem, któreśmy ogólnie z odczytania *Biórka* p. Bujnickiego powzięli, dziełko to jest pięknym przyczynkiem wspomnień o zgasłéj już miejscowéj przeszłości naszéj; jest to skromny, mały pieniążek, do skarbnicy lepszych ksiąg naszych dorzucony; cenny, wybitny i niefałszywy, za który serdeczną szanownemu autorowi składamy podziękę.

K.... O....

ODPOWIEDZI REDAKCJI.

— Panu Konstantemu G. w Widuklach. Udzielone przez pana sprostowanie umieścimy, a z listu skorzystamy w właściwéj rubryce. O książce nic z pewnością donieść nie możemy, gdyż dotychczas w tutejszych księgarniach jéj nie mamy.

— Panu Eustachemu P. w Grodnie. Wiadomość, jaką pan nam w liście przesyłasz mieliśmy już sobie udzieloną, ale z niéj skorzystać nie mogliśmy. W przyszłych korrespondencjach wdzieczni będziemy za fakta ogół obchodzące. Opracowanie stylu chętnie przyjmujemy na siebie.

OFIARY.

Na ochronkę moralnie zaniedbanych dzieci w Irkucku od JW. pp. obywateli p-ttu Telszewskiego rs. 114.

Rs. 3, na kościoł Panien Marjawitek w Częstochowie, od N. N.

CENY TARGOWE W WILNIE.

od 26 lutego do 1 marca.

Żyta beczka 15 r. 50 k., pszenicy beczka 25 rub., jęczmienia beczka 11 rub., owsa beczka 7 rub. 50 kop., grochu beczka 16 rub., gryki beczka 10 rub., siana pud 65 kop., słomy pud 30 kop., kartofli beczka 7 rub., masła pud 11 rub. 50 kop.

КАЗЕННЫЯ ОБЪЯВЛЕНІЯ.

1. Виленскій сиротскій судъ приглашаетъ желающихъ въ присутствіе свое на 20 число марта для торга и чрезъ три дня переторжки, для взятія въ аренду домовъ, состоящихъ въ опекунскомъ вѣдѣніи, гдѣ будутъ предъявлены и предварительныя кондиціи. 1862 г. Февраля 27 дня.

Ратманъ *Янковскій.*

Секретарь *Гриневичъ.* (111)

1. Виленскій оберъ провіантмейстеръ вызываетъ желающихъ къ торгамъ на принятіе въ оптовой подрядъ постройки новаго зданія для Виленскаго провіантскаго магазина, на каковую работу исчислено по смѣтѣ 14,941 р. 48 к. сер.

Торги будутъ производиться въ Виленской казенной палатѣ: торгъ 15 и переторжка 19 марта 1862 г., съ 12 часовъ утра.

Нежелающимъ участвовать въ торгахъ изустныхъ, предоставляется присылать въ запечатанныхъ пакетахъ письменныя объявленія, съ тѣмъ, чтобы конверты сіи поступили въ присутствіе, производящее торги, не позже 10 часовъ утра въ день, назначенный для переторжки, самыя же объявленія писаны были согласно формѣ, приложенной къ 1909 ст. X т. св. гражд. зак. изд. 1857 г., съ назначеніемъ цѣны прописью и съ изъявленіемъ согласія на принятіе подряда въ точности на предъявленныхъ на торгахъ условіяхъ.

Подрядчики, принявшіе подрядъ и неисполнившіе контрактной обязанности, подвергаются опредѣленной неустойкѣ.

Подробныя же предварительныя условія, съ опредѣленіемъ въ нихъ порядка исполненія подряда и сроковъ начатія и окончанія, можно видѣть въ казенной палатѣ заблаговременно до торговъ.

Прошенія о желаніи участвовать въ торгахъ, съ приложеніемъ залоговъ въ обезпеченіе опредѣленной по условіямъ неустойки, на случай неисправнаго выполненія обязанности и видовъ о званіи, могутъ быть подаваемы на канунѣ торга, или переторжки, а въ назначенные для сего числа, никакъ не позже 12 часовъ утра.

Виленскій оберъ-провіантмейстеръ надворный совѣтникъ *Аренсъ.*

Временно ис. д. помощника чиновникъ особыхъ порученій при генералъ-интендантѣ капитанъ *Петровскій.* (112)

OGŁOSZENIA SKARBOWE.

1. Wileński sąd sierocy wzywa życzących do swojéj sądowéj na dzień 20 marca na targ i we trzy dni na przetarg, dla wzięcia w arendę domów w opiekuńczém zawiadywaniu zastających; gdzie okazane też będą życzącym warunki przedugodne. Dnia 27-go lutego 1862 roku.

Radny *Jankowski*.

Sekretarz *Hryniewicz*. (111)

1. Wileński ober-prowjantmistrz wzywa życzących na targi, dla wzięcia z hurtowego podradu wybudowania gmachu nowego na Wileński magazyn prowjantowy, na jakowe przedsięwzięcie kosztorysem wyliczono 14,941 rub. 48 kop. sr.

Targi będą się odbywały w Wileńskiéj izbie skarbowéj dnia 15, i przetarg dnia 19 marca ter. 1862 roku, od godziny 12 zrana.

Niechcącym uczęstniczyć w targach słównych, pozwala się przysyłać w pakietach opieczętowanych objawienia na piśmie, z zastrzeżeniem, iżby te pakiety otrzymane były w sądowéj odbywającéj targi, nie późniéj jak o godzinie 10 zrana w dniu na przetarg naznaczonym; same zaś objawienia mają być pisane stosownie do formy, załączonéj do 1909 art. X. t. zb. pr. cywil. wyd. 1857 r., z wymienieniem ceny wyrazami i z zobowiązaniem się wzięcia podradu na istotnych warunkach, jakie na targach okazane będą.

Podradczycy, którzy wziąwszy podrad niewypełnią zobowiązań kontraktowych, ulegają zapłaceniu ustanowionego sztrafu za niedotrzymanie.

Szczegółowe warunki przedugodne, zawierające wykład sposobu wypełnienia podradu i oznaczenie terminów rozpoczęcia i ukończenia, można widzieć w izbie skarbowéj wcześnie przed targami.

Prośby o chęć uczęstniczenia w targach z załączeniem zastawu na zabezpieczenie ustanowionego w warunkach sztrafu za niedotrzymanie w razie nieakuratnego wypełnienia zobowiązań, oraz świadectwa stanu, mogą być podawane w przeddzień targu lub przetargu, w dni zaś na to naznaczone, nie późniéj jak o godzinie 12 zrana.

Ober-prowiantmistrz, radzca dworn *Arens*.

Czasowie peł. obow. pomocnika, urzędnik do szczególnych poleceń przy jeneralnym intendencie kapitan *Pietrowski*. (112)

OGŁOSZENIA PRYWATNE.

ОБЪЯВЛЕНІЕ.

1. Управленіе работами 2-го отдѣленія С.-Петербургско-Варшавской желѣзной дороги объявляетъ, что въ канцеляріи, находящейся на Преображенской улицѣ въ домѣ Абрамовичовой, будутъ принимаемы обязательства на исполненіе въ теченіи настоящаго лѣта части оставшихся работъ на этойже дорогѣ между Свенцянами и Ковно.

Лица, желающія взять подрядъ, найдутъ въ канцеляріи управленія нужныя объясненія и указаніе условій на какихъ работы будутъ отдаваемы ежедневно, исключая воскресенія, отъ 8½ часовъ утра до 2 часовъ по полудни.

Послѣдній срокъ представленія обязательствъ назначается въ 12 часовъ, 14 числа текущаго марта мѣсяца.

OGŁOSZENIE.

1. Zarząd robotami 2 wydziału S. Petersbursko-Warszawskiéj kolei żelaznéj podaje do publicznéj wiadomości, że w biurze znajdującem się na Preobrażeńskiéj ulicy w domu Abramowiczowéj będą przyjmowane zobowiązania się na wykonanie w ciągu lata części pozostałych robot na tejże kolei między Święcianami i Kownem.

Osoby życzące ubiegać się o podrad znajdą w biurze zarządu potrzebne objaśnienia i wskazanie warunków na jakich roboty będą się oddawać, codziennie, wyjąwszy niedziele od godziny 8½ zrana do 2-éj po południu.

Ostateczny termin złożenia zobowiązań się w témże biurze oznacza się o godzinie 12-éj dnia 14 bieżącego miesiąca.

ВИЛЕНСКІЙ ДНЕВНИКЪ.

Пріѣхавшіе въ Вильно, съ 1-го по 4-ое марта.

ГОСТИННИЦА НИШКОВСКИ. Пом.: Кашицъ.—Богдановичъ. Янковски. — Спарска. — Домбровска. — Страшевичъ. — Рудомина.— Хилевски.— Абламовичъ.— Балински.— Гедговдъ.— Минкевичъ.— Пржибора.— Мински.—Михневичъ.—Д-ръ Новаковски. Г-жа Горска.

Въ д. ПУПКИНА: ксендзъ Фліор. Корчински.— Пом. Ип. Ляхницки.— Въ д: ОГИНСКАГО: княжна Огинска съ дочерью Анѣлею.— Въ д. АЙЗЕНШТАДТА: Пом. Ив. Гертманъ.

Мир. Поср. Эрн. Соколовски.— Кол. асс. Ал. Маевски.—Чин. особ. пор. при Вил. воен. губ. подполков. Фрибесъ.— Вилейск. уѣзд. предв. двор. Меч. Тукалло.— Надв. сов. Рытвински.— Пом. Онуфрій Косско.

Выѣхавшіе изъ Вильна, съ 1-го по 4-ое марта.

Пом. Кащицева.— Домбровска.— Богдановичъ.— Пржибора.— Янковски.— Помарнацки.— Дрывински. — Пом. Томашевичъ. — Надв. сов. Володковичъ.— Мир Поср. Эд. Рущицъ.— Надв. сов. Ферд. Василевски.— Люстр. Вил. пал. госуд. им. В. Панасевичъ.

DZIENNIK WILEŃSKI.

Przyjechali do Wilna od 1-go do 4-go marca.

HOTEL NISZKOWSKI. Obyw. Kaszyc.—Bogdanowicz.—Jankowski.—Snarska.—Dąbrowska.—Straszewicz.—Rudomina.—Chilewski.—Abłamowicz.—Baliński.—Giedgowd.— Minkiewicz.—Przybora.— Miński.—Michniewicz.—Dr. Nowakowski.—Pani Katarzyna Gorska.

W d. PUPKINA: Ksiądz Flor. Korczyński.—Ob. Hip. Lachnicki.— W d. OGIŃSKIEGO: Księżna Ogińska z córką Anielą.—W d. AJZENSZTADTA: Ob. Jan Hertman.

Sędzia pojednawczy Ern. Sokołowski.—Ass. kol. Al. Majewski.— Urzęd. szczeg. pol. przy woj. gub. wil. Podpółk. Friebes.—Marszałek Szlachty p-ttu Wilejsk. Miecz. Tukałło.—Rad. dw. Rytwiński.— Ob. Onufry Kossko.

Wyjechali z Wilna, od 1-go do 4-go marca.

Ob. Kaszycowa.— Dąbrowska.— Bgodanowicz.— Przybora.—Jankowski.— Pomarnacki.— Drywiński.—Ob. Tomaszewicz,— Rad. dw. Wołodkowicz.—Sędzia Pojednawczy Edw. Ruszczyc.—Rad. dw. Ferd, Wasilewski.—Lustrator Wil. Izby Dóbr Państwa W. Panasewicz.

Печатать позволяется, Вильно, 5 Марта 1862 г. — Ценсоръ статскій совѣтникъ и кавалеръ А. Мухинъ.

W drukarni A. H. Kirkora.